

**TURUN
YLIOPISTO**

Tiikeri leijonan silmin

Suomen ja Taiwanin suhteiden kehitys 1970-luvulta 1990-lukuun

Poliittisen historian
Pro gradu -tutkielma

Laatija(t):
Aarre Vuorio

13.4.2024
Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Poliittinen historia

Tekijä(t): Aarre Vuorio

Otsikko: Tiikeri leijonan silmin

Sivumäärä: 87 sivua

Päivämäärä: 13.4.2024

Tämä tutkielma tarkastelee Suomen ja Taiwanin suhteita vuosien 1970 ja 1995 välillä. Tutkimus käsittelee ulkosuhteita Suomen ulkopoliittisen linjan ja Taiwanin kansainvälisen aseman valossa.

Tutkimuksen primäärilähdeaineistona toimii ulkoministeriön arkiston Taiwanin kysymystä koskevat kansiot. Ulkoministeriön laatimat asiakirjat käsittelevät Suomen valtion linjaa Taiwanin kysymyksessä ja sisältävät selvityksiä, muistioita ja osastojen välistä viestintää. Asiakirjoissa tarkastellaan Suomen ja Taiwanin kontakteja, jonka lisäksi myös Kiinan ja Yhdysvaltain suhteet Taiwaniin ovat aihe asiakirjoissa.

Taiwan, toiselta nimeltä Kiinan tasavalta, on Taiwanin saarella sijaitseva alue, joka menetti vuonna 1971 paikkansa Yhdistyneissä kansakunnissa mantereella valtaa pitävälle kommunistiselle Kiinan kansantasavallalle. Suomi ei ole tunnustanut Taiwania missään vaiheessa, vaan on 1950-luvulta saakka ollut manner-Kiinan puolella. Tämä on asettanut Taiwanin ja Suomen kanssakäymiselle esteitä, ja vielä 1970-luvulla kanssakäyminen rajoittui suurimmalta osin vain urheilun ja kulttuurin alueille.

1970-luvun Suomessa vallitsi yhä Paasikiven-Kekkosen ulkopoliittinen linja, ja se näkyi myös Suomen Taiwanin linjassa. 1970-luvulla Suomi pyrki pitämään Taiwanin poliittisesti etäisenä ja vaalimaan Kiinan suhteitaan, mutta mahdollisissa kiistatilanteissa painotti johdonmukaista linjaansa Kiinaa kohtaan ja asemaansa demokraattisena valtiona.

Yhdysvaltain ja Kiinan lähenevät suhteet asettivat Taiwanin uuteen asemaan 1970-luvulla. Yhdysvaltojen katkaistessa viralliset yhteydet Taiwaniin, oli Taiwanin pyrittävä luomaan uusia yhteyksiä taatakseen oman tulevaisuutensa. Virallisten yhteyksien katkaisu oli kuitenkin myös onni onnettomuudessa Taiwanille, sillä Yhdysvaltojen perustamasta kaupallisesta lähetystöstä tuli esimerkki muille maille siitä, miten hoitaa suhteita Taiwaniin. Tämä salli Taiwanin luoda yhä enemmän kaupallisia yhteyksiä 1980-luvulla ja oli avain sen nousuun kehityksensä kehittyneeksi taloudeksi.

1980-luvulla kansainvälistyvä Suomi alkoi hitaasti lähentyä Taiwania, erityisesti kaupan saralla, mikä näkyi myös lisääntyneissä kontakteissa maiden välillä. Tämän vuoksi ulkoministeriössä alettiin suunnitella Taiwanin suhteita kokoavaa muistiota, joka toimisi ohjeina ulkoministeriön virkamiehille, sekä muistion julkista versiota, jota voitaisiin jakaa muille toimijoille.

Tultaessa 1990-luvulle Taiwanista oli tullut talousmahti ja Taiwanin kauppa oli Suomellekin merkittävää. Tämän vuoksi ulkoministeriön kauppapoliittisella osastolla pyrittiin määrätietoisesti edistämään epävirallisia suhteita Taiwanin kanssa, Kiinan suhteiden rajoja koetellen. Suomi oli varovaisuudessaan jäänyt verrokkimaita, erityisesti Ruotsia, jälkeen Taiwanin lähentymisessä ja sitä pyrittiin 1990-luvun alkuvuosina kuromaan umpeen. Tämä johti myös ylilyönteihin ja asetti kauppapoliittisen osaston ja Suomen Pekingin suurlähetystön törmäyskurssille, sillä Pekingin suurlähetystössä haluttiin jatkaa varovaista Taiwan-linjaa hyvien Kiina-suhteiden takaamiseksi.

Avainsanat: Epäviralliset ulkosuhteet, kansainvälinen politiikka, Kiina, kulttuuridiplomatia, kylmä sota, liennytyt, pehmeä valta, puolueettomuus, Suomen ulkopoliittinen linja, Suomen ulkoministeriö, Taiwan.

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
1.1	Tutkimuskysymykset ja aineisto	5
1.2	Aiempi tutkimus ja lähdekirjallisuus	7
1.3	Metodologia	9
1.4	Ulkoministeriön arkistot tutkimuslähteenä	15
1.5	Terminologiasta lyhyesti	17
2	1970-luku: Liennytyksen vuosikymmen	20
2.1	Yhdysvaltain liennytyspolitiikka asettaa Taiwanin uuteen asemaan	20
2.2	Etäinen Taiwan kulttuurivieraana	23
2.2.1	Taiwanilaiset ottavat osaa Salpausselän kisoihin	23
2.2.2	Kiinalainen ooppera saapuu Suomeen	25
2.2.3	Urheilukisat aiheuttavat kiusaannusta	29
2.3	Jää Kiinan ja Taiwanin välillä alkaa sulaa	31
2.4	Oliko Taiwan sittenkään liennytyksen häviö?	33
3	Hitaan muutoksen 1980-luku	35
3.1	Yhdysvaltain vaihtuva ulkopolitiikka aiheuttaa kitkaa Kiinan kanssa	35
3.2	Suomi jälkijunassa Taiwaniin	39
3.2.1	Ensiaskeleita Taiwania kohti	39
3.2.2	Kauppa alkaa kasvaa	42
3.2.3	Vuosikymmenen kiireiset päätösvuodet	45
3.3	Kiina kiristää ruuvia	51
3.4	1980-luku: Pienten muutosten, suurten vaikutusten vuosikymmen	54
4	Kaupan mullistuksen vuodet 1990–1995	56
4.1	Kauppariittäinen osasto ottaa ohjat ulkoministeriössä	56
4.1.1	Taiwanin kaupan ja kulttuurin toimisto avataan	56
4.1.2	OFIT, vanhentunut jo auetessaan	61
4.1.3	Lisensioinnista multilateraali kohteluun	68
4.1.4	Taiwanin Helsingin toimisto aiheuttaa ongelmia	74
4.2	Kiinan ote heltiää	77
4.3	1990-luvun alkupuolisko, vauhdin huumaa	82

5 Taiwan, vieraasta vääjämättömään	83
Lähteet	86

1 Johdanto

1.1 Tutkimuskysymykset ja aineisto

Tässä tutkimuksessa selvitän Suomen suhteita Kiinan tasavaltaan, puhekielessä Taiwaniin. Nämä suhteet ovat epätyypilliset, sillä Suomi ei ole missään välissä tunnustanut Taiwania, eikä täten Suomella ja Taiwanilla ole virallisia diplomaattisia suhteita.¹ Tutkimuksessa tarkastelen täten epävirallisten yhteyksien poliittisuutta ja sitä, miten valtiot kuitenkin olivat osallisia näissä yhteyksissä.

Tutkimukseni on kronologisesti järjestelty laadullinen historiantutkimus. Se kuvaa siis maiden välisten suhteiden historiallisen kehityksen kontekstissa ja näin käsittelee suhteissa olleita trendejä: vaihtelevuuksia sekä pysyviä lainalaisuuksia.

Tämän lisäksi tutkimus luo myös kuvan Taiwanista osana Suomen yleistä ulkopoliittista linjaa. Primäärilähteenäni olen käyttänyt ulkoministeriön arkistoa ja tarkastellut sitä kautta Suomen Taiwanin suhteiden hoitoa.

Kolmas tarkastelukulma tutkimuksessani on vertaileva analyysi, jossa tarkastelen Suomen ja muiden Suomen viiteryhmään kuuluvien maiden eroavaisuuksia ja samanlaisuuksia Taiwanin suhteen, sekä miten viitemaita tarkkailtiin ulkoministeriössä.

Taiwan, eli Kiinan tasavalta, on saarivaltio, joka on historiallisesti katsonut olevansa laillinen Kiina. Yhdistyneet kansakunnat tunnustivat Taiwanin virallisena Kiinana vuoteen 1971, jolloin kommunistisesta manner-Kiinasta tuli osa YK:ta Taiwanin sijaan. Yhdysvallat oli Taiwanin liittolainen vuoteen 1979 saakka, kunnes he tällöin virallisesti siirsivät diplomaattiset suhteensa Kiinan kansantasavallalle. Yhdysvallat on kuitenkin yhä iso Taiwanin tukija, niin taloudellisesti kuin sotilaallisesti. Taiwan ei kuitenkaan tällä hetkellä ole virallisesti kansainvälisesti tunnustettu valtio.²

Tutkimuksen kolmas osapuoli onkin Kiinan kansantasavalta, sillä korvattuaan Taiwanin vuonna 1971 YK:ssa se on ollut hyvin territoriaalinen statuksestaan virallisena Kiinana. Manner-Kiina on puuttunut aggressiivisesti jokaiseen tilanteeseen, jonka se on kokenut kyseenalaistavan tätä yhden Kiinan politiikkaa ja pyrkinyt aktiivisesti pitämään

---

¹ Ulkoministeriön Taiwan-muistio *Suomen suhteiden hoito Taiwaniin; Yleisohjeet* 17.10.1989, A:5 S:13.60
Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1989, UMA.

² Roy 2003, 133–139; Tucker 2009, 108.

legitimiteettiään yllä. Tämän lisäksi Kiinan strategiana on ollut pyrkiä eristämään Taiwan estääkseen näiden tilanteiden synty ennen alkuaan. Kaiken kaikkiaan Kiinan ja Taiwanin suhteet ovat vuosikymmenten aikana säilyneet parhaimmillaankin jännitteisinä.³

Tämän maailmanpoliittisestikin merkittävän tilanteen vuoksi onkin mielekästä tarkastella, miten Suomi on historiallisesti nähnyt Taiwanin. Suomi on kuitenkin tehnyt kauppaa sekä Kiinan että Taiwanin kanssa, sekä pyrkinyt pitämään hyviä suhteita Kiinaan 1950-luvulta lähtien. Juuri Suomen aktiivinen tuki Kiinalle esimerkiksi YK:ssa on toisaalta erottanut Suomen verrokkimaistaan, kuten Ruotsista.⁴

Näiden tavoitteiden valossa päällimmäinen tutkimuskysymykseni on:

- Miten Suomen ja Taiwanin välisiä suhteita käsiteltiin ulkoasiainministeriössä?

Pääkysymykseni lisäksi tukikysymyksinä käytän:

- 1) Miten Taiwanin kansainvälinen asema vaikutti ulkoministeriön linjaan.
- 2) Miten ulkoministeriön vertasi Suomen Taiwan-linjaa viitemaiden linjoihin?
- 3) Miten Taiwan pyrki vaikuttamaan Suomeen?
- 4) Miten ulkoministeriössä reagoitiin Kiinan vaikuttamisyrityksiin?

Olen valinnut tässä pro-gradussa primäärilähteekseni ulkoministeriön muodostamat Taiwania koskevat arkistot. Nämä arkistot ovat oleellisia tutkimusta varten, sillä niistä käy selville, miten ulkoasiainministeriön virkamiehet koordinoivat suomalaisia suhteita taiwanilaisten kanssa: mitkä suhteet sallittiin ja mille asetettiin rajoituksia. Arkistojen mielekkyys syntyy juuri tästä rajanvedosta “virallisen” ja “yksityisen”, sekä “poliittisen” ja “epäpoliittisen” välillä.

Arkistot itsessään ovat erilaisia ulkoasiainministeriön raportteja ja analyysyjä, sekä ulkoasiainministeriön ja suurlähetystöjen välistä kommunikointia. Niissä ei oteta virallisesti kantaa Suomen ulkopoliittiseen linjaan, mutta ne heijastavat Suomen ulkopoliittisia linjanvetoja.

---

³ Benvenuti et al 2022, 55–61.

⁴ Havrèn 2009, 53.

Ulkoministeriön arkiston mapit koostuvat virkamiesmuistiinpanoista sekä ulkoministeriön ja suurlähetystöjen kesken käydystä kommunikaatiosta. Mapit ovat jaettu kolmeen luokkaan: Suomen ja Taiwanin suhteita koskevat mapit, Taiwanin kysymystä käsittelevät mapit, sekä Suomen ja Taiwanin ulkomaankauppaa koskevat mapit. Kahden ensimmäisen mapin erot ovat lähinnä kosmeettiset, sillä käytännössä molemmissa käsitellään Suomen suhtautumista Taiwanin kysymykseen ja Suomen kanssakäymistä taiwanilaisten kanssa. Nyrkkisääntönä voisi sanoa, että Taiwanin nimen käyttöä koskevat keskustelut ja muiden maiden Taiwania koskevien toimien tarkkailu ovat jälkimmäisessä, ja ensimmäisessä on ulkoministeriön virkamiesten omat tapaamiset, mutta tässäkin tapauksessa sääntö ei päde jokaiseen asiakirjaan.

Olen rajannut tutkimusaineistoni vuodesta 1970 vuodenvaihteeseen 1995. Aineisto alkaa Taiwanin menettäessä paikkansa YK:ssa 1970-luvun alussa, ja se päättyy Suomen EU-jäsenyyteen 1995.

Käsittelykappaleet olen jakanut vuosikymmenittäin. Ensimmäisessä käsittelykappaleessa käyn läpi 1970-lukua ja liennytyistä, toisessa tarkastelen 1980-luvun Suomen ja Taiwanin suhteiden hidasta kehitystä, ja viimeisessä luvussa tarkastelen 90-luvun vaihteen Suomen ja Taiwanin kaupan räjähdysmäisen nousun vaikutusta maiden suhteisiin.

1.2 Aiempi tutkimus ja lähdekirjallisuus

Olen jakanut tutkimuksessa käyttämäni taustamateriaalin raai'asti kahteen kategoriaan: Taiwania koskevat tutkimukset ja kirjallisuus, Kiinaa koskeva tutkimus, sekä Suomen ulkopoliittista linjaa koskeva kirjallisuus. Näistä ensimmäinen jakautuu vielä aiempaan Suomen ja Taiwanin suhteisiin tehtyyn tutkimukseen, sekä yleiseen Taiwania koskevaan tutkimuskirjallisuuteen.

Suomen ja Taiwanin välisistä suhteista on tehty verrattain vähän tutkimusta, ja suurin osa siitä on nimenomaan keskittynyt kaupallisiin tai puolustuspoliittisiin ulottuvuuksiin. Näistä esimerkkeinä toimivat opinnäytetyöt, kuten Lisa Leinosen Helsingin kauppakorkeakoulun pro gradu *The Role of Governments in Finno-Taiwanese Business Relations* (2009) ja Jaakko Valjuksen Maanpuolustuskorkeakoulun pro gradu *Taiwanin geopoliittinen asema* (2009). Tämän lisäksi myös Suomen lähetysseuran toiminnasta Taiwanissa on tehty tutkimusta. Nämä tutkimukset eivät kuitenkaan kosketa omaa tutkimustani kuin vähäisesti, sillä näkökulmat ovat hyvin rajattuja, eivätkä ne käsittele Taiwanin kysymystä tai sen historiaa.

Aiheesta on tehty aiemminkin yksi opinnäytetyö, Taru Isosompin pro gradu -tutkielma *Suomen ja Taiwanin väliset suhteet 1949–2005* (2006) Helsingin yliopistolta. Tutkielma ei kuitenkaan käytä lähteenään ulkoministeriön arkistoja ja käsittelee suhteita pintapuolisesti, joten oma tutkimukseni ei erityisesti hyötynyt tutkielmasta.

Itse Taiwanista, sen kansainvälisestä statuksesta ja sen ulkopoliitikasta on tehty paljon tutkimusta varsinkin Yhdysvalloissa. Tässä tutkimuksessa niistä käytän Denny Royn teosta *Taiwan: A Political History* (2003), Nancy Tuckerin *Strait Talk: United States- Taiwan Relations and the Crisis with China* (2003), Jonathan Manthorpen *Forbidden Nation: a history of Taiwan* (2009), sekä Peter Chown toimittama artikkelikokoelma *A Century of Development in Taiwan: From Colony to Modern State*. Näistä Chown, Royn ja Manthorpen teokset ovat Taiwanin poliittista historiaa käsittelevä yleisteoksia, kun taas Tuckerin teos keskittyy Yhdysvaltain, Taiwanin ja Kiinan suhteisiin toistensa kanssa ja niiden vaikutukseen Taiwanin tilanteeseen. Tuckerin teoksen tärkeyttä työssäni lisää sen antama kuva Kiinan vaikutuksesta Taiwaniin.

Kiinaa ja sen ulkopoliittikkaa koskevaa tutkimusta on myös kirjoitettu suuret määrät, joista olen pro gradussani käyttänyt Sari Havrénin väitöskirjaa *"Meillä ei ole ikuisia ystäviä eikä ikuisia vihollisia. Ikuisia ovat meidän omat etumme."*: *Suomen suhteet Kiinan kansantasavaltaan 1949–1989*, Andrea Benvenutin toimittama *China's Foreign Policy: The Emergence of a Great Power*, James Minettin toimittama artikkelikokoelma *The Routledge Encyclopedia of the Chinese Language*, sekä Jian Guon toimittama *Historical Dictionary of the Chinese Cultural Revolution*. Havrénin väitöskirja tarkastelee nimenomaisesti Suomen ja Kiinan suhteiden kehitystä, joka tarjoaa myös hyvän vastanäkökulman Suomen ja Taiwanin suhteiden kehitykseen. Benvenutin toimittama teos taas pyrkii syväluotaamaan Kiinan ulkopoliittikkaa ohjaavia ajatuksia ja miten ne ovat historiallisesti muodostuneet. Minettin artikkelikokoelma käsittelee kiinan kieltä ja käytän sitä pohjana käyttämilleni terminologisille valinnoille. Viimeinen, Guon kirja on sanakirjamaisesti kirjoitettu yleisteos Kiinan kulttuurivallankumouksesta, joka oli vuodesta 1966 vuoteen 1976 Kiinassa vallassa ollut ajanjakso, jolloin Kiinan kommunistinen puolue pyrki radikaalisti uudistamaan koko Kiinan yhteiskunnan.

Viimeisen kategorian, Suomen ulkopoliitiikan linjoja tarkastelevat teokset tutkimuksessani ovat Osmo Apusen *Paasikiven–Kekkosen linja* (1977), Jorma Kallenaution *Suomi kylmän rauhan maailmassa: Suomen ulkopoliittikka Porkkalan palautuksesta 1955 Euroopan unionin*

jäsenyyteen 1995 (2005), sekä Seppo Hentilän *Kaksi Saksaa ja Suomi: Saksan-kysymys Suomen puolueettomuuspolitiikan haasteena* (2003). Osmo Apusen kirjasta on tärkeää huomioida, että se on kirjoitettu 1970-luvulla ja on täten aikalaisanalyysiä ulkopoliittisesta linjasta. Tämän lisäksi erityisen tärkeän kirjasta tekee se, että Osmo Apunen ei ollut vain akateemikko, vaan hän toimi myös Ulkopoliittisen instituutin johtajana vuodesta 1966 vuoteen 1972, sekä ulkoasianministeriön toimistopäällikkönä vuodesta 1972 vuoteen 1973. Hän siis ei vain analysoi miten Paasikiven-Kekkonen linja muodostui, vaan hän oli tärkeä osa sen luomisessa. Matti Pesu on todennut tästä suomalaisen tutkimuskentän suomalaista ulkopoliittikkaa vahvistavasta linjasta *Politiikka-lehden* artikkelissaan *Tutkimusmatkoja Suomen ulkopoliittikkaa ohjaaviin ideoihin* vuonna 2019: “-kylmän sodan vuosina suomalainen politiikantutkijoiden yhteisö tuotti paljon laadukasta suomenkielistä tutkimusta, joka usein tuki vallitsevaa ulkopoliittista doktriinia.”⁵ Kallenaution kirja tarkastelee Suomen kylmän sodan aikaista ulkopoliittista linjaa nykypäivän valossa ja raamittaa esimerkiksi Apusen kirjan poliittisen historian kontekstiin. Hentilän kirja taas tarkastelee Suomen puolueettomuuspolitiikkaa Suomen Saksojen politiikan näkökulmasta. Tämä on minulle siitä hedelmällinen vertailupohja, että Suomen Kiinojen politiikka erosi hyvin paljon tästä linjasta ja siksi Suomella ei siis ollut yhtenäistä jaettujen maiden linjaa.

1.3 Metodologia

Perustan pro gradussani metodologiani Jorma Kalelan kirjaan *Historiantutkimus ja historia*. Kirjassa Kalela käy läpi historiantutkijan periaatteet ja historiantutkimuksen totuuden metodologisen ulottuvuuden.

Kalelan mukaan ajatus historiantutkimuksesta vain sen selvittämisenä “miten asiat olivat” on liian suppea. Siksi Kalela esittääkin, että parempi periaate olisi tehdä oikeutta tutkimuksen kohteena oleville ihmisille ja asioille. Historiantutkijan on velvoite kuvata tutkimaansa mahdollisimman rehellisesti ja vääristelemättä. Hänen tulee rakentaa historiasta suunnitelmallisesti selkeä kuva. Tämä on tutkijan eettinen peruslähtökohta, jonka Paul Ricoteur on nimennyt rekonstruktioinniksi.⁶

Historiantutkijan työn toinen puoli on argumentointi. Argumentointi on prosessi, jossa historiantutkija pyrkii saamaan yleisön vakuuttumaan tutkimuksensa tuloksien

---

⁵ Pesu 2019, 395.

⁶ Kalela 2000, 55.

merkittävyydestä. Hän tavallaan toimii Kalelan sanojen mukaan oman väitöksensä asianajajana.⁷

Vaikka rekonstruktio ja argumentaatio ovat tutkimuksen kaksi puolta, ne eivät käytännössä tutkimuksessa erotu toisistaan vaan soljuvat tekstissä yhteen, täydentäen toisiaan. Tutkijan tekstissä rekonstruktio rakentaa kuvan historiasta ja argumentaatio puhuu kuvan merkittävyyden puolesta.⁸

Tämä samanaikaisuus erottaa historiantutkimuksen prosessin esimerkiksi useista luonnontieteistä: Siinä missä luonnontieteissä tutkimuksen kuvailu, tulokset ja johtopäätökset ovat selkeästi omat lukunsa, käydään ne historiantutkimuksessa yhdessä läpi ja johtopäätösluku itsessään enemmänkin summaa tutkijan aiempien lukujen johtopäätökset. Toisin sanoen luonnontieteissä argumentaatio tapahtuu vasta tutkimuksen lopuksi, kun taas historiantutkimuksessa se on jatkuva osa tutkimuksen rakennetta.

Koska historiantutkija ei vain kuvaile historiaa, vaan myös argumentoi sen merkittävyyden puolesta, voidaan Kalelan mukaan todeta, ettei ole mahdollista tehdä yhteiskunnallisesti neutraalia tutkimusta. Tämän vuoksi historiantutkijan on tiedostettava oma asemansa osana yhteiskunnallista keskustelua. Hän ei voi sivuuttaa jo olemassa olevia tulkintoja ja kuvia historiasta, vaan hän nimenomaisesti käy niiden kanssa keskustelua. Tutkimuksessaan tutkijan on välttämätöntä arvioida väitteiden paikkansapitävyyttä, ja juuri tämän tiedostaminen on osa tutkimuksen teon problematiikkaa.⁹

Toisin kuin muissa historianesityksissä, on historiantutkijan käytettävä tutkimuksessaan tieteellisen työskentelyn periaatteita. Muissa historianesityksissä teoksen tietoteoreettinen arvioitavuus ei ole välttämättä relevanttia teoksen meriittien kannalta, mutta historiantutkimuksellisissa teoksissa se on arviointikriteerien huipulla. Juuri nämä historiantutkijan itselleen asettamansa veloitteet ovat se asia mikä erottaa historiantutkimuksen muusta historiankirjoituksesta.¹⁰

Aaron Gurevich on tiivistänyt nämä historiantutkijan vastuut kahteen eri puoleen, historiantutkimuksen kaksinkertaiseen eettiseen peruslähtökohtaan. Ensinnäkin historiantutkijalla on “vastuu sitä yhteiskuntaa kohtaan, johon kuuluu”, mutta myös

---

⁷ Kalela 2000, 54–56.

⁸ Em.

⁹ Emt., 59–60.

¹⁰ Emt., 62.

“vastuunsa niitä menneisyyden ihmisiä kohtaan, joita hän tutkii”. Nämä kaksi eri puolta eivät ole erotettavissa toisistaan vaan ovat päällekkäisiä ja toisiaan ruokkivia. Voidaan sanoa, että tutkijan tulee ottaa huomioon vastuu nyky-yhteiskuntaa kohtaan argumentoidessaan ja vastuu tutkittavia menneisyyden ihmisiä kohtaan rekonstruktoidessaan.¹¹

Nämä kaksi vastuuta tavallaan erottaa argumentaation ja rekonstruktion välisen etiikan toisistaan perustavanlaatuisesti. Ne ovat toistensa kanssa ristiriidassa, vaikka toimivatkin yhdessä. Rekonstruktoidessaan kuvaa menneisyydestä, ei historiantutkija voi arvottaa kuvaa. Argumentoidessaan taas juuri arvottaminen on väistämätön osa tehtyjä johtopäätöksiä. Kalelan sanoin “rekonstruktio vaatii puolueettomuutta, jota argumentaatio taas ei salli”.¹²

Palaten asianajajavertauskuvaan Kalela toteaa, että historiantutkijan on toimittava sekä syyttäjänä että puolustusasianajajana. Hänen ei tarvitse hyväksyä tutkimiensä kohteiden moraalialia, mutta hänen täytyy antaa tälle tavallaan “mahdollisuus esittää oma näkemyksensä”.¹³ Voidakseen argumentoida tutkimuskohteeseensa liittyen hän ei voi siis sortua rekonstruktoidessaan luomaan olkinukkeja. Vaikka tämä varmasti helpottaisi tutkijan viestin oikeuttamista, se tekee hänestä tutkijan sijaan ideologin. Tutkijan onkin siis syytä noudattaa rekonstruktiossaan armeliaisuusperiaatetta, eli oltava kohteelleen armelias.

Toinen tapa käsittää tämä ero on, että rekonstruktio on kuvaileva ja se siksi ei voi esittää “kyllä tai ei” -väittämiä. Tämän vastakohtana taas argumentaatiolle on mahdollista mainitun kaltaisten binääristen väittämien esittäminen. Tämän vuoksi voidaan sanoa, että historiantutkija vastaa historiallisiin hypoteeseihin argumentoinnillaan. Täytyy kuitenkin huomioida, että toisin kuin luonnontieteellisessä tutkimuksessa, ei historiantutkimuksessa vastaukset ole aina vain “kyllä tai ei” -akselilla, vaan usein saattavat olla siltä väliltä. Tässä tapauksessakin paino on esitetyn kysymyksen selkeydessä.

Yksinkertaistettuna historiantutkimuksen totuuden metodologinen ulottuvuus tarkastelee sitä, miten historiantutkimusta on arvioitava. Se on historialliselle tiedolle asetetut vaatimukset, jotka toimivat myös tutkimustyön ohjenuorina. Kalela on rakentanut tälle seuraavanlaisen asetelman:¹⁴

---

¹¹ Kalela 2000, 63.

¹² Emt., 71.

¹³ Emt., 68.

¹⁴ Emt., 164f.

- 1) Kestävän tiedon kriteerit
  - a. Päätelyn moitteettomuus
  - b. Tulkinnan vakuuttavuus
  - c. Kuvauksen uskottavuus
- 2) Tutkimustulosten hyväksyttävyyys
  - a. Todenmukaisuus
  - b. Hedelmällisyys
  - c. Sanoma

Päätelyn moitteettomuus käsittelee tutkimuksen johdonmukaisuutta. Sen pohjana toimii koherenssiteoria: tutkimusta tulee käsitellä kokonaisuutena, eikä yksittäisinä lauseina. Tärkeintä päätelyn moitteettomuudelle on koko tutkimuksessa rakennetun kuvauksen selkeys. Yksittäiset väitelauseet ovat kuitenkin tärkeitä moitteettomuutta tarkastellessa, sillä tämä kokonaistulkinta ei kuitenkaan voi olla ristiriidassa niiden kanssa. Kokonaistulkinta onkin yksittäisistä väitteistä tehtyjä päätelmäketjuja ja niiden yhdistelyä. Moitteettomuus siis tarkastelee historiantutkijan rekonstruktion eheyttä, ja sitä miten hän ottanut kaikki yksittäiset asiat huomioon kokonaisuutta rakentaessaan.¹⁵

Tulkinnan vakuuttavuuden perusteena taas on se, miten tutkimus vertautuu aiempaan tutkimukseen. Siinä missä päätelyn moitteettomuutta tarkastellessa miten hyvin tutkimus noudattaa sen sisäisiä yksittäisiä päätelmiä, tulkinnan vakuuttavuudessa arvioidaan sen paikkaa osana aiempia tutkimuksia. Tässä punnitaan sitä, onko tutkimus löytänyt “oman markkinarakonsa” Kalelan sanoin, eli luoko se uutta tietoa tutkimuskohteesta. Tämä ei pelkästään tarkoita aiempien tutkimusten tietojen täydentämistä, mutta myös niiden kyseenalaistamista. Tärkeintä siis on kysyä ovatko tutkimuksen tutkimuskysymykset perusteltuja.¹⁶

Kuvauksen uskottavuus käyttää lähtökohtanaan käytettävissä olevaa tietoa tutkimuskohteen kulttuurista. Tätä käsiteltäessä siis tarkastellaan ovatko historiantutkijan esittämät kuvaukset

---

¹⁵ Kalela 2000., 178–180.

¹⁶ Emt., 180–184.

tutkimuskohteestaan mahdollisia ja oikeudenmukaisia. Tutkimuksen tuloksia siis verrataan aiempien tutkimusten tuloksiin sekä yleiseen tietoon tutkimuskohteesta. Toisin sanoen kuvauksen uskottavuutta voidaan pitää historiantutkijan pyrkimysten summana: Onko hän tehnyt tutkimuskohteelleen oikeutta, ja onko hän onnistunut kuvaamaan kohdettaan reilusti sortumatta anakronismiin.¹⁷

Voidaksemme pohtia kuvauksen uskottavuutta ei voi kuitenkaan pelkästään pysytellä tutkimuksen “positiivisessa” tarkastelussa, vaan meidän täytyy palata kontrafaktuaaleihin. Meidän on verrattava esimerkiksi, onko tutkimus uskottavampi kuin sen mahdollisesti kyseenalaistamat tutkimukset, mutta myös onko se uskottavampi kuin vaihtoehdotiset selitysmallit. Kalelan sanoin tulkinnan on oltava “kestävämpi kuin ajateltavissa olevat vaihtoehdotiset kuvaukset”.¹⁸

Siinä missä kestävän tiedon kriteerit käsittelevät historiantutkijan rekonstruktion onnistumista, keskittyvät tutkimustuloksen hyväksyttävyyden kriteerit historiantutkijan argumentointiin. Päättely ja argumentointi eroavat historiantutkimuksessa siinä, että päättely on argumenttien kehittämistä, kun taas argumentointi on päätelmien tulosten, argumenttien, esittämistä yleisölle. Yksinkertaistettuna argumentti on siis perusteluja väitteen hyväksyttävyyden puolesta.¹⁹

Kalela antaa argumentille kaksi puolta: sen perusteet ja sen tehon. Argumentin perusteet ovat sen rakennuspalikat, siis itse päätelmä. Se on tutkijan historiallisen “salapoliisityön” tulos, johon argumentointi perustuu. Se ei kuitenkaan voi olla olemassa ilman tehoa. Teholla Kalela tarkoittaa syytä miksi päätelmää on lähdetty tekemään. Se on argumentin lähtöpiste, mutta myös loppupiste. Sekä perusteet, että teho ovat molemmat pakollisia osia argumentissa, eikä niitä voi olla olemassa yksinään.²⁰

Tutkimustulosten hyväksyttävyyden kolme ulottuvuutta on tutkimuksen hedelmällisyys, sanoma eli viesti, ja todenmukaisuus. Hedelmällisyys kertoo meille mikä on tutkimuksen mahdolliset saavutukset. Tätä punnitessaan tutkija tarkastelee olemassa olevaa tietoa ja perustelee mitä uutta tutkimus toisi tähän tietoon: luoko tutkimus kokonaan uutta tietoa tai muuttaako se näkemystämme aiemmasta tiedosta. Esimerkiksi uudet lähteet tai

---

¹⁷ Kalela 2000, 170, 186f.

¹⁸ Emt., 188.

¹⁹ Emt., 192

²⁰ Emt., 193.

tutkimusmenetelmät ovat hedelmällisiä tutkimusulottuvuuksia. Sanoma taas käsittelee mikä on tutkimuksen johtopäätösten funktio eli mitä uutta yhteiskunnalliseen historiakeskusteluun tutkimus tuo? Nämä kaksi viestin tavoitetta auttavat historiantutkijaa perustelemaan premissejään ja omaa tutkimustaan.²¹

Historiantutkijan tekemät ratkaisut auttavat päättelemään, miten hän näkee oman yhteiskuntansa historiakuvat ja miten hän pyrkii niihin vaikuttamaan. Kuten tutkimuksen tulokset, myös sen lähtökohdat eivät ole “puolueettomia” vaan ne ovat tietoisia päätöksiä tutkijalta.²² Siksi sekä premissien että viestin tavoitteiden auki kirjoittaminen on tärkeää: se lisää tutkijan päätösten läpinäkyvyyttä.

Tutkimustulosten hyväksyttävyyden kolmas ulottuvuus, todenmukaisuus kaipaa tarkempaa käsittelyä, sillä se itsessään on varsin moniulotteinen ja koskee myös rekonstruktiota. Tässä kohtaa on huomattava, ettei totuus ja todenmukaisuus ole synonyymejä, vaan todenmukaisuus on yksi totuuden metodologisen ulottuvuuden kriteereistä.

Historiantutkijan todenmukaisuudelle Kalela asettaa kaksinkertaisen todenmukaisuuden vaatimuksen. Voidakseen olla todenmukainen on tutkijan työssään otettava sekä oma, että tutkittavan kohteen miljöö huomioon. Hänen velvollisuutensa on kuvailla sekä tutkittavaa kulttuuria, mutta myös omaansa. Ollakseen todenmukainen hänen on tiedostettava itsestään selvinä pidetyt asiat niin tutkimassaan kohteessaan kuin omassa miljöössään ja tuotava ne argumentoinnissaan esille.²³

Voidakseen pystyä huomioimaan tutkimansa kulttuurin piirteitä, hänen on otettava etäisyyttä omaan kulttuuriinsa. Tämä omien lähtökohtien läpinäkyväksi tuominen auttaa häntä syventämään hänen käsitystään myös omasta kulttuuristaan. Menneisyyden kulttuuri ei siis ole vain tutkimuskohde itsessään, vaan myös tapa heijastaa oman kulttuurin arvoja ja piirteitä.

24

Kalela toteaa, että näiden arviointiperusteiden tiedostaminen on tutkijalle myös tärkeää.

Tutkijan tulee odottaa, että kriitikot tekevät hänelle oikeutta, mutta hänen on silti tiedostettava mitkä asiat saattavat hänen tutkimuksessaan päätyä kritiikin kohteeksi. Tämän vuoksi siis oman työn arviointi ja kritiikin ennakointi on hyvä väline ohjata työtä. Hänen tulee perustella

---

²¹ Kalela 2000, 81f.

²² Emt., 77.

²³ Emt., 196–197.

²⁴ Emt., 198.

omat tuloksensa sekä “positiivisesti” että “negatiivisesti”, eli kuten aiemmin mainittu hänen täytyy voida perustella miksi hänen työnsä esitykset ovat varteenotettavampia kuin vaihtoehdot. Hänen on siis käytävä omaa tutkimusta läpi kuin toisen ihmisen näkökulmasta.²⁵

1.4 Ulkoministeriön arkistot tutkimuslähteenä

Timo Soikkanen on tarkastellut ulkoministeriötä historiallisena tutkimuskohteena teoksessaan *Presidentin ministeriö: ulkoasiainhallinto ja ulkopoliitiikan hoito Kekkonen kaudella*. Teos on ensimmäinen osa kaksiosaisesta ulkoministeriön historiikista, jonka Soikkanen on kirjoittanut. Hän käy ensimmäisessä osassa lävitse ulkoasiainhallinnon historiallisen tutkimisen periaatteet.

Soikkanen aloittaa tarkastelunsa kiinnittämällä huomiota ulkoasiainhallinnon tutkimuksen vähäisyyteen. Maiden kuten Ranska, Englanti, Tanska tai Ruotsi valtiolliset tarinat ovat pitkiä, ja tämän vuoksi myös ulkoasianhallinnollinen historia on Suomea huomattavasti pidempi, jolloin tutkimuskaala on kronologisesti suurempi.²⁶

Myös teoreettisen tradition puute vaikuttaa ulkoasianhallinnon tutkimuksen vähäisyyteen. Ulkoasiainhallinto ei ole ulkopoliittisesti rooliltaan yhtä keskeinen kuin kirkko kirkkohistoriassa tai armeija sotahistoriassa.²⁷

Toinen syy miksi Soikkanen uskoo teoreettisen kehyksen puuttuvan tutkimusalassa Suomessa, on sen kirjoittajien etäisyyden puute tutkimuskohteeseen. Hän mainitsee esimerkkinä ulkoministeriöstä kirjoittaneet Juhani Paasivirran ja Jukka Nevakiven, jotka ovat molemmat olleet poliittisen historian professoreita ja ulkoasianhallinnon erikoistuntijoita. Nevakivi on myös työskennellyt itse ulkoasianhallinnossa.²⁸ Tämä on ollut myös omassa gradussani relevanttia, sillä Osmo Apunen on sekä aineistoni aikana työskennellyt ulkoministeriössä, että kirjoittanut Suomen ulkopoliitiikan linjasta.

Ulkoasianhallinnon historian tutkimus sijoittuukin ulkopoliitiikan historian tutkimuksen ja hallintohistorian tutkimuksen välimaastoon. Se tarkastelee sekä hallinnon toimintaa ja organisaatiota, mutta myös ulkopoliittista linjaa.²⁹

---

²⁵ Kalela 2000, 202–203.

²⁶ Soikkanen 2003, 13.

²⁷ Em.

²⁸ Em.

²⁹ Emt., 14.

Ulkoasiainhallinto on hallinnollisena organisaationa uniikki. Tarkastellessaan ulkoasiainhallintoa tutkija tarkastelee sekä ulkoministeriötä että sen alaisia ulkomaanedustoja. Myös ulkoministeriön sisäisesti organisaatio on jakautunut useaan haaraan: osastoja on poliittinen, oikeudellinen, kauppapoliittinen ja kehitysyhteistyösasto. Tutkiessaan ulkoasianhallintoa on tutkijan siis otettava huomioon näiden kaikkien eri osastojen suhteet toisiinsa.³⁰

Myös toimintaa ja tehtäviä käsiteltäessä näkyy ulkoasianhallinnon omalaatuisuus. Soikkanen huomauttaa, että ulkoministeriö ei ole vain hallinnollinen elin, vaan se on myös ulkopoliittisen johdon työväline. Se kerää ja analysoi tietoja, selvittää ja esittää vaihtoehtoja, valmistelee ja toteuttaa päätöksiä, sekä on yhteyksissä muiden valtioiden hallitusten kanssa.³¹

Vaikka ulkoministeriö ei itse tee päätöksiä, se käy Soikkasen mukaan hyvin lähellä sitä. Ulkoministeriön virkamiehet muotoilevat kannanottoja ja puheita ulkopoliittisille toimijoille. Nämä itsessään ovat jo ulkopoliittisia ratkaisuja, eikä niitä tehdessä noudateta erityisiä säädöksiä. Soikkasen mukaan voikin siis sanoa, että ulkoasiainhallinnon virkamiehet vaikuttavat suoraan ulkopoliitiikkaan.³²

Ulkoasiainhallinto eroaa muusta hallinnosta myös siinä, ettei se valmistele eikä säädä lakeja. Sen sijaan se toimii kansainvälisessä kontekstissa ja reagoi ulkomaailman tapahtumiin. Sen toimeenpanovalta on siis kansainvälisen kontekstin vuoksi hyvin erilainen.³³

Ulkoministeriö on ministeriönä ollut varsinkin Kekkonen kaudella läheisessä yhteydessä presidenttiin, mistä tuleekin Soikkasen kirjan nimi Presidentin ministeriö. Kekkonen itse oli aktiivisesti mukana ulkoasianhallinnon päätöksenteossa, operatiivisessa toiminnassa ja nimityksissä. Vastavuoroisesti ulkoministeriö oli Soikkasen mukaan “lähes aina” mukana valmistelemassa Kekkonen toimenpiteitä.³⁴

Ulkoasianhallinnon historia on siitakin Suomessa erilainen verrattuna muihin hallintoihin, että Suomessa on aina ulkopoliitikassa painotettu jatkuvuuteen. Tämän vuoksi ulkoasianhallinto on ollut suojassa Suomen sisäpoliittisten muutosten vaikutuksilta.³⁵ Ulkoasianhallintoa

---

³⁰ Soikkanen 2003, 14.

³¹ Em.

³² Emt., 14f.

³³ Emt., 15.

³⁴ Em.

³⁵ Emt., 15.

tutkiessa onkin tutkijalle tärkeämpi globaali poliittinen tilanne kuin Suomen sisäpoliittinen tilanne.

Yksi huomioon otettava muutos ulkoasianhallintoa tutkiessa on hallintokulttuuri ja sen muutos ajan kuluessa. Hallintokulttuurilla tarkoitetaan organisaation sisäistä toimintakulttuuria. Soikkanen esittää hallintokulttuurin muutoksen alkaneen 1960-luvulla, jolloin valionhallinnon kasvaessa hallinnollisten elimien yhtenäinen hallintokulttuuri alkoi murtua. Tämän korvasi osastojen sisäiset kulttuurit, joita ohjasivat ammattikuntien ja spesialistien omat arvot.³⁶

Hallintokulttuurin muuttuessa tapahtui myös virkamiesten ammatillistuminen ja “anonyymiytyminen”. Kekkonen kaudella Kekkonen sai hyvinkin paljon informaatiota ulkoministeriöltä. Se oli kuitenkin hyvin erilaista verrattuna nykyisiin muistioihin, sillä se oli muokkaamatonta. Nykyisin muistiot annetaan ulkopoliittisille toimijoille valmiiksi muokattuina ja “pureskeltuina” eikä niistä käy ilmi sen alkuperäisten tuottajien osuutta.³⁷

Historiantutkijan ulkoasianhallintoa koskevaan problematiikkaan kuuluukin keskeisenä tämä anonyymiys. Ulkoministeriön arkistoaineistossa ei käy ilmi virkamiesten omaa ajattelua tai arvomaailmaa.³⁸ Tutkijan tehtävä onkin siis aiemman luvun periaatteiden mukaisesti käytettävä omaa edistynyttä lähdekritiikkiä tutkiessaan näitä arkistoja. Hänen on tehtävä tämä “läpinäkymätön” muuri näkyväksi heijastamalla muun kontekstin avulla valoa arkistolähteisiin.

1.5 Terminologiasta lyhyesti

Tälle tutkimukselle on tärkeää määritellä käytetty terminologia, sillä asiaan tutustumattomalle jopa ajatus kahdesta eri Kiinasta saattaa olla uusi. Kiinan ja Taiwanin poliittinen tilanne ei ole yleisesti päivän politiikassa käyty keskustelu, joten Kiina-termistö saattaa olla sekoittavaa. Tämän lisäksi myös kiinalaisten termistöjen länsimaalaisissa kirjoitusasuissa on eroja riippuen aikakausista.

Selkeyden vuoksi käytän tutkimuksessani vain yhdestä maasta nimeä Kiina. Tällä referoin Kiinan kansantasavaltaan, eli manner-Kiinan kommunistiseen valtioon ja sen johtoon. Olen päättänyt tämän siksi että se on puhekielessä jo valmiiksi tunnettu Kiinana, mutta myös siksi,

---

³⁶ Soikkanen 2003, 16.

³⁷ Em.

³⁸ Emt., 15f.

että se on Suomen virallisesti tunnustama Kiina. Tilanteissa, joissa koen tarvittavan erityistä selkeyttämistä, esimerkiksi Kiinon vertailussa, käytän tarkentavaa termiä manner-Kiina tai lyhennettä PRC, People's Republic of China.

Kiinan tasavaltaa, eli Taiwanin saarella sijaitsevaa Kiinaa, kutsun selkeyden vuoksi Taiwaniksi. Myös tässä tapauksessa tein päätöksen johtuen sen vakiintumisesta puhekielessä, sekä siksi, että myös ulkoministeriön arkistossa tämä nimitys on vakiintunut käyttöön. Taiwanista on käytetty myös muita nimityksiä kuten ROC (Republic of China), Formosan Kiina tai kiinalainen Taipei, mutta en käytä niitä tutkielmassa niiden vanhakielisyyden, poliittisen merkityksen tai yleisyyden puutteen vuoksi. Saatan referoida niihin niissä tilanteissa, kun ulkoministeriön niitä on käytetty. Taiwan-nimen käytössä on myös kuitenkin tärkeää se, että se auttaa selkeästi erottamaan Taiwanin ja manner-Kiinan toisistaan tekstissä.

Kiinan aakkosille ja nimistöille on historiallisesti kaksi erilaista kääntötapaa länsimaalaisille aakkosille, eli latinaistamista. Näistä vanhempi on brittiläisten professorien Sir Thomas Francis Waden ja Herbert Allen Gilesin kehittämä Wade-Giles-järjestelmä. Se oli kansainvälisesti käytössä ollut latinisointijärjestelmä vuoteen 1982, jolloin sen korvasi manner-Kiinassa kehitetty ja maassa vuonna 1958 käyttöön otettu Hanyu Pinyin. Käytän tutkimuksessa päällisin puolin juuri Hanyu Pinyiniä sen virallisuuden vuoksi, sekä Wade-Gilesin kolonialististen juurien vuoksi. Kuitenkin tutkimuksessani teen muutaman poikkeuksen tähän sääntöön, joten käyn nyt yksityiskohtaisemmin läpi tärkeimpien termien kirjoitusmuotoja tutkimuksessa.³⁹

Yleisesti Kiinan kansantasavaltaa koskevista henkilöiden nimistä käytän pinyinjärjestelmää. Esimerkiksi Kiinan kansantasavallan perustajaa ja pitkäaikaista puhemiestä kutsun Mao Zedongiksi, sen sijaan että käyttäisin Suomessa yhä usein nähtävää Wade-Giles-kirjoitusasua Mao Tse-tung. Kuitenkin kaupungeista ja muista paikannimistä käytän suomenkielisiä termejä kuten Peking, enkä pinyinisaatioita.

Sitä vastoin taiwanilaisista nimistä käytän Wade-Giles-latinisaatiota. Tämä johtuu siitä, että Taiwanissa ei Kiinon huonojen suhteiden vuoksi olla otettu Hanyu Pinyiniä käyttöön, vaan yhä käytetään vanhaa Wade-Giles-järjestelmää. Esimerkiksi Taiwanin kansallisuoluetta kutsun nimellä Kuomintang (KMT), enkä pinyinversiota Guomindang. Lisäksi käytän esimerkiksi Kuomintangin generalissimuksesta nimeä Chiang Kai-shek, enkä suomalaista

---

³⁹ Chen 2016, 484–486.

kirjoitustapaa Tšiing Kai-šek. Toisin sanoen erisnimissä noudatan samaa järjestelmää kuin Kiinan kanssa, jossa henkilönnimet ovat Wade-Gilesin pohjalta ja paikannimet suomenkielisten nimien mukaan.

Käytän yleisesti johdonmukaisesti tätä kahden termistön linjaa tutkimuksessani kiinalaisten ja taiwanilaisten erisnimien kohdalla. Jos en kuitenkaan löydä henkilöistä nykypäivänä käytettyjä latinisoituja nimiä, käytän heistä alkuperäisaineistoissa käytettyjä kirjoitusasuja.

2 1970-luku: Liennytyksen vuosikymmen

Termi liennytyks viittaa 1970-luvun kansainväliseen tilanteeseen, jossa suurvaltojen väliset kylmän sodan jännitteet helpottuivat hetkellisesti. Sen yleisesti ajatellaan alkaneen Richard Nixonin noususta presidentiksi ja päättyneen 1980-luvun alussa Yhdysvalloissa alkaneeseen antikommunistiseen poliittiseen käänteeseen.⁴⁰

Richard Nixonin ulkopoliittikan tuloksena maailma alkoi siirtyä kaksinapaisesta maailmanpolitiikasta kolminapaiseen. Perinteisten kahden suurvallan, Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton, rinnalle nousi Kiina Yhdysvaltojen alkaessa neuvotella sen kanssa.⁴¹

Suomelle liennytyks antoi tilaisuuden lähentyä samanaikaisesti sekä länttä että itää. Tästä esimerkkinä oli Suomen ja Saksojen suhteiden muutos: Suomi ei ollut tunnustanut kumpaakaan Saksaa ja pyrki tällä hakemaan tunnustusta puolueettomuuspolitiikalleen. Suomi teki tilanteeseen täyden suunnanmuutoksen solmimalla 7. tammikuuta 1971 diplomaattisuhteet samanaikaisesti sekä länsi-, että itä-Saksan kanssa, säilyttäen täten puolueettomuutensa uudella tavalla.⁴²

Liennytyks tarjosi Suomelle ja Kekkoselle myös mahdollisuuden omaksua suuremman roolin kansainvälisellä näyttämöllä. Liennytyksen aikana Suomi solmi vapaakauppasopimuksen valuuttaliitto EEC:n kanssa ja toimi rauhanvälittäjänä. Vuosikymmenen aikana Helsinki isännöi Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökongferenssi ETYK:iä kahdesti, vuosina 1973 ja 1975.⁴³

2.1 Yhdysvaltain liennytykspolitiikka asettaa Taiwanin uuteen asemaan

Taiwanin kansainvälinen asema koki vuonna 1971 kovan kolauksen Yhdysvaltain uuden ulkopoliittikan myötä. Heinäkuussa 1971 presidentti Richard Nixonin neuvonantaja Henry Kissinger matkasi Pekingiin neuvottelemaan manner-Kiinan johtajien kanssa.⁴⁴

Elokuussa 1971 Kiinan kansantasavalta ilmoitti, ettei se suostuisi liittymään Yhdistyneisiin kansakuntiin, jos Taiwanin Kiinan tasavalta olisi yhä YK:n jäsen. Tämä pakotti kahden Kiinan YK-politiikkaa ajaneet Yhdysvallat valitsemaan Kiinojen välillä. Lokakuussa

---

⁴⁰ Best et al 2008, 271.

⁴¹ Best et al 2008, 281–283.

⁴² Hentilä 2003, 182.

⁴³ Kallentautio 2005, 351, 372.

⁴⁴ Manthorpe 2009, 211.

järjestetyssä äänestyksessä Taiwan menetti paikkansa YK:ssa Kiinalle ja oli täten kansainvälisesti tunnustamaton valtio.⁴⁵

Yhdysvaltojen ja manner-Kiinan lähentyminen oli vuonna 1973 edennyt jo neuvotteluvaiheeseen. Suomen Pekingin suurlähetystöstä tilannetta seurattiin silmä tarkkana. Suurlähetystöstä kuitenkin analysoitiin Taiwanin aseman hidastavan neuvotteluja. Nimenomaan Taiwanin puuttuminen täysin 22. helmikuuta julkaisemasta Henry Kissingerin Kiinan vierailua koskevasta virallisesta kommunikasta oli suurlähettiläs Veli Heleniuksen mielestä merkki siitä, etteivät osapuolet olleet päässeet vielä sopuun Taiwanin kysymyksestä.⁴⁶

Helenius uskoi analyysissään kuitenkin kahden maan päässeen jonkinlaiseen pitkän tähtäimen yhteisymmärrykseen neuvotteluissa. Yhdysvallat eivät tulisi estämään Kiinan yrityksiä yhdistää Taiwan itseensä rauhanomaisin keinoin ja Kiina lupaisi, ettei se yrittäisi yhdistämistä väkivalloin. Tässä mielessä Taiwanilla olleet Yhdysvaltain sotilaat olivat Heleniuksen mukaan myös Kiinalle edullisia, sillä joukot estäisivät Taiwania etsimästä suoja Neuvostoliitolta. Heleniuksen näki kyseessä olevan Kiinan ensiaskeleksi kohti Taiwania.⁴⁷

Vuonna 1978 ulkoministeriössä huomioitiin Yhdysvaltain ja Kiinan välisten neuvotteluiden saavuttaneen läpimurron Kiinan ilmoittaessa olevansa valmis käymään neuvotteluja Taiwanin kanssa. Vaikka manner-Kiinan pyrkimyksenä oli yhä Kiinon yhdistyminen, se antoi Yhdysvaltain presidentti Carterille tämän vaatiman lupauksen siitä, ettei se yrittäisi liittää Taiwania itseensä väkivalloin vaan neuvottelemalla. Vastavuoroisesti Kiina vaati Yhdysvaltoja katkaisemaan diplomaattisuhteet Taiwanin neuvottelujen etenemiseksi.⁴⁸ Tämä mahdollisti Kiinan ja Yhdysvaltain diplomaattisuhteiden normalisoimista koskevien neuvottelujen etenemisen suunnitteluvaiheeseen ja tarkkojen ehtojen sopimiseen.

Neuvottelut huipentuivat joulukuussa 1978, kun Yhdysvallat ja Kiina virallistivat suhteidensa normalisoinnin alkavan 1. tammikuuta 1979. Sopimuksessa presidentti Jimmy Carter myöntyi Kiinan kolmeen Taiwania koskevaan ehtoon:

---

⁴⁵ Roy 2003, 133–135.

⁴⁶ Pekingin suurlähettiläs Veli Heleniuksen muistio *Taiwanin asian tiimoilta* 16.3.1973, 7 D 2 Kiinan kysymys: Taiwanin kysymys vv. 1973–1981, UMA.

⁴⁷ Em.

⁴⁸ Pekingin suurlähetystön muistio *Kiina Taiwanin kysymyksestä* 20.7.1978. 7 D 2 Kiinan kysymys: Taiwanin kysymys vv. 1973–1981, UMA.

- 1) Yhdysvallat irtisanovat sen ja Taiwanin välisen puolustussopimuksen
- 2) Yhdysvaltain joukot poistuvat Taiwanin saarelta
- 3) Yhdysvallat katkaisee viralliset suhteensa Taiwaniin

Taiwan jäikin tilanteessa väistämättä epätoivottuun asemaan, sillä se oli yhden vuosikymmenen aikana menettänyt paikkansa YK:ssa ja nyt se menetti myös viralliset suhteet suurimpaan liittolaiseensa.⁴⁹

Kuitenkin jo alkuvuodesta 1979 Yhdysvallat järjestelivät suhteensa Taiwaniin uudelleen. Taiwan Relations Act -nimellä kulkevan lain oli määrä olla Yhdysvaltain ja Taiwanin suhteiden uusi peruskirja. Laki kodifioi Yhdysvaltain asekaupan Taiwaniin ja painotti Yhdysvaltojen sallivan Kiinon yhdistymisen vain rauhan kautta.⁵⁰ Suomen Washingtonin suurlähetystössä huomiota kiinnitettiin lain valtuuttavan Yhdysvallat säilyttämään kaupalliset, kulttuuriset ja muut epäviralliset yhteydet Taiwaniin. Tätä varten Yhdysvallat tulisivat perustamaan uuden yksityisoikeudellisen järjestön nimeltä American Institute of Taiwan. Laki meni läpi maaliskuussa selkein äänin⁵¹ ja astui voimaan 10. huhtikuuta 1979.⁵²

Uusi laki oli Kiinalle täysi yllätys ja se tarttui siihen vahvasanaisesti. Lokakuussa 1989 Yhdysvaltojen tehtyä virallisen sopimuksen Taiwanin kanssa toimistojen avaamisesta ”Kiinan Kansan päivälehti” Renmin Ribao arvosteli voimakkaasti uutta tilannetta. Lehdessä esitettiin uuden politiikan muistuttavan de facto kahden Kiinan politiikkaa, sillä sekä Yhdysvaltain Taipeiin toimiston kuin Taiwanin Washingtonin toimiston virkamiehillä oli sen mukaan diplomaattistatusta muistuttavat oikeudet. Lehti vetosi tämän olevan ristiriidassa Kiinan ja Yhdysvaltain solmiman sopimuksen kanssa ja siten se ei sietäisi tätä.⁵³

---

⁴⁹ Tucker 2009, 108; Roy 2003, 137–139.

⁵⁰ Roy 2003, 140–142.

⁵¹ Edustajainhuoneessa 345–55 ja senaatissa 90–6.

⁵² Washingtonin suurlähetystön ulkoasiainsihteri Taina Teräväisen muistio *Yhdysvaltain ja Taiwanin suhteet* 15.3.1979, 7 D 2 Kiinan kysymys: Taiwanin kysymys vv. 1973–1981, UMA.

⁵³ Lipponen UM:lle 10.10.1980, 7 D 2 Kiinan kysymys: Taiwanin kysymys vv. 1973–1981, UMA.

2.2 Etäinen Taiwan kulttuurivieraana

Suomi oli ollut manner-Kiinan kannattaja jo 1950-luvulta, eikä siten pitänyt yhteyksiä Taiwaniin. Kuitenkin Kiinan liittyessä YK:hon Suomen ja Kiinan suhteet tulivat etäisemmäksi, sillä Kiinan solmiessa virallisia diplomaattisuhteita länsimaihin Suomen merkitys Kiinan liittolaisena jäi vähäisemmäksi.⁵⁴ Tämä huomion puute kuitenkin antoi Suomelle mahdollisuuden epävirallisiin kanssakäymisiin taiwanilaisten kanssa. 1970-luvulla suomalaiset yksityiset toimijat alkoivat olla läheisemmissä kontakteissa, erityisesti urheilun ja kulttuurin saralla.

2.2.1 Taiwanilaiset ottavat osaa Salpausselän kisoihin

1970-luvulla ulkoministeriössä toistui kysymys taiwanilaisten urheilijoiden osallistumisesta kansainvälisiin urheilutapahtumiin Suomessa. Vuosikymmenen aikana ulkoministeriö joutui navigoimaan Kiinan ja Taiwanin välillä urheilukisojen kohdalla kaksi kertaa.

Vuonna 1973 suomalaislehtien otsikoissa oli Salpausselän hiihtokisat. Näiden yhteydessä Ilta-Sanomien mainitsivat 14. helmikuuta kisoja koskevassa uutisoinnissaan "Taiwanin Kiinan" ottavan osaa kisoihin. Ulkoministeriössä asiaa alettiin käsitellä jo samana päivänä ja ongelma haluttiin selvittää alta ennen Kiinan puuttumista asiaan.⁵⁵

Ulkoministeriön toimistopäällikkö Osmo Apunen ottikin jo 21. päivä mennessä yhteyttä kisan järjestäjiin, Lahden hiihtoseuran puheenjohtaja Linkoon ja toiminnanjohtaja Salmeen, ja sopi heidän kanssaan neliosaisen ohjeistuksen:

- 1) Taiwanin osallistuminen perustuu sen jäsenyyteen Kansainvälisessä hiihtoliitossa, minkä vuoksi järjestäjien on vaikeata evätä poliittisin perustein osallistuminen kilpailuihin.
- 2) Kyseiset kaksi kilpailijaa ja huoltaja ovat osallistuneet kilpailuihin Norjassa, Falunissa, joten heidän pääsytensä Suomeen on muodollisesti selvä.
- 3) Kilpailujen järjestäjät eivät vedä kilpailupaikalla eikä kaupungissa Taiwanin lippua salkoon.

---

⁵⁴ Havrèn 2009, 161.

⁵⁵ Toimistopäällikkö Kahiluoto osastopäällikkö Tuoviselle 14.2.1973. 7 D 2 Kiinan kysymys: Taiwanin kysymys vv. 1973–1981, UMA.

4) Taiwanin edustajat mainitaan osanottajaluettelossa kohdan 1. mukaisin perustein.⁵⁶

Taiwanilaiset kilpailijat saivat siis osallistua kilpailuihin, mutta he eivät saisi virallisesti edustaa Kiinan tasavaltaa eikä Taiwanin lippua saisi pitää esillä kilpailuiden aikana. Tästä ohjeistuksesta tuli Suomen ja ulkoministeriön yleinen linja vuosien saatossa, joskin sitä tarkennettiin ajan kuluessa.

Osmo Apunen oli ollut osallisena Suomen ulkopoliittisen puolueettomuuslinjan suunnittelussa. Hänen kirjassaan *Paasikiven-Kekkonen* linja vuodelta 1977 Apunen esittelee Suomen ulkopoliittikan taustalla toimivaa teoriaa. Keskeisenä Apusen teoriassa on hänen määrittelemänsä kaksi eri puolueettomuustyyppiä. Ensimmäinen näistä on Sveitsin ja Itävallan pysyvän puolueettomuuden tyyppi. Tämä puolueettomuustyyppi on virallisesti vahvistettu kansainvälisoikeudellisin päätöksin ja ratifioitu maiden lakiin. Jälkimmäinen tyyppi taas on kasautuvan puolueettomuuden tyyppi. Tästä esimerkkinä Apunen käytti Ruotsia, joka oli 1800-luvulta asti noudattanut johdonmukaisesti puolueettomuuspolitiikkaa. Koska Suomi ei etenkin YYA-sopimuksen vuoksi voinut tulla Sveitsin tai Itävallan tavoin juridisesti puolueettomaksi valtioksi, oli Suomen pyrittävän Ruotsin lailla saamaan kansainvälistä tunnustusta puolueettomana maana toimillaan.⁵⁷

Apusen ajatusta kasaantuvasta puolueettomuudesta voidaankin verrata Suomen Kiinan linjaan. Toisin kuin Saksojen tapauksessa, Suomi oli valinnut puolensa kahden Kiinan kohdalla hyvin aikaisin. Tässä tapauksessa Suomi ei siis pyrkinyt olemaan johdonmukaisesti puolueeton vaan johdonmukaisesti olemaan manner-Kiinan puolella. Apusen neljä Taiwania koskevaa teesiä muistuttivatkin tavallaan kasautuvan puolueettomuuden periaatetta, eli Suomi oli siis kasautuvasti Kiinan puolella.

Kiinan Helsingin suurlähetystö oli kuitenkin huomionnut Ilta-Sanomien artikkelin ja taiwanilaisten osallistumisen kisoihin. Tämän tiimoilta suurlähetystö neuvos Chen vieraili Apusen luona 3. maaliskuuta 1973. Hän kertoi Kiinan olevan tyytymätön tilaisuuteen ja toivoi ulkoministeriön estävän kilpailijoiden osallistuminen. Hän katsoi ulkoministeriön olevan vastuussa tilanteesta, sillä kyseessä oli suomalainen järjestö, joka oli kutsunut kilpailijat kisoihin, ja ilmoitti tällä olevan haitallisia vaikutuksia Suomen ja Kiinan suhteisiin. Toimistopäällikkö Apunen korjasi väitöstä ja kertoi, ettei Suomen hiihtoliitto ollut kutsunut

---

⁵⁶ Toimistopäällikkö Osmo Apusen muistio UM:lle 21.2.1973. 7 D 2 Kiinan kysymys: Taiwanin kysymys vv. 1973–1981, UMA.

⁵⁷ Apunen 1977, 215.

taiwanilaisia kisoihin, vaan he olivat itse ilmoittautuneet kisoihin. Taiwan kuului kansainväliseen hiihtoliittoon, jonka vuoksi Suomi ei voisi estää taiwanilaisia osallistumasta virallisiin hiihtokisoihin. Lisäksi hän vetosi tilanteessa ennakkotapauksiin, sillä taiwanilaiset hiihtäjät olivat ottaneet osaa kisoihin myös Ruotsissa ja Norjassa, eikä Suomi täten eronnut pohjoismaisesta linjasta. Yleinen paino Apusen selityksessä oli Suomen ja Kiinan historiallisessa suhteessa ja siinä ettei tämä yksittäistapaus muuttaisi tätä suhdetta ⁵⁸

Voidaan kuitenkin miettiä, oliko Kiina tosissaan halutessaan ulkoministeriön estävän Taiwanin kilpailijoiden osallistumisen hiihtokilpailuun. Kisat olivat nimittäin jo vierailun kohdalla alkaneet ja taiwanilaisten kilpailut olivat keskusteluhetkellä jo käynnissä. Toimistopäällikkö Apunen totesikin muistiossaan estämisen olevan teknisesti mahdotonta, mutta ymmärsi Kiinan huolen. ⁵⁹

Tapauksena Salpausselän kisat ovat hyvä esimerkki Suomen Taiwanin linjasta vuonna 1976. Ulkoministeriössä oli Taiwanin suhteen selkeä marssijärjestys sen suhteen, miten Taiwaniin suhtaudutaan ja millä tavalla sitä koskevat tilanteet hoidetaan. Sen sijaan yksityisillä toimijoilla ja järjestöillä ei ollut vielä tietoa siitä, miten Taiwaniin tulisi suhtautua ja nämä kaipasivatkin ulkoministeriön ohjausta. Tätä varten Apunen ehdotti, että urheilun keskusjärjestöihin oltaisiin yhteydessä ja näiden kanssa keskusteltaisiin Taiwanin suhteiden periaatteista. Erityisesti tuli huomioida, ettei diplomaattiedustus, jota Lahden kisoissakin oli, olisi paikalla taiwanilaisten kilpaillessa. Pyrkimys oli, että urheilujärjestöt olisivat vastaisuudessa tietoisia Taiwanin statuksesta ja myös ilmoittaisivat ulkoministeriölle etukäteen mahdollisista taiwanilaisten osallistumisista. ⁶⁰

2.2.2 Kiinalainen ooppera saapuu Suomeen

Kiinalaisella oopperalla tarkoitetaan kiinalaista kansanmusiikkiteatteria, jolla on monta alalajia. Alalajeista suurin on Peking-ooppera nimellä tunnettu “Kiinan kansallinen ooppera”. Kulttuurivallankumouksen aikana Kiinan kommunistinen puolue oli kieltänyt perinteisen Peking-oopperan ja Mao Zedongin vaimo Jiang Qing pyrki luomaan sen tilalle kommunistisia

---

⁵⁸ Toimistopäällikkö Osmo Apusen muistio UM:lle 3.3.1973. 7 D 2 Kiinan kysymys: Taiwanin kysymys vv. 1973–1981, UMA.

⁵⁹ Em.

⁶⁰ Em.

arvoja opettavan Vallankumouksellisen oopperan, jonka vuoksi Peking-oopperan esittäjiä oli paennut Taiwanille.⁶¹

Taiwanilla taas päinvastoin Taiwania hallitseva Kuomintang oli valjastanut Peking-oopperan kiinalaisen nationalismin välineeksi. Se toimi Taiwanille propagandan välineenä omalle väestölle, sekä tapana osoittaa Taiwanin edustavan kiinalaisuutta ulkovalloille.⁶²

Vaikka Kiina oli kieltänyt perinteisen Peking-oopperan, sille oli silti tärkeää tulla nähdyksi ainoana kiinalaisen kulttuurin edustajana. Tämän vuoksi Kiinan edustustot ympäri Eurooppaa heräsivät toimintaan, kun taiwanilainen “Chinese Opera” -nimellä esiintyvä teatteriseurue julkisti syyskuussa 1976 tapahtuvan Euroopan kiertueensa. Myös Suomessa ulkoministeriö sai elokuussa 1976 asian tiimoilta vieraakseen Kiinan Helsingin suurlähetystön asianhoitaja Chen Tienhin.⁶³

Keskustelussa asianhoitaja Chen toivoi Suomen epäävän esiintyjien viisumit ja estävän seurueen maahanpääsyn. Chenin vastaanottanut apulaisosastopäällikkö Klaus Törnudd kieltäytyi kuitenkin vaatimuksista, perustellen asian olevan epäpoliittinen. Suomi noudatti avointa passikäytäntöä ja siksi ei voisi juridisesti evätä viisumeita yksityishenkilöiltä, eikä kulttuuriset toimijat kuten teatterit olleet valtion valvonnan alaisuudessa. Kuten jo tavaksi oli tullut, myös Törnudd painotti Suomen Kiinan-politiikan olevan muuttumaton ja Suomen tunnustavan vain manner-Kiinan aitona Kiinana.⁶⁴

Ulkoministeriölle itselleen tapaus tuli yllätyksenä ja tämä vierailu olikin tapa, jolla se sai tietää tulevasta kiertueesta. Sisäministeriö oli myöntänyt seurueelle maahantulo- ja työluvut kiertuetta varten, ja Suomen Tokion suurlähetystö oli leimannut seurueen passit itsenäisesti, eikä ollut konsultoinut asiasta ulkoministeriötä. Ulkoministeriössä alkoikin heti selvitys, miten vierailu voitaisiin hoitaa ja miten muut maat olivat kiertueeseen reagoineet.⁶⁵

Tapausta seuraavana viikkona ulkoministeriössä selvitettiin verrokkimaiden suhtautumista kiertueeseen. Poliittisen osaston toimistopäällikkö Olli Mennander pani merkille Ruotsin ja Norjan myöntäneen seurueelle viisumit. Sitä vastoin Tanskassa kiertueesta oli noussut

---

⁶¹ Guo et al 2015, 278.

⁶² Chen 2022a, 314.

⁶³ Apulaisosastopäällikkö Klaus Törnuddin muistio Taiwanin kiinalainen ooppera 23.8.1976. 7 D 2 Kiinan kysymys: Taiwanin kysymys vv. 1973–1981, UMA.

⁶⁴ Em.

⁶⁵ Em.

lehdistössä ja parlamentissa kohu, jonka vuoksi Tanska ei myöntänyt teatteriseurueen viisumeja. Mennander suositti Ruotsin ja Norjan linjan ottamista.⁶⁶

Lisäksi Mennander selvitti Suomen vierailun yksityiskohtia. Hän oli yhteyksissä Fazerin konserttitoimistoon, kiertueen Suomen osuuden järjestäjään, ja kävi läpi tämän toimitusjohtajan Westön kanssa vierailua koskevia käytännön asioita. Westö lupasi ulkoministeriölle, ettei vierailun aikana käytettäisi Taiwanin valtiollisia tunnuksia tai sen mainostamisessa käytettäisi Taiwanin kansainvälistä asemaa. Tämä käytäntö olikin jo vuonna 1976 vakiintunut Suomen linjaksi Taiwania kohtaan.⁶⁷

Kiinalle oopperaseurueen vierailu oli kuitenkin selkeästi tärkeä asia, sillä asianhoitaja Chen Tieh oli viikon sisällä uudestaan yhteydessä poliittiseen osastoon tiedustellakseen asian etenemistä ulkoministeriössä. Keskustelussa Chen esitti huolensa kuultuaan Suomen myöntäneen viisumit ja toivoi, että Suomen hallitus peruuttaisi jo myönnettyt viisumit. Chenin mukaan Suomen käyttäytyminen oli tilanteessa ristiriidassa Suomen yhden Kiinan politiikan kanssa. Asianhoitaja Chenin vastaanottanut Jaakko Iloniemi esitti kuitenkin omien sanojensa mukaan “laajat perustelut”, käyden läpi Suomen Kiinan politiikan historiallisen taustan, kulttuurivaihdon perusteet ja muiden Pohjoismaiden suhtautumisen. Muistion loppuksi Iloniemi arvioikin asianhoitaja Chenin tienneen jo Ruotsin ja Norjan suhtautumisen ja osanseen odottaa Iloniemen vastausta.⁶⁸

Ulkoministeriössä kuitenkin ymmärrettiin, miksi tapaus oli Kiinalle merkittävä. Tämän vuoksi ulkoministeriö informoi Suomen Pekingin suurlähetystä etukäteen tilanteen yksityiskohdista siltä varalta, että Kiina olisi sitä kautta Suomeen yhteydessä.⁶⁹

Seuraavien viikkojen aikana ulkoministeriöön kohdistui painostusyriytyksiä myös Suomesta, kun suomalainen Suomi–Kiina-seura otti yhteyttä ulkoministeriöön vain muutama päivä ennen vierailua, 14. syyskuuta ja esitti kirjallisen vetoomuksen viisumien perumiseksi. Seura perusteli vetoomusta Suomen ja Kiinan yhteisellä historialla, sekä Kiinassa vallitsevaan Mao Zedongin hiljattaisen poismenon aiheuttamaan suruaikaan. Vetoomukseen seura oli liittänyt suomalaisten valtiomiesten, myös presidentti Kekkonen, esittämiä julkisia surunvalitteluja 9.

---

⁶⁶ Toimistopäällikkö Olli Mennanderin vierailua koskeva muistio 30.8.1976. 7 D 2 Kiinan kysymys: Taiwanin kysymys vv. 1973–1981, UMA.

⁶⁷ Mennanderin muistio.

⁶⁸ Jaakko Iloniemen muistio *Kiinan kanta taiwanilaisen taiteilijavierailun suhteen* 1.9.1976, 7 D 2 Kiinan kysymys: Taiwanin kysymys vv. 1973–1981, UMA.

⁶⁹ Ulkoministeriön sähke *Taiwanilaisen taiteilijaryhmän esiintymismatka Suomeen* Suomen Pekingin suurlähetystölle 3.9.1976, 7 D 2 Kiinan kysymys: Taiwanin kysymys vv. 1973–1981, UMA.

syyskuuta tapahtuneen kuoleman takia. Ulkoministeriö vastauksessaan kieltäytyi vetoomuksesta, vedoten taiwanilaisten olevan yksityishenkilöitä eikä valtio siten voisi estää heidän viisumejaan poliittisesti.⁷⁰

Myös Tanskassa oltiin kiinnostuneita vierailusta vaikkei maa ollut myöntänyt teatteriryhmälle viisumeja. Tanskan neuvos Jaeger tiedusteli Suomen Kööpenhaminan suurlähetystöltä Kiinan reaktiota vierailuun, johon suurlähetystön toimistopäällikkö Jaakko Blomberg vastasi Kiinan protestoineen, mutta ettei protestilla ollut käytännön vaikutuksia vierailuun.⁷¹

Ulkoministeriön esivalmistelut eivät kuitenkaan taanneet selkkauksetonta vierailua, nimittäin ohjeistuksesta huolimatta taiwanilaisen seurueen astuessa lentokentälle se ensitöikseen liehutti Kiinan tasavallan lippua paikalla olevalle lehdistölle. Vastauksena ulkoministeriö julkaisi virallisen tapahtunutta paheksuvan tiedotteen. Tiedotteessa ulkoministeriö painotti, ettei seurueelle myönnetyt viisumit olleet poliittinen kannanotto Suomelta Taiwanin suhteen ja totesi “ryhtyvänsä toimiin, mikäli vastaavaa tapahtuu toistamiseen”.⁷²

Vaikka ulkoministeriö oli esittänyt lehdistölle toiveen, ettei Taiwanin asemaa käsiteltäisi vierailuun liittyen, uutisoi Helsingin Sanomat vierailusta 17.9. pääkirjoituksen ja kahden uutisartikkelin voimin. Lehti käsitteli uutisoinnissaan vierailun ympärillä pyörinyttä kohua, mutta myös kohun aiheuttanutta Taiwanin kansainvälistä asemaa. Lehti haastatteli artikkeleita varten ulkoministeriötä, mutta myös Suomi–Kiina-seuraa. Tämän lisäksi lippuselkkauskin sai lehdessä oman artikkelinsa.⁷³

Vierailu asetti erityisesti Suomen Pekingin suurlähetystön kiusalliseen välikäteen, kun 10.9. Kiinan ulkoministeriön länsi-Euroopan osaston apulaispäällikkö pyysi suurlähettiläs Suomelan puhutteluun. Suomela arvioi Kiinan erityisherkkyyden johtuvan Maon kuolemasta ja huomioi myös Ruotsin ja Norjan suurlähettiläiden joutuneen vastaaviin puhutteluihin. Suomela itse puheissaan korosti ulkoministeriön linjan mukaisesti kyseessä olevan yksittäistapaus, joka ei vaikuttaisi Suomen ja Kiinan suhteisiin.⁷⁴

⁷⁰ Suomi-Kiina seuran vetoamus 14.9. ja Matti Tuovisen siihen liittyvä muistio 14.9.1976, 7 D 2 Kiinan kysymys: Taiwanin kysymys vv. 1973–1981, UMA.

⁷¹ Toimistopäällikkö Jaakko Blombergin viesti *Taiwanilainen ooppera* 8.9.1976, 7 D 2 Kiinan kysymys: Taiwanin kysymys vv. 1973–1981, UMA.

⁷² Ulkoministeriön tiedote 17.9.1976, 7 D 2 Kiinan kysymys: Taiwanin kysymys vv. 1973–1981, UMA.

⁷³ HS 17.9.1976.

⁷⁴ Suurlähettiläs Suomelan sanoma UM:lle 10.9.1976, 7 D 2 Kiinan kysymys: Taiwanin kysymys vv. 1973–1981, UMA.

Puhuttelua seuraavina päivinä ulkoministeriö ja Pekingin suurlähetystö kävivät vilkasta viestien vaihtoa, jossa Pekingin suurlähetystöä ohjeistettiin miten reagoida Kiinan mahdollisesti ottaessa uudestaan yhteyttä. Syyskuun 22. päivä Kiinan varaulkoministeri pyysikin odotetusti Suomelta selvityksen vierailusta. Selvityksessään Suomela taas toisti aiemman Suomen linjan, ja selosti ettei lipputapausta lukuun ottamatta vierailussa ollut tapahtunut välikohtauksia.⁷⁵

Lentokentällä tapahtuneen lippuvälikohtauksen lisäksi vierailu siis sujui isommitta ongelmitta. Oopperaseureen esiintymiset tapahtuivat sovitusti ja tämän jälkeen seurue jatkoi kiertuettaan Norjaan, ja asia oli Kiinan kannalta loppuun käsitelty.⁷⁶

Ulkoministeriössä alkoi kuitenkin sisäisesti selvitys viisumien myöntämisestä ja ulkoministeriö pyysi viisumit myöntäneeltä Tokion suurlähetystöltä selvitystä tapauksesta, sillä suurlähetystö ei ollut ollut yhteydessä ulkoministeriöön tapauksen takia, vaikka ulkoministeriö tätä edellytti.⁷⁷ Suurlähetystö ilmoitti vastauksessaan olleensa yhteyksissä sisäministeriön ulkomaalaistoimiston kanssa ja oli olettanut sisäministeriön hankkivan ulkoministeriöltä esteettömyyslausunnon. Tokion suurlähettiläs Osmo Lares käänsikin syyttävän sormen sisäministeriön ja ulkoministeriön suuntaan, todeten: “Pakostakin herää tässä yhteydessä kysymys, onko viisumiasiain ulkopoliittinen valvonta riittävä. On vaikeata käsittää, että valvontavastuu tässä suhteessa olisi kokonaan edustustoilla.”⁷⁸ Selkeästi siis erityisesti suurlähetystöissä ei ollut vielä tarkkaa tietoa, miten Taiwanin suhteen toimia, ei edes Taiwanin viisumeista tällöin vastuussa olleessa Tokiossa.

2.2.3 Urheilukisat aiheuttavat kiusaannusta

Seuraavan kerran ulkoministeriössä jouduttiin käsittelemään Taiwanin osallistumista suomalaisiin urheilukisoihin vasta vuonna 1978, mutta tällä kertaa tapauksia sattui kaksi kerralla: Suomalaisen naisjalkapallojoukkueen matka Taiwanille, sekä taiwanilaisten osallistuminen nyrkkeilykisoihin.

---

⁷⁵ Poliittisen osaston ja Suomelan väliset keskustelut syyskuussa 1976, 7 D 2 Kiinan kysymys: Taiwanin kysymys vv. 1973–1981, UMA.

⁷⁶ Jorma Inkin viesti Pekingin suurlähetystölle 22.9.1976, 7 D 2 Kiinan kysymys: Taiwanin kysymys vv. 1973–1981, UMA.

⁷⁷ UM:n viesti Tokion suurlähetystölle 20.9.1976, 7 D 2 Kiinan kysymys: Taiwanin kysymys vv. 1973–1981, UMA.

⁷⁸ Tokion suurlähettiläs Osmo Lareksen vastaus UM:lle 22.9.1976, 7 D 2 Kiinan kysymys: Taiwanin kysymys vv. 1973–1981, UMA.

Ensimmäinen tapaus koski HJK:n naisjalkapallojoukkueen osallistumista Taiwanissa lokakuussa järjestettyihin jalkapallokisoihin. Vuonna 1978 Taiwan oli vielä kansainvälisen jalkapalloliitto FIFA:n ja oli tämän vuoksi kutsunut Suomen naisjalkapallon maajoukkueen Taiwanilla järjestettäviin kisoihin. Suomi oli kieltäytynyt tästä ja sen sijaan kisoissa suomea edusti seurajoukkue HJK. Kiinan suurlähetystön 1. suurlähetystösihteeri Huang Cheng vieraili 9. lokakuuta ulkoministeriön poliittisella osaston apulaisosastopäällikkö Pekka Korvenheimon luona esittääkseen paheksuntansa, sekä toivoen ulkoministeriön kieltävän matkan.⁷⁹

Vuonna 1978 ulkoministeriössä oli selkeästi varauduttu vuotta 1973 paremmin tämänkaltaisiin tilanteisiin ja Korvenheimolla oli tilannetta varten valmis puolustus. Korvenheimo painotti, että HJK:ta oli ohjeistettu olla esiintymättä Suomen lipun kanssa Taiwanilla ja HJK osallistuisi kisaan nimenomaan seurajoukkueena eikä Suomen edustajana. HJK:n osallistuminen perustui Korvenheimon mukaan FIFA:n jäsenyyteen eikä Suomen palloliitolla siten ollut mahdollisuutta kieltää sitä osallistumasta. Korvenheimo huomautti myös useiden kymmenien maiden osallistuvan kisoihin, eikä siten suomalainen joukkue eronnut joukosta. Lopuksi Korvenheimo toisti vakiintuneena mantrana kyseisen tapauksen olevan yksittäistapaus eikä siten vaikuttavan Suomen ja Kiinan 30-vuotisiin hyviin suhteisiin.⁸⁰

Kuten vuoden 1973 tapauksessa voidaan tässäkin tilanteessa miettiä, oliko Kiina tosissaan esittäessään matkan kieltämistä, sillä kisat olivat alkaneet jo 8. päivä ja HJK:n naisjoukkue oli jo ehtinyt matkaamaan Taiwanille. Kyseessä lieneekin vain tapa Kiinalta saada vakuutteluja suhteiden vakaudesta ja pitääkseen oman äänensä kuuluvilla.

Vain kaksi päivää myöhemmin Korvenheimo sai uuden vierailijan Kiinan suurlähetystöstä, kun lähetystösihteeri Ku Chin kävi hänen luonaan saman aiheen tiimoilta. Aamulehdessä oli 10. lokakuuta 1978 ollut uutinen kolmen taiwanilaisen nyrkkeilijän osallistumisesta Tampereella järjestettäviin nyrkkeilykisoihin. Vierailun tunnelma oli aiempaa jännittyneempi, sillä Ku Chinin mukaan Suomen ja Taiwanin välillä oli alkanut esiintyä enemmän urheiluvaihtoa: kahden mainitun tapauksen lisäksi Lahdessa järjestetyissä hiihdon MM kisoissa oli ollut taiwanilainen osallistuja ja taiwanilainen naispallojoukkue oli osallistunut Helsinki Cup -jalkapalloturnaukseen. Ku Chinin mukaan tästä pystyi päättelemään Suomen

---

⁷⁹ Apulaisosastopäällikkö Korvenheimon muistio *Urheilusuhteet Taiwanin* kanssa 10.10.1978. 7 D 2 Kiinan kysymys: Taiwanin kysymys vv. 1973–1981, UMA.

⁸⁰ Em.

olevan salliva bilateraalisisille urheilusuhteille Taiwanin kanssa, ja sen olevan vastoin kansainvälistä kehityslinjaa, jossa Taiwan oli suljettu yhä useammassa urheilujärjestössä pois Kiinan kansantasavallan ottaessa sen paikan. Ku Chin sanoi urheilujärjestöjen “toimivan mielestään tyhmästi” ja vaati, että Suomen hallitus ottaisi Kiinan vaatimukset tosissaan, ettei maiden väliset suhteet kärsisi.⁸¹

Korvenheimo sanoi puolustuksessaan kyseessä olevan yksityisten toimijoiden valintoja ja “ettei hallitus voi Suomen yhteiskuntaolosuhteissa tehdä ratkaisuja urheilujärjestöjen puolesta”. Hän myös kertoi olleensa yhteydessä Suomen Palloliittoon tapauksen takia ja Suomen hallituksen yleislinjan olevan Kiinan puolella urheilujärjestöissäkin. Tässäkin tapauksessa Korvenheimon puolustuksen pääpaino oli Suomen halussa kehittää ystävällisiä suhteita Kiinaan ja Suomen Kiinan-politiikan jatkuvuudessa.⁸²

Suomen Pekingin suurlähetystössä oli huomioitu Suomen lisääntyneet Taiwan-kontaktit. Elokuussa 1978 suurlähetystö lähestyi ulkoministeriötä ja esitti, että ulkoministeriö laatisi selvityksen, jossa käytäisiin läpi Taiwanin edustautumista erilaisissa tilaisuuksissa koskevaa ohjeistusta. Lähetystö perusteli asiaa sanoin “useinkin aivan viime hetkessä tapahtuva osallistumiskysymyksen selvittely on ollut epätarkoituksenmukaista ja ehkä epämiellyttävääkin, ei vähiten tilaisuuden suomalaisille isännille”.⁸³ Ehdotuksen perusteella ulkoministeriössä kirjoitettiin kartoitus, jossa käytiin läpi aiempia Taiwanin osallistumisia Suomessa järjestettyihin tilaisuuksiin. Kartoituksessa todettiin taiwanilaisten osallistumisten tapahtuneen yksityishenkilöinä, Kiinan kansantasavallan protestoineen kuitenkin osallistumisia, sekä ulkoministeriön puoltaneen viisumeja edellytyksellä, ettei kansallistunnuksia käytetä. Kartoituksen pääjohtopäätös oli siis, ettei Taiwanin osallistuminen vaikuttanut Suomen suhtautumiseen Kiinan kansantasavaltaan.⁸⁴

2.3 Jää Kiinan ja Taiwanin välillä alkaa sulaa

Ennen 1970-lukua Kiinan ja Taiwanin suhteet olivat virallisesti jäässä. Kumpikaan osapuoli ei kommunikoinut toisen kanssa ja mitään yksityisiäkään kontakteja ei kansalaisilta sallittu.

---

⁸¹ Apulaisosastopäällikkö Korvenheimon muistio koskien tapaamista lähetystösihteeri Ku Chin kanssa 10.10.1978. 7 D 2 Kiinan kysymys: Taiwanin kysymys vv. 1973–1981, UMA.

⁸² Em.

⁸³ Pekingin suurlähetystön Mauno Castrénin esitys Taiwania koskevan selvityksen laatimiseksi 25.08.1978, 7 D 2 Kiinan kysymys: Taiwanin kysymys vv. 1973–1981, UMA.

⁸⁴ Jaostopäällikkö Elisabeth Groopin muistio koskien Taiwanin Suomen vierailuja, 7 D 2 Kiinan kysymys: Taiwanin kysymys vv. 1973–1981, UMA.

1970-luvulla tilanne alkoi kuitenkin muuttua Kiinan ja Yhdysvaltojen neuvottelujen myötä, sillä Yhdysvaltojen vaatimuksena neuvottelulle oli, ettei Kiina pyrkisi väkivalloin liittämään Taiwania itseensä.

Alkuvuonna 1973 ulkoministeriössä kiinnitettiin huomiota Kiinan aloittamaan Taiwania koskevaan propagandakampanjaan, jossa Kiina ensi kertaa esitti rauhanomaisia neuvotteluja Taiwanin Kuomintangin kanssa Taiwanin liittämistä takaisin manner-Kiinaan. Suomen Pekingin suurlähetystön suurlähettiläs Veli Heleniuksen arvion mukaan kampanja oli suoraa seurausta Kissingerin Kiinan vierailusta. Kampanja huipentui 28. helmikuuta 1973 Kiinan järjestämässä Taiwanin kansannousun 26. vuosipäivän juhlatilaisuudessa. Tilaisuudessa usea Kiinan edustaja piti Taiwania puhuttelevia puheita. Kiinan kansan poliittisen neuvon-antavan konferenssin kansallisen komitean varapuheenjohtaja Fu Tso-yi, entinen Kuomintangin kenraali, korosti puheessaan, ettei Taiwan voisi enää luottaa Yhdysvaltain tukeen sen muutettuaan politiikkaansa ja kiitteli presidentti Nixonia uudesta Kiinan-politiikasta. Kiina kuitenkin olisi valmis kohtelemaan Taiwania ja taiwanilaisia loikkareita hyvin niiden liittyessä Kiinaan. Samoin Kiinan Kiinan-Japanin ystävyysseuran puheenjohtaja Liao Cheng-Chih sanoi, ettei Kiina ole Taiwanin, vaan “Chian Kai-shekin klikin” eli Kuomintangin johtoryhmän vihollinen. Puheiden pääpaino oli Kiinan pyrkimyksessä “vapauttaa” Taiwan.⁸⁵

Ulkoministeriössä seurattiin, miten Kiina lähestyi vuosikymmenen keskivaiheilla Taiwania vapauttamalla yhteensä yli 400 taiwanilaista sotavankia vuosina 1975 ja 1976. Vangit olivat suurimmilta osilta “vihollisagentteja”, Taiwanin valtapuolueen Kuomintangin jäseniä, puolue- ja sotilasjohtajia, joista useat olivat olleet vankeina vuodesta 1949 saakka.⁸⁶ Vapautusten ajankohta sijoittui Kuomintangin johtajan generalissimo Chiang Kai-shekin kuoleman jälkeiseen aikaan. Chiang Kai-shek oli menehtynyt huhtikuussa 1975⁸⁷ ja Kiina pyrki käyttämään tilannetta hyväkseen propagandassaan. Vankien vapauttaminen loppui vuoden

---

⁸⁵ Pekingin suurlähetystön va. asiainhoitaja Markku Niiniojan muistio Kiinan tasavallan ja Taiwanin väliset suhteet 7.3.1973 & Pekingin suurlähettiläs Veli Heleniuksen muistio Taiwanin kysymyksen tiimoilta, 7 D 2 Kiinan kysymys: Taiwanin kysymys vv. 1973–1981, UMA.

⁸⁶ Pekingin suurlähetystön va. asiainhoitaja Matti Häkkänen UM:lle 29.12.1975, 7 D 2 Kiinan kysymys: Taiwanin kysymys vv. 1973–1981, UMA; Pekingin suurlähetystön avustaja Martti Isoaro UM:lle 30.1.1976, 7 D 2 Kiinan kysymys: Taiwanin kysymys vv. 1973–1981, UMA

⁸⁷ Roy 2003, 156.

1976 syyskuussa Mao Zedongin kuollessa⁸⁸, ja jo vuoden loppuun mennessä ulkoministeriössä huomiotiinkin Kiinan Taiwania koskevan sävyn jyrkenneen.⁸⁹

Taiwanin kansannousun 30-vuotispäivänä vuonna 1978, Suomen Pekingin suurlähetystössä kiinnitettiin huomiota Kiinan Taiwanin politiikan muuttumattomuuteen Maon jälkeisenä aikana. Vuosipäivän kokouksessa pidetyissä puheissa painottui, ettei manner-Kiina tulisi vieläkään hyväksymään mitään kahden Kiinan politiikan muotoa eikä myöskään Taiwanin itsenäisyyttä, vaan sen tähtäimessä oli “Taiwanin vapauttaminen ja isänmaan jälleenyhdistäminen”. Puheissa painotettiin Taiwanin kysymyksen olevan Kiinan sisäinen asia eikä ulkopuolisten tulisi puuttua siihen.⁹⁰

Vuosikymmen vaihtui Kiinan Taiwania koskevaan lausuntoon 1. tammikuuta 1980. Kiinan kansan neuvoo-antavassa poliittisessa kongressissa Kiinan kansankongressin pysyvän komitean varapuheenjohtaja Deng Yingchao kertoi olevansa vakuuttunut Kiinon yhdistymisen olevan lähellä. Puheessaan Deng sanoi Kiinan vastustavan yksi Kiina, yksi Taiwan -politiikkaa, mutta ottavan huomioon Taiwanin väestön ja viranomaisten edut ja tulevaisuuden jälleenyhdistymisessä. Perinteisten yhdistymispuheiden lisäksi Deng toivoi Kiinan ja Taiwanin välisten yhteyksien lisääntyvän ja sanoi Kiinan alkavan ottaa vastaan taiwanilaisia vieraita. Konkreettisesti Kiina oli Dengin mukaan valmis avaamaan posti-, ilmaliikenne- ja merenkulkuyhteydet Taiwanin kanssa. Ulkoministeriöstä huomioitiin tämän olevan tilaisuus solmia yhteydet 30 vuoden katkoksen jälkeen.⁹¹

2.4 Oliko Taiwan sittenkään liennytyksen häviöjä?

Vaikka Taiwanin asema 1970-luvulla virallisesti huonontuikin, voi sen uuden tilanteen myös nähdä olevan onni onnettomuudessa. Taiwanin menettäessä suurimman liittolaisensa Yhdysvalloissa oli se pakotettu ottamaan yhä enemmän kontaktia muihin maihin saadakseen itsensä esille.

Erytisesti Yhdysvaltain uudet epäviralliset suhteet ja American Institute of Taiwan avasivat Taiwanille uusia ovia. 1980-luvun alussa useat maat avasivatkin kaupallisia ja kulttuurillisia

---

⁸⁸ Havrén 2009, 173.

⁸⁹ Pekingin suurlähetystön avustajan Matti Isoaron muistio *Taiwanin kysymys; Kiinan kanta* 1.12.1976. 7 D 2 Kiinan kysymys: Taiwanin kysymys vv. 1973–1981, UMA.

⁹⁰ Pekingin suurlähetystön avustajan Matti Isoaron Taiwanin kansannousun 30-vuotisjuhlia koskeva muistio 2.3.1977, 7 D 2 Kiinan kysymys: Taiwanin kysymys vv. 1973–1981, UMA.

⁹¹ Pekingin suurlähetystön va. asiainhoitaja Esko Lipposen muistio Taiwanin yhdistämisestä Kiinaan 4.1.1980, 7 D 2 Kiinan kysymys: Taiwanin kysymys vv. 1973–1981, UMA.

edustustoja Taiwanille, sekä sallivat Taiwanin avata omia edustustojaan maihinsa. Näistä esimerkkinä Alankomaat, joka avasi kaupallisen edustustonsa Taipeiissa 9. tammikuuta 1981. Suomen tavoin myös Alankomaat eivät olleet diplomaattisesti tunnustaneet Kiinan tasavaltaa missään vaiheessa ja tämä olikin ensimmäinen Taiwanin ja Alankomaiden välinen kanssakäynti.⁹² Ilman 1970-luvun tapahtumia Taiwan tuskin olisi 1980-luvulla voinut lähestyä länsimaita niin määrätietoisesti.

Ulkoministeriölle 1970-luku oli Taiwania koskevien käytäntöjen vakiintumista. Vielä 1973 kulttuuri- ja urheilutoimijoilla ei ollut tiedossa Suomen Taiwan-kanta, kun taas vuonna 1978 ulkoministeriö oli pyrkinyt saattamaan Taiwan-kysymyksen näiden toimijoiden tietoisuuteen. Vuonna 1973 ulkoministeriössä itsessään tiedettiin Taiwan-linja, mutta vuonna 1978 myös yksityiset toimijat oli opetettu käsittelemään Taiwania.

Myöskään Kiinan kannanotot Taiwania kohtaan eivät vuosikymmenen loppupuolella enää saaneet ulkoministeriössä reaktiota. Ulkoministeriössä oli aloitettu seuraamaan Osmo Apusen 1973 määrittelemiä neljää teesiä, ja niitä toistettiin aina Kiinan ollessa yhteydessä Taiwania koskien. Ulkoministeriössä tiedostettiin, että vaatimukset, pahoittelut ja toiveet Kiinalta olivat vain puhetta, eikä niiden oikeasti oletettu vaikuttavan Suomen ja Kiinan suhteisiin.

Kuitenkin ulkoministeriössä oli alettu huomioida, että Taiwanin käytäntöjen suhteen oli vielä selkeytettävää. Ulkoministeriö yhä vuosikymmenen lopulla löysi itsensä reagoimasta tilanteisiin niiden jo tapahduttua, eikä niinkään ollut tilanteiden edellä. Voikin sanoa, että ajatus virallisesta Taiwanin suhteita koskevasta muistiosta oli alkanut ja 1980-luvulla se alkoi hiljalleen kasvaa.

Suurin mullistus Taiwanille 1970-luvulla oli kuitenkin Kiinan suhtautuminen. Ennen liennytystä Kiina oli ollut Taiwanille jatkuva aseellinen uhka, minkä vuoksi Taiwan oli riippuvainen Yhdysvaltain aseellisesta avusta. Nyt Yhdysvaltain vaatimuksesta Kiina oli alkanut pyrkiä rauhanomaiseen yhdistymiseen. Juuri tämä Kiinan rauhoittuminen antoi Taiwanille sen tarvitseman tilaisuuden toimia kansainvälisesti, sillä sen ei enää tarvinnut varoa Kiinan aseellisia vastatoimia kansainvälisille pyrkimyksilleen.

---

⁹² Pekingin suurlähetystön muistio koskien Alankomaiden Taiwanin toimiston avaamista 1981, 7 D 2 Kiinan kysymys: Taiwanin kysymys vv. 1973–1981, UMA.

3 Hitaan muutoksen 1980-luku

1980-luvulle saavuttaessa liennytyks alkoi karista ja kylmän sodan suurvaltojen välit heikkenivät jälleen. Suomelle ja Taiwanille vuosikymmen oli hitaan muutoksen vuosia, jolloin ulkoministeriössä etsittiin tarkkaa Taiwanin linjaa.

Ensimmäisessä alaluvussa tarkastelen sitä, miten ulkoministeriössä nähtiin ja analysoitiin Yhdysvaltain ja Taiwanin suhteita 1980-luvun alkuvuosina. Antikommunistisen Ronald Reaganin nousu presidentiksi uskottiin vaikuttavan järjestyttävästi Yhdysvaltain ulkopolitiikkaan ja ulkoministeriössä ei tiedetty mitä odottaa.

Toisessa alaluvussa käsittelen Suomen ja Taiwanin suhteiden hidasta kehitystä 1980-luvulla. Vuosikymmenen aikana Suomi siirtyi hitaasti pois Taiwania välttelevästä ulkopolitiikasta kohti taloutta painottavia aktiivisempia ”epävirallisia” suhteita. Alaluvussa avaan tämän kehityksen kulkua ja mitkä yksityiskohdat siihen vaikuttivat, sekä sitä, ketkä olivat keskeisiä toimijoita tämän kehityskulun takana.

Kolmannessa alaluvussa käyn läpi manner-Kiinan suhtautumista Suomen kasvaviin Taiwan-suhteisiin. Käsittelen, miten ulkoministeriössä suhteet perusteltiin kiinalaisille ja miten Kiina suhtautui perusteluihin.

3.1 Yhdysvaltain vaihtuva ulkopolitiikka aiheuttaa kitkaa Kiinan kanssa

Ulkoministeriön silmissä 1980-luku sai Taiwanin kannalta räjähtävän alun Ronald Reaganin tullessa valituksi Yhdysvaltain presidentiksi vuonna 1981. Entinen elokuvatähti Reagan oli vaaleissa nostattanut huomiota vahvalla antikommunistisella retoriikallaan ja alkoikin heti valtaan noustuaan toteuttamaan tätä Reaganin oppina myöhemmin tunnettuna ulkopoliittista ohjelmaa. Reagan oli puheissaan maininnut myös Taiwanin ja tämä tarkoittikin Yhdysvalloilta isompaa tukea sitä kohtaan, mutta Yhdysvaltojen ja Kiinan kylmentyneet suhteet aiheuttivat epäsuorasti myös kitkaa Taiwanin ja Kiinan välillä.

Ensimmäinen konkreettinen Taiwania puoltava päätös Yhdysvalloilta tapahtui jo 29. joulukuuta 1981, alle vuosi Reaganin valtaannoususta, kun Yhdysvallat päättivät alkaa maahanmuuttopolitiikassaan kohtelemaan Taiwania erillisenä entiteettinä Kiinasta. Ennen molemmista maista oli kiintiöity yhteensä 20 000 maahanmuuttajaa per vuosi, nyt se käytännössä tuplaantui: Kiinasta kiintiöitiin edelleen 20 000 maahanmuuttajaa, mutta nyt myös Taiwanista otettiin 20 000 maahanmuuttajaa. Kiina vastusti tätä päätöstä, ja näki tämän

olevan askel kohti kahden Kiinan politiikkaa. Päätöstä koskevassa nootissaan 26. maaliskuuta 1982 Kiina argumentoi, että Taiwanin maahanmuuton käsittely Kiinasta riippumatta loi kuvaa, että Taiwan ei ole osa Kiinan kansantasavaltaa vaan erillinen, itsenäinen valtionsa. Toisin sanoen Taiwanin kohtelu de facto Kiinan vallan ulkopuolella olevana maana johtaisi Kiinan mukaan hiljaiseen siirtymiseen de jure itsenäiseen Taiwaniin.⁹³

Vielä 1981 ulkoministeriössä uskottiin, että Reaganin valtakaudella Yhdysvallat ottaisivat aktiivisemman roolin Kiinon yhdistymisessä. Ulkoministeriö kiinnitti huomiota, että Taiwania koskeva debatti Yhdysvaltain kongressissa sekä Taiwania koskeva lehtikirjoittelu oli vahvistunut uuden presidentin kauden alkaessa. Iso osa keskustelusta koski Taiwanin mielisyyden lobbien halua lisätä asevientä Taiwanille. On kuitenkin pohdittava, kuinka paljon ulkoministeriön muistioista perustui konkreettiseen analyysiin ja kuinka paljon oli suoranaista toiveajattelua Suomen kannalta, sillä asiaa koskeva muistio päättyi sanoihin: “Jo uskottavan Kiinan-politiikankin kannalta amerikkalaisten on kiirehdittävä Kiinan jälleenyhdistämistä.”⁹⁴

Jo vuoden 1982 alkupuoli todisti kuitenkin ulkoministeriön uskon vääräksi, kun keskustelu Yhdysvalloissa alkoi saada avoimesti Kiinon yhdistämistä vastaavia piirteitä. Tästä on esimerkkinä sanomalehti Chicago Tribunen pääkirjoitus 8. maaliskuuta 1982, jossa Taiwanin väestöä verrattiin lunnaisiin, joita Yhdysvallat eivät maksaisi parantaakseen suhteita Kiinaan. Kiinan Xinhuaassa, Kiinan valtiollisessa uutispalvelussa, julkaistussa vastineessa kirjoitukselle Kiina painotti Kiinan ja Taiwanin olevan samaa kansaa, ja kirjoituksen loukkaavan sekä Kiinassa että Taiwanilla asuvia kiinalaisia.⁹⁵

Yhdysvaltain ja Kiinan välinen jännitteinen epätietoisuuden tilanne laukesi viimein 17. elokuuta 1982 maiden julkaistessa kymmenen kuukautta kestäneiden neuvottelujen jälkeen yhteisen yhdeksänsänsäisen kommunikation, jossa uudelleen käytiin läpi maiden sitoutumisen yhteistyön jatkumiseen, sekä Taiwanin kysymyksen olevan Kiinan sisäinen asia johon Yhdysvallat ei puutu. Tärkeänä elementtinä liittyen Yhdysvalloissa meneillään olleeseen debattiin, sitoutui Yhdysvallat kommunikoidessa vähentämään asteittaisesti asekauppaa

---

⁹³ Pekingin suurlähetystön ulkoasiainneuvos Esko Lipponen UM:lle 1.4.1982, 13–4 – Taiwan: Taiwanin kysymys vv. 1982–1987, UMA.

⁹⁴ Laura Reinilän muistio 11.11.1981, 7. D2. Kiinan kysymys: Taiwanin kysymys vv. 1973–1981, UMA.

⁹⁵ Sanoma Pekingistä UM:lle 14.4.1982, 13–4 – Taiwan: Taiwanin kysymys vv. 1982–1987, UMA.

Taiwanille, tavoitteena ensiksi vähentää myynti Kiinan oman asetuotannon tasolle, ja myöhemmin lopettaa myynti kokonaan.⁹⁶

Molemmat osapuolet pyrkivät selittämään kommunikointia itselleen parhain päin. Kiinan ulkoministeriön kommunikointia koskevassa lausunnossa Kiina näki asemyyntiä koskevan aiemman yhteisymmärryksen puutteen olleen epäonnistuminen, joka haittasi maiden välisten suhteiden kehittymistä ja Yhdysvaltojen olisi pitänyt lopettaa asemyynti Taiwaniin jo paljon aiemmin. Tämän päätöksen käytännön toteuttaminen olisikin vaatimus Kiinan ja Yhdysvaltain yhteistyön toimimiseksi.⁹⁷

Lisäksi Kiina painotti, kuinka tärkeää sille oli, että Taiwanin kysymys pysyisi Kiinan sisäisenä asiana, eikä vuonna 1979 säädetyn Yhdysvaltain Taiwan Relations Act -lain tulisi vaikuttaa tähän. Tässä laissa Yhdysvallat formalisoivat Taiwania koskevan linjansa. Kiinalle oli tärkeää, että juuri solmittua kommunikointia ei tulkittaisi Yhdysvalloissa tämän lain valossa.⁹⁸

Kiinan päivälehti Renmin Ribaossa kommunikointia kutsuttiin *umpikujan murtumiseksi*. Lehti painotti, että kommunikointissa Yhdysvallat perääntyivät asemasta Kiinon yhdistymisen mahdollisena fasilitaattorina, jättäen vetovastuun yhdistymisestä Kiinalle. Renmin Ribao käytti tätä päätöstä syynä kritisoida Taiwan Relations Act -lakia, sillä lehden mukaan se oli ristiriidassa kommunikointissa sovittujen päätösten kanssa ja sen ei tulisi antaa vaikuttaa Yhdysvaltojen ja Kiinan suhteisiin.⁹⁹

Yhdysvaltain puolella kommunikointia otettiin vastaan erävoittona, sillä vaikka kommunikointissa sanottiin asemyynnin vähenevän, siinä ei asetettu tälle minkäänlaista aikarajaa. Käytännössä siis ainoa rajoite Yhdysvalloille olisi, ettei asekauppa Taiwanin kanssa saisi ylittää vuoden 1980 tasoa. Presidentti Reagan sanoikin kommunikointia koskevassa puheessaan kiinnittäneensä neuvotteluissa huomiota ”Taiwanin kansan tarpeisiin ja etuihin”, sekä painotti asekaupan jatkuvan Taiwan Relations Actin mukaisesti. Vain kaksi päivää kommunikointia julkaisun

---

⁹⁶ Kommunikointia koskeva sanoma Pekingistä UM:lle 19.8.1982, 13–4 – Taiwan: Taiwanin kysymys vv. 1982–1987, UMA.

⁹⁷ Kiinan ulkoministeriön lausuntoa käsittelevä sanoma Pekingistä UM:lle 19.8.1982, 13–4 – Taiwan: Taiwanin kysymys vv. 1982–1987, UMA.

⁹⁸ Em.

⁹⁹ Kiinalaisreaktioita koskeva sanoma Pekingistä UM:lle 19.8.1982, 13–4 – Taiwan: Taiwanin kysymys vv. 1982–1987, UMA.

jälkeen, 19. elokuuta 1982 Yhdysvallat ilmoittivatkin uusineensa Taiwanin kanssa solmitun hävittäjäsovimuksen.¹⁰⁰

Lisäksi apulaisulkoministeri John Holridge sanoi, että Yhdysvallat olisi valmis reagoimaan nopeasti, jos Kiinan suhtautuminen Taiwaniin lakkaisi olemasta rauhanomainen. Yhdysvallat siis jatkaisi de facto Taiwanin aseellista turvaamista kommunikasta huolimatta.¹⁰¹

Yhdysvaltalaisesta lehdistöstä the Washington Postissa tulosta kuvattiin tyydyttäväksi. Lehti kehui tilanteen osoittaneen Kiinalle ja Taiwanille, etteivät ne voisi taivutella Reagania omalle puolelleen, vaan Reagan tekisi päätöksensä itsenäisesti. Toisaalta lehti huomautti, että Reagan oli virkaan astuttuaan vahvoista vaalipuheistaan huolimatta päätenyt samoihin johtopäätöksiin Taiwanin tilanteesta kuin edeltäjänsä Nixon, Ford ja Carter.¹⁰²

Suomen Pekingin suurlähetystöstä analysoitiin kommunikation olevan “kompromissi, jonka tulkinta [on] osapuolilla alusta alkaen eriävä”. Suurimman huomion sai suurlähetystön muistiossa TRA:ta koskeva diskrepanssi, jossa Yhdysvallat näkivät lain maansa sisäisenä asiana, kun taas Kiina koki lain puuttuvan Kiinan sisäisiin asioihin. Suurlähetystössä nähtiin Washington Postin tavoin neuvotteluiden olleen Reaganille koetus Taiwanilta ja Kiinalta, sekä asettaneen hänet aiempien presidenttien määrittämään muottiin Taiwanin suhteen, ja lähentäneen Reaganin ja Kiinan suhteita. Lopputoteamuksena muistiossa analysoitiin tilannetta puolustusvoittona Kiinalle: se onnistui neuvotteluilla välttämään palaamista Nixonin edeltävään aikaan, jolloin Kiina oli suurvaltana yksin sekä Moskovaa että Washingtonia vastaan.¹⁰³

Vaikka kommunikoa siis ei ollut kummallekaan sopijaosapuolelle täysin mieluinen, se kuitenkin onnistui laukaisemaan Reaganin valtaannousun luomat jännitteet ja loi selkeän reitin eteenpäin. Vaikka aikalaiset näkivät sopimuksen vain väliaikaisena kompromissina, on sen merkittävyys nykypäivän näkökulmasta huomattava, sillä siitä on ajan saatossa tullut yksi Yhdysvaltain ja Kiinan suhteiden peruskirjoista.¹⁰⁴

Ulkoministeriössä huomiotta jäi Yhdysvaltojen vuonna 1982 Taiwanille salaa antamat vakuutukset. Kuudeksi vakuutukseksi kutsutussa muistiossa Yhdysvallat lupaa Taiwanille,

---

¹⁰⁰ Pekingin suurlähetystön asiainhoitaja Esko Lipposen muistio UM:lle 24.8.1928, 13–4 – Taiwan: Taiwanin kysymys vv. 1982–1987, UMA.

¹⁰¹ Em.

¹⁰² Em.

¹⁰³ Em.

¹⁰⁴ Wei 2012, 71.

ettei Yhdysvallat anna Kiinan vaikuttaa Yhdysvaltain ja Taiwanin asekauppoihin, ei aio muuttaa Taiwan Relations Actia, ei ole muuttanut suhtautumistaan Taiwanin itsenäisyyteen, eikä tule painostamaan Taiwania neuvottelemaan Kiinan kanssa yhdistymisestä. Tämän muistion tekijät ovat yhä salaiseksi luokiteltua tietoa Yhdysvalloissa ja sen olemassaolo paljastui lehdistön kautta, mutta sen merkitys on silti huomattava. Taiwanin onneksi ja Kiinan harmistukseksi tämäkin muistio on jäänyt maiden välisiä suhteita ohjaavaksi, tässä tapauksessa Yhdysvaltain ja Taiwanin, peruskirjaksi.¹⁰⁵

3.2 Suomi jälkijunassa Taiwanin

3.2.1 Ensiaskeleita Taiwania kohti

Suomen ja Taiwanin etäisiin suhteisiin alkoi 1980-luvulla hitaasti tulla muutos aktiivisempaan kanssakäyntiin. Suomen lisääntynyt Aasian kauppa ja Taiwanin voimakkaasti kasvava talous tarkoitti, että Suomen ja Taiwanin edustajien kontaktien määrä lisääntyisi väistämättä.

Ulkoministeriöön oltiin Suomessa vuosikymmenen alkupuolella yhteydessä esimerkiksi elektroniikkayritys Telesten¹⁰⁶ ja Teollisuuden keskusliiton¹⁰⁷ osalta toiveena, että kauppaa Taiwanin kanssa voitaisiin helpottaa. Erityisesti ongelmia aiheutti Suomen tiukat tuontirajoitukset Taiwanista tuleville tuotteille: jokainen tuontituote oli erikseen lisensoitava ja prosessi koettiin hitaaksi ja kankeaksi. Itse lisenssijärjestelmä perustui kuitenkin Suomen osalta poliittiseen käytäntöön, sillä Taiwanin kanssa ei koettu voivan solmia bi- tai multilateraalista kauppasopimusta antamatta samalla epäsuoraa tunnustusta sille valtione, minkä vuoksi Ulkoministeriössä annettiin ehdotuksille kieltävä vastaus, koska “ei ole esitetty mitään erityistä syitä ko. myönnytysten antamiseen”.¹⁰⁸

Vaikka Suomi ei ollut Taiwanille keskeisin kohde, Taiwan oli silti osapuolista se, joka pyrki aktiivisesti edistämään yhteyksiä. Syksyllä 1983 Taiwan teki ensimmäisen suoran aloitteen maiden välisten kontaktien pitämiseen, kun Helsingin yliopistossa opiskeleva taiwanilainen opiskelija Wang Shen Young vieraili ulkoministeriössä. Hän oli toiminut vuoden 1983 yleisurheilun maailmanmestaruuskisojen aikana Taiwanin yleisurheilujoukkueen tulkkina, ja

¹⁰⁵ Tucker 2009, 148–152.

¹⁰⁶ Telesten tutkimuspäällikkö Osmo Vesasen kirje kauppapoliittiselle osastolle 7.2.1983, 43–2: TWA–2: Ulkomaankauppa Suomi-Taiwan 1983–87, UMA.

¹⁰⁷ Teollisuuden keskusliiton kirje ulkoministeriölle 5.1.1984, 43–2: TWA–2: Ulkomaankauppa Suomi-Taiwan 1983–87, UMA.

¹⁰⁸ Kauppapoliittisen osaston jaostopäällikön Kari Kupiaisen muistio koskien Taiwanin tuontikohtelua 28.5.1984, 43–2: TWA–2: Ulkomaankauppa Suomi-Taiwan 1983–87, UMA.

oli tätä kautta ollut yhteyksissä ulkoministeriön joukkueen attachena toimineeseen Matti Huuskoseen. Nyt Wang Shen Young oli Tukholmassa vieraillessaan saanut Ruotsissa toimivalta Taiwanin epäviralliselta kauppa- ja informaatiotoimistolta tehtäväksi välittää kutsun suomalaisille kansanedustajille vierailla Taiwanissa noin puolen vuoden kuluttua. Pyyntö ei ilmeisemmin kuitenkaan edennyt ulkoministeriössä, sillä Suomella oli vielä tällöin käytäntönä välttää täysin poliittisia kontakteja Taiwanin kanssa.¹⁰⁹

Kuitenkin jo muutama kuukausi tämän jälkeen Taiwanin Kööpenhaminan “informaatiotoimistosta” otettiin joulukuussa yhteyttä Suomen Kööpenhaminan suurlähetystöön toivomuksena avata toimisto Helsinkiin. Toimisto tiedusteli vastustaisiko Suomi Kööpenhaminaa vastaavan toimiston avaamista. Tanskaan Taiwan oli avannut “Free China Information Office” ja “Far East Trade Service” -nimillä toimivat toimistot jo vuonna 1973. Molemmat toimistoista olivat lakiteknisesti laskettu yksityisiksi, eikä niillä ollut virallista tai valtiollista statusta. Näistä ensimmäinen toimi tiedotustoimistona, jonka tarkoituksena oli saada Taiwanin ääni kuuluviin Pohjoismaissa, kun taas jälkimmäinen hoiti Taiwanin kaupallisia intressejä Tanskassa sekä viisumeja Taiwaniin matkustaville.¹¹⁰

Ulkoministeriöstä todettiin tämän käyvän oletuksella, että toimisto olisi täysin yksityisluontoinen. Tämä tarkoittaisi sitä, ettei toimisto voisi ottaa hoitoon mitään konsulaarisia asioita, eikä sillä olisi minkäänlaista valtiollista tai virallista statusta. Myöskään Suomen valtion edustajat eivät pitäisi toimistoon minkäänlaista yhteyttä. Vastakysymyksenä Kööpenhaminan toimistosta esitettiin kolme tiedustelua: mikä olisi Suomelle mieluinen nimi toimistolle, mitä tarkoitti yhteydenpidon puute sekä voisiko Taiwan silti olla yhteydessä suomalaisiin poliitikkoihin. Ulkoministeriön puolesta tähän todettiin toimiston nimeksi mieluisimman olevan Tukholman toimiston nimi “Taipei Trade, Tourism, and Information Office”, kun taas Kööpenhaminan ja Wienin Kiina-viittaukset nimissä eivät Suomelle kelpaisi. Yhteydenpidosta ulkoministeriössä linjattiin, etteivät ulkoministeriön virkamiehet eivätkä esimerkiksi ulkoministeri tai valtiosihteeri voisi ottaa virallisesti vastaan tunnustamattoman valtion edustajia, sen sijaan epäviralliset yhteydet alemman tason virkamiesten kanssa olisivat sallittuja ja taiwanilaiset itse voisivat tehdä yhteydenottoja

---

¹⁰⁹ Kanslisti Matti Huuskosen muistio 9.9.1983, 13–4 – Taiwan: Suomen ja Taiwanin suhteet vv. 1983–1986, UMA.

¹¹⁰ Osastopäällikkö Seppo Pietisen muistio 9.12.1983, 13–4 – Taiwan: Suomen ja Taiwanin suhteet vv. 1983–1986, UMA.

suomalaisiin poliitikoihin, jotka saivat itse päättää vastaavatko he.¹¹¹ Ulkoministeriö siis antoi pallon takaisin Taiwanille ja antoi tälle vapauden sekä vastuun toteuttaa toimiston avaaminen käytännössä.

Ulkoministeriössä ei kuitenkaan jääty odottamaan Taiwanin vastausta, vaan yhteydenoton takia ministeriössä aloitettiin vuonna 1984 suurempi selvitys siitä, miten eri maat olivat järjestäneet suhteensa Taiwanin kanssa ja miten niissä suhtauduttiin Taiwanin perustamiin toimistoihin.¹¹² Prosessin aikana ulkoministeriössä alkoi pikkuhiljaa herätä ajatus muistiosta, jossa käytäisiin läpi Suomen Taiwanin linja.

Selvitykset viitemaiden Taiwanin suhteista olivat suurilta osin samankaltaisia: Ruotsissa, Tanskassa ja Itävallassa kaikissa oli oma taiwanilainen toimistonsa, sekä maat olivat itse avanneet vientivetoiset, yksityisoikeudelliset toimistot Taipeihin. Vain Norjalla ei ollut Oslolla taiwanilaista toimistoa eikä Norja ollut antanut Taiwanille lupaa perustaa vastaavaa toimistoa Taiwanin kysyessä lupaa.¹¹³ Suomi oli siis auttamatta jäljessä viitemaistaan.

Seuraavan kerran toimistosta oli puhetta vasta loppuvuodesta 1985, Taiwanin Kööpenhaminan edustajan Hsien Lin ollessa yhteyksissä maiden välisestä kaupasta Ulkoministeriön kauppapoliittiseen osastoon. Keskustelussa pääaiheena oli kuitenkin Taiwanin toive helpottaa Taiwanin tuontia Suomeen koskevaa yksittäislisensointijärjestelyä. Taiwania hiersi erityisesti, että sen lisäksi ainoa maa, johon tätä lisenssikäytäntöä sovellettiin, oli Korean demokraattinen tasavalta¹¹⁴ ja tämän koettiin hidastavan Suomen ja Taiwanin välisen kaupan kasvua. Suomeen mahdollisesti avattava taiwanilainen toimisto ja Taipeiissa mahdollisesti toimiva suomalainen toimisto olivat siis keskustelussa vain sivullinen puheenaihe, eikä niinkään aktiivinen ehdotus kuten lisenssien suhteen.¹¹⁵

Taiwanin kontaktit Suomeen saavuttivat uuden tason heti vuoden 1986 alusta, kun Taiwan siirsi vastuun Suomen yhteydenpidosta Kööpenhaminan toimistolta Tukholman toimistolle. Taiwan alkoi olla selkeästi aktiivisemmin yhteydessä Suomeen ja se näkyi myös

---

¹¹¹ Osastopäällikkö Seppo Pietisen muistio 4.10.1984, 13–4 – Taiwan: Suomen ja Taiwanin suhteet vv. 1983–1986, UMA.

¹¹² Esimerkiksi vuoden 1984 kirjeenvaihto Tukholman, Oslon ja Wienin toimistojen kanssa, 13–4 – Taiwan: Suomen ja Taiwanin suhteet vv. 1983–1986, UMA.

¹¹³ Em., sekä kaupallinen sihteeri Risto Vuorensolan kirjeenvaihtoja koskeva muistio 16.12.1986, 13–4 – Taiwan: Taiwanin kysymys vv. 1982–1987, UMA.

¹¹⁴ Toisin sanoen Pohjois-Korea.

¹¹⁵ Apulaisosastopäällikkö Mauno Castrénin Suomen ja Taiwanin välistä kauppaa koskeva muistio 1.10.1985, 43–2: TWA–2: Ulkomaankauppa Suomi-Taiwan 1983–87, UMA.

ulkoministeriössä. Tukholman toimiston apulaisjohtaja Joseph Yaon käydessä ensivierailullaan Suomessa hän epävirallisessa tapaamisessa ulkoministeriön kanssa painotti, että Taiwan toivoisi suomalaisyritysten osallistuvan erinäisille messuille, joissa informoitaisiin mahdollisuuksista viennille Taiwaniin. Nyt siis toiveet toimiston perustamisesta Suomeen olivat jääneet täysin taka-alalle, ja Taiwanille ajankohtainen ongelma oli viisumien saannin kankeus Suomeen matkustaville.¹¹⁶

3.2.2 Kauppa alkaa kasvaa

Suomen kauppa kehitysmaihin, etenkin Kaakkois-Aasian maiden kanssa alkoi mullistua 1980-luvun lopulla. Vuosikymmenen loppuvuosina Suomen vienti näihin maihin, mukaan lukien Taiwan sekä Kiina, alkoi kasvaa kohisten. Suomi vei kehitysmaihin teollisuustuotteita ja toi niistä raaka-aineita, esimerkiksi metalleja, kahvia ja hedelmiä. Tämä mahdollisti Suomen kaupan ylijäämäisyyden näiden maiden kanssa, ja siksi myös kehitysmaakauppa alkoi kiinnittää huomiota suomalaisissa toimijoissa.¹¹⁷

Ensimmäinen Suomessa järjestetty isompi tilaisuus oli kesäkuussa järjestetty informaatiotilaisuus "Kauppa Taiwanin kanssa". Tapahtuman viralliset järjestäjät olivat Suomen Tukkukauppiaiden Liitto, sekä Teknisen Tukkukaupan Keskusliitto, joskin Taiwanin Tukholman toimisto oli mukana järjestelyssä ja Taiwanista saapui kauppadelegaatio tätä tilaisuutta varten. Tilaisuuteen oli kutsuttu Suomen valtiolta Ulkomaankauppaliiton johtaja Reino Gunn, lisenssiviraston osastopäällikkö Osmo Laine ja ulkoministeriön edustajana kauppapoliittisen osaston Antti Sierla. Ulkoministeriöstä kieltäytyttiin kutsusta suoralta käsin, mutta Gunn ja Laine peruivat esiintymisensä vasta Kiinan protestoinnin ja ulkoministeriön puuttumisen jälkeen.¹¹⁸

Vaikkei ulkoministeriö ottanut osaa tapahtumaan eikä myöskään ottanut vastaan kutsua käydä illallisella delegaation kanssa, kauppapoliittisen osaston sihteeri tapasi kuitenkin Joseph Yaon ja delegaation johtajan Royce Changin keskustellakseen maiden välisistä suhteista. Toisin kuin suhteiden realiteetteihin tottuneet informaatiotoimistojen virkamiehet, Chang ehdotti keskustelussa suoraan Taiwanin toivovan Suomen valtion perustavan Taipeihin kauppaedustuston. Tämä erosi selvästi virkamiesten ehdotuksista, joissa ymmärrettiin

¹¹⁶ Suomen ja Taiwanin välisiä kauppasuhteita koskeva muistio 6.3.1986, 43–2: TWA–2: Ulkomaankauppa Suomi-Taiwan 1983–87, UMA.

¹¹⁷ Aunesluoma 2011, 340

¹¹⁸ Muistio *Keskustelut ulkovaltojen edustajien kanssa; 4.6.1986 Kiinan kaupallinen neuvos Chen Deyi*, 43–2: TWA–2: Ulkomaankauppa Suomi-Taiwan 1983–87, UMA.

Taipeissa toimivien toimistojen olevan virallisesti yksityisvetoisia. Lisäksi vieraat pyysivät saada tietää ulkoministeriön virkamiesten suoria yhteystietoja voidakseen olla suoraan yhteyksissä näihin.¹¹⁹

Ilmeisesti tämän tapahtuman ja sen herättämien kysymysten vuoksi julkaistiin ulkoministeriössä Suomen Taiwanin suhteita summaava muistio. Muistiossa läpikäytiin Taiwania koskevat käytännön asiat lyhyesti: kauppavaihto, viisumit, urheilu ja kulttuuri, Suomi-Taiwan-ystävyyssseura, informaatiotoimiston mahdollisen perustaminen Helsinkiin, lehtimiesten akkreditointi, sekä juuri kyseinen informaatiotilaisuus.¹²⁰ Muistion tärkeyttä ei voi aliarvioida: kyseessä oli ensimmäinen Taiwanin suhteita summaava muistio. Kuitenkin ajatus laajemman, tarkemman Suomen ja Taiwanin suhteita koskevan muistion tekemisestä ilmiselvästi kyti ulkoministeriössä, vaikkei siitä muistiossa vielä mainittukaan.

Loppuvuodesta 1986 ulkoministeriössä Taiwanin asioista pääaiheena oli suhteiden hoitamisen ja kaupan käytäntöjen vakinaistaminen ja marssiohjeiden löytäminen. Suurimpana oli toive, että teollisuuden keskusliitto alkaisi aktiivisemmin edistää Taiwanin kauppaa, jolloin kanssakäynti olisi selkeämmin ei-poliittista, ja täten aiheuttaisi vähemmän kitkaa Kiinan kanssa. Ulkoministeriössä tunnuttiin hakevan nyt kirjattua ”virallista” ohjetta, jottei jokaista Taiwaniin kohdistuvaa matkaa tai Taiwaniin liittyvää kanssakäymistä tarvitsisi käsitellä erikseen, vaikka tähän oli jo ulkoministeriössä totuttu. Tarvetta laajemmalle Taiwania koskevalle muistiolle siis oli, vaikkei sitä vielä kukaan suoranaisesti mainittu.

Tähän liittyen ulkoministeriössä myös jälleen kerran kartoitettiin viitemaiden Taiwanin suhteiden hoitoa. Suomen Hongkongin kaupallinen sihteeri Risto Vuorensola kävi keskustelemassa paikallisten Sveitsin, Itävallan, Ruotsin, Norjan sekä Tanskan edustajien kanssa. Keskusteluista kävi ilmi että, kuten aiemmin, Norja oli ainoa maa joka suhtautui nihkeästi Taiwaniin matkustamiseen kaupan edistämisen nojalla. Muut maat olivat jo kaikki perustaneet Taiwaniin erilliset toimistot tämän suhteen, sekä sallivat toimistojen avustaa epävirallisesti konsulaattejaan. Virkamiesten matkustaminen Taiwaniin tosin tapahtui kaikissa harkinnanvaraisesti, eikä näissä luonnollisesti käytetty virkapassia vaan matkat tehtiin yksityispassilla. Myös vastavuoroisesti Taiwan oli perustanut kaikkiin maihin paitsi Norjaan toimistot. Keskusteluissa ei siis käynyt varsinaisesti mitään uutta ilmi, mutta tärkeimpänä oli

---

¹¹⁹ Vesa Jaakkolan muistio keskustelusta 16.6.1986, 13–4 – Taiwan: Suomen ja Taiwanin suhteet vv. 1983–1986, UMA.

¹²⁰ Muistio *Suomen suhtautuminen Taiwaniin* 16.7.1986, 13–4 – Taiwan: Suomen ja Taiwanin suhteet vv. 1983–1986, UMA.

Vuorensolan toteamus: “Haastatteluissa kävi ilmi, että kaupalliset organisaatiot ovat erittäin tärkeä linkki valtioiden hoitaessa muitakin kuin kaupallisia asioitaan. Asiasta ei kuitenkaan ymmärrettävistä syistä haluta puhua julkisuudessa.” Myös ulkoministeriössä siis tiedostettiin monien yhteyksien olevan de facto valtioiden välisiä, vaikkei sitä virallisesti myönnettykään.¹²¹

Vuoden 1987 ensimmäinen Joseph Yaon käynti Tukholmasta Helsinkiin tapahtui jo helmikuussa, mikä osoitti vierailujen vakiintuneen muutamaan kertaan vuodessa. Tälläkin kertaa Taiwan toivoi Suomen lopettavan lisensointikäytännön, sekä helpottavan viisumien saamista. Myös toimiston avaaminen Suomeen oli taas pöydällä, joka olisi myös tapa helpottaa viisumien saantia, sillä toimisto myöntäisi “viisumisuosituksia” Helsingistä, jotka sitten Taiwaniin saapuessa vaihdettaisiin viisumeihin. Selkeä vetoaminen Suomeen oli nyt tullut Taiwanin edustajilta rutiininomaisemmaksi ja Yao painotti mahdollisten Taiwania puoltavien päätösten vaikuttavan positiivisesti maiden keskeiseen kaupankäyntiin.¹²²

Taiwan oli myös selkeästi alkanut ottaa lisensointikäytäntöä puheenaiheeksi myös suomalaisten yksityisyriyten kanssa, sillä yhä useampi yritys otti tästä yhteyttä. Tästä huomattavana esimerkkinä laukkuliike Avenina, joka oli kirjeitse suoraan yhteydessä ulkomaankauppa- ja viikerehministeri Pertti Salolaiseen. Liike toivoi, että lisensointikäytännöstä luovuttaisiin, vedoten ettei muilla itä-Aasian mailla ollut samanlaista kohtelua.¹²³

Ulkoministeriöstä jouduttiin selittämään tilanteen johtuvan Taiwanin diplomaattisesta statuksesta: koska Suomi ei tunnusta Taiwania, ei se myöskään voisi tehdä sen kanssa kahdenvälistä kauppasopimusta. Toisaalta ulkoministeriöstä luvattiin, että lisensointijärjestelmää oli tehty väljemmäksi ja joustavammaksi, ja sitä tultaisiin helpottamaan lisää lähitulevaisuudessa.¹²⁴

Tässä kohtaa Suomi oli toden teolla alkanut pyrkiä lähentymään Taiwania kaupan merkeissä. Loppuvuodesta 1987 Hongkongissa avattiin valtion rahoittaman vienninedistämistoimiston Suomen Vientiluotto Oy:n toimisto, ja tämän avaamisen yhteydessä ulkoministeriössä keskusteltiin, että olisi hyvä, jos Hongkongissa palveleva edustaja tekisi Kiinan ja ASEAN-

¹²¹ Risto Vuorensolan muistio keskusteluista koskien eräiden maiden asiainhoitoa ja kaupallisten intressiensä seuranta Taiwanilla, 43–2: TWA–2: Ulkomaankauppa Suomi-Taiwan 1983–87, UMA.

¹²² Apulaisosastopäällikkö Alec Aallon muistio Taiwanin Tukholman tiedotustoimiston varajohtajan käynti KPO:lla 18.2.1987, 13–4 – Taiwan: Taiwanin kysymys v. 1987, UMA.

¹²³ Aveninan kirje ulkoministerille, 43–2: TWA–2: Ulkomaankauppa Suomi-Taiwan 1983–87, UMA.

¹²⁴ Toimistopäällikkö Veli J. Ollikaisen vastauskirje Aveninalle 12.11.1987, 43–2: TWA–2: Ulkomaankauppa Suomi-Taiwan 1983–87, UMA.

maiden lisäksi myös kaupallisia matkoja Taiwanin. Ulkoministeriöstä kuitenkin painotettiin, että toiminnassa olisi korostettava Vientiluotto Oy:n yksityisoikeudellista statusta ja matkustus tapahtuisi yksityisellä passilla.¹²⁵

Lokakuussa 1987 käydessään jälleen Suomessa Joseph Yao kiitteli ulkoministeriötä siitä, että nämä olivat myöntäneet hänelle kuuden kuukauden multiple entry -viisumin, joka helpotti matkustamista Ruotsin ja Suomen välillä. Myös Taiwanista Suomeen matkustavien turistien viisumien helpottuminen ansaitsi kiitosta, mutta liikemiesmatkailua koskevan proseduurin hitaus aiheutti moitteita. Tässä Yao käytti syöttinä mainintaa, että sen “-vuoksi Suomi saattaa menettää vientimahdollisuuksia.” Erityisesti Yao käytti lyömäaseenaan Ruotsin ja Taiwanin kaupan suurempaa merkitystä Ruotsille verrattuna Suomeen. Tämän lisäksi Suomen nihkeä suhtautuminen taiwanilaisiin viranomaiskäynteihin ansaitsi kritiikkiä: esimerkkinä Ranskan myönteisempi suhtautuminen oli hänen mukaansa konkreettisesti tuottanut taiwanilaisen ostosvaltuuskunnan vierailun Keski-Eurooppaan.¹²⁶ Taiwan siis itsekin tiedosti kuinka paljon pehmeää valtaa he pystyivät kauppaan vetoamalla käyttä.

3.2.3 Vuosikymmenen kiireiset päätösvuodet

Vuosi 1988 oli monella tapaa vedenjakaja Suomen ja Taiwanin suhteille: suomalainen elinkeinoelämä alkoi virallisesti toteuttaa toimiston avaamista Taipeihin, Taiwanin Helsingin toimisto eteni käytännön toteutuksen vaiheeseen, sekä ulkoministeriössä alettiin vihdoinkin kirjoittaa virallista Suomen Taiwanin linjaa koskevaa muistiota.¹²⁷

Vuosi alkoi tulevaa ennustavissa merkeissä, sillä heti tammikuussa oltiin Helsinkiin yhteydessä Soulin suurlähetystöstä, voisiko lähetystön virkamies vieraillla diplomaattipassillaan turistiviisumilla Taiwanissa palatessaan Bangkokissa pidettävästä kokouksesta. Lisäksi kysymyksiä herätti tulisiko virkamiesten allekirjoittaa surunvalittelukirjaan Taiwanin presidentin kuoleman takia, joskin tästä oletus oli, ettei niin kuuluisi tehdä. Heti perään helmikuussa esitettiin Tokion suurlähetystöstä samanlainen kysymys. Vaikka molemmat suurlähetystöt olivat itä-Aasian sijaintinsa vuoksi Taiwanin läheisyydessä, ei niissä ollut tietoa, miten Taiwanin kanssa tulisi käytännössä toimia. Asiaa

---

¹²⁵ Taisto Toivasen muistio *Suomen Vientiluotto Oy:n Hong Kongissa oleva pysyvä edustaja; käynnit Taiwanissa* 5.11.1987, 13–4 – Taiwan: Taiwanin kysymys v. 1987, UMA.

¹²⁶ Muistio koskien Joseph Yaon käyntiä KPO:lla 12.11.1987, 13–4 – Taiwan: Taiwanin kysymys v. 1987, UMA.

¹²⁷ Vuoden 1988 Taiwanin linjaa koskevan muistion ympärillä olleet keskustelut, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1988, UMA.

mutkisti vielä, että Tokion suurlähetystöstä oli väärinymmärretty ulkoministeriön Soulin lähetystölle antamat ohjeet. Ulkoministeriöstä luonnollisesti todettiin molemmille, ettei diplomaattipassilla tulisi käydä Taiwanilla, vaan viisumi tulisi leimata yksityispassiin.¹²⁸

Taiwanin toimiston Helsinkiin perustaminen siirtyi puheista käytäntöön helmikuussa, kun suomalainen asianajaja Christian Reims otti ulkoministeriöön yhteyttä. Hän oli saanut Taiwan Trade Associationilta toimeksiannon selvittää toimiston avaamisen käytännön juridisia yksityiskohtia. Hän oli selvittänyt tätä, mutta halusi varmistaa vielä tarkemmin oliko ulkoministeriöllä tämän suhteen mitään sanottavaa. Aikataulua toimiston avaamiselle ei kuitenkaan vielä ollut.¹²⁹

Toimiston avaamisen verkkaudesta kertoi myös, että maaliskuussa Tukholman toimiston Joseph Yaon tehdessä taas vierailua Helsinkiin, tapaamisessa kauppapoliittisen osaston kanssa toimisto ei noussut puheenaiheeksi ollenkaan. Kuten aiemmin, pääpaino oli lisensointikäytännön vaikutuksissa maiden väliseen kauppaan. Sen liberalisointi oli Taiwanin mieleen, mutta toive oli, että siitä haluttaisiin lopullisesti de jure eroon. Toive oli myös, että Taiwan voisi lähettää Suomeen kauppaviranomaisten neuvottelukunnan käymään neuvotteluita suomalaisviranomaisten kanssa tuonnin helpottamisesta molempiin suuntiin. Tähän ei tietystikään ulkoministeriön puolelta suostuttu, johtuen maiden välisestä statuksesta.¹³⁰

Vierailun toinen suuri puheenaihe oli Taiwanin pyrkimys päästä GATT-vapaakauppajärjestelmään¹³¹. Taiwan pyrki selvittämään mikä olisi Suomen kanta tähän hakemukseen. Taiwanin erityinen toive oli, että Suomi puolueettomana maana tukisi Taiwanin pääsyä järjestelmään. Apulaisosastopäällikkö Alec Aalto joutui tähän liittyen pahoittelemaan, että Suomen suhtautuminen määräytyisi GATT:ssa tapahtuvien neuvotteluiden perusteella. Suomi siis tulisi seuraamaan GATT:ssa muiden maiden linjaa, eikä ottaisi itse suoraa kantaa.¹³²

¹²⁸ Alkuvuoden 1988 keskustelut Tokion ja Soulin suurlähetystöjen kanssa koskien virkamiesten vierailua Taiwanilla, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1988, UMA.

¹²⁹ Ralf Fribergin muistio Christian Reimsin kanssa käydystä keskustelusta 12.2.1988, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1988, UMA.

¹³⁰ KPO:n apulaisosastopäällikkö Alec Aallon muistio Joseph Yaon kanssa käydystä keskustelusta 9.3.1988, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1988, UMA.

¹³¹ General Agreement on Tariffs and Trade

¹³² Em. Aallon muistio.

GATT oli 1980-loppuun mennessä saavuttanut johtavan kansainvälisen vapaakauppajärjestelmän statuksen ja monet kehitysmaat pyrkivät nyt liittymään siihen. Taiwanin lisäksi moni muukin markkinataloutta noudattava kehitysmaa toivoi jäsenyyttä päästäkseen vaikuttamaan kauppapolitiikkaan. Tämä teki GATT:sta myös Suomelle merkittävemmän foorumin kaupankäymiselle, mutta kuten muissakin kansainvälisissä foorumeissa, oli Suomi pidättyväinen ottamasta kantaa päätöksiin GATT:ssa.¹³³

Suomen kaupallisen edustuston avaaminen Taiwanille julkistettiin 31. maaliskuuta 1988, kun Kauppalehdessä kirjoitettiin asiasta otsikolla: “Elinkeinoelämä rahoittajana. Taiwaniin kaupallinen edustusto.” Tämän lisäksi Kauppalehti kirjoitti Taiwanin suhteista huhtikuun 7. pääkirjoituksen otsikolla “Taiwan ja pragmatiikka”. Nämä luontaisesti aiheuttivat ulkoministeriössä kuhinaa, sillä ministeriössä haluttiin Suomen linjan Taiwania kohtaan olevan johdonmukainen ja artikkelien koettiin antavan erheellisen kuvan Suomen Taiwanin-politiikasta.¹³⁴

Juuri näiden yhä lisääntyvien Taiwania koskevien ulkoministeriölle esitettyjen kysymysten ja julkisuudessa Taiwania käsittelevien artikkelien vuoksi aloitettiin ulkoministeriössä virallisesti isomman Taiwania koskevan muistion laatiminen. Muistioita oli tarkoitus tehdä kaksi: ensimmäinen yleisohjeiksi ulkoministeriön virkamiehille ja toinen ei-salainen “kansanpainos”, jota voisi jakaa muille Taiwanin kanssa yhteyksissä oleville toimijoille.¹³⁵ Muistioille oli tarvetta, sillä toiveissa oli saada Ulkomaankauppaliitolle ja muille Taiwanin toimipistehankkeessa oleville toimijoille tiedoksi Suomen yleiset ulkopoliittiset näkökohdat Taiwaniin, mutta tällä hetkellä ainoa Taiwanin suhteita koskeva ohjeistus oli vuonna 1986 kirjoitettu muistio, jonka pääohje oli varsin ytimekäs: “Suomi ei tunnusta Taiwania valtioksi. Suomen Kiinan politiikan mukaan Kiinan Kansantasavallan hallitus edustaa koko Kiinaa; Taiwan on osa Kiinan Kansantasavaltaa.”¹³⁶ Oli selvää, ettei muistio ollut riittävä kuvaamaan Suomen ja Taiwanin välisten suhteiden realiteetteja eikä käytäntöjä.

Tukholman toimiston johtaja Ming-yen Wu teki ensivierailunsa Helsinkiin 9. toukokuuta 1988. Taiwan siis oli nyt näennäisesti nostanut Suomen prioriteettia, mutta puheenaiheet

¹³³ Aunesluoma 2011, 334–340.

¹³⁴ Sanoma Pekingistä Helsinkiin koskien kaupallista edustustoa Taiwanille 5.4.1988, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1988, UMA.

¹³⁵ Suomen suhteiden hoitoa Taiwaniin, Hongkongiin ja Macaon koskeva viesti Pekingin suurlähetystölle 9.4.1988, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1988, UMA.

¹³⁶ Lähetystöneuvos Markku Heiskasen Suomen suhtautumista Taiwaniin koskeva muistio 12.4.1988, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1988, UMA.

olivat samat kuin kaksi kuukautta aiemmin varajohtaja Yaon kanssa. Wu painotti Taiwanin aktiivisesti pyrkivän GATT- ja OECD-jäsenyyteen, ja sai vastaukseksi taas, ettei Suomi ottaisi aktiivisesti kysymyksessä kantaa suuntaan tai toiseen. Yaosta eroten Wu otti myös puheeksi Helsingin mahdollisen toimiston, ja kertoi sen olevan suunnitteluvaiheella.¹³⁷

Kysymys kaupallisten- ja teollisuussuhteiden vierailuista Taiwanilla tuli kysymykseen taas alkuvuonna 1989, kun Hongkongin kaupallinen sihteeri Kajova tiedusteli, olisiko hänen mahdollista matkustaa Taiwanille suomalaisen liikemiesvaltuuskunnan tehdessä sinne kaupanedistämismatkaa huhtikuussa. Kaukomarkkinat Oy oli avaamassa 20. huhtikuuta 1989 toimipisteen Taipeiissa, ja tämän takia valtuuskunta oli tulossa toimipisteen avajaisiin, sekä samalla käymään vierailulla esimerkiksi China External Trade Development Council -toimistossa, joka oli Taiwanin Taipeiissa sijaitseva kaupanedistämistoimisto. Tapaus oli ulkoministeriölle vaikea, sillä se ei ollut loma, muttei varsinaisesti virkamatkakaan, vaan kauppamatka, jossa olisi mahdollisesti virallisia sävyjä. Tämän takia ulkoministeriössä aloitettiin jälleen selvitys siitä, miten Kiina reagoisi ja miten muut maat olivat samankaltaisissa tapauksissa toimineet. Lopulta ulkoministeriössä päädyttiin ratkaisuun, jossa kaupallinen sihteeri voisi matkustaa Taiwanille yksityispassilla, mutta eivät saisi olla kontaktissa paikallisiin viranomaisiin. Esimerkiksi Kaukomarkkinoiden toimipisteen avajaisiin ei tulisi ottaa osaa, mutta toimipisteeseen voisi tutustua sen ulkopuolella.¹³⁸

Tapauksen takia Taiwanin suhteita koskevaa muistiota jouduttiin vauhdittamaan, ja sen ensimmäinen luonnos julkaistiinkin ulkoministeriön sisäisesti 21. maaliskuuta 1989. Luonnos oli kuitenkin vielä lyhyt, vain neljä sivua, ja sisälsi lukuisia aukkoja. Se ei myöskään antanut ohjeita tällaisten rajatapausten hoitoon, vaan toivoi ”terveen harkinnan” käyttöä tapauksissa ja epäselvien tapausten kohdalla yhteydenottoa ulkoministeriöön. Lopulliseen muistioon oli siis vielä matkaa, sillä juuri näihin epäselviin tapauksiin oli ulkoministeriössä toivottu löydettävän talon sisäisesti selkeät, seikkaperäiset ohjeet virkamiehille, jotta voitaisiin välttää ulkoministeriön liiallinen kuormitus.¹³⁹

Taiwanissa oltiin tyytyväisiä uuden toimipisteen avaamiseen ja tämän vuoksi Tukholmasta oltiin yhteydessä ulkoministeriöön kirjeitse. Taiwan oli nyt järjestämässä 30

---

¹³⁷ Apulaisosastopäällikkö Alec Aallon Taiwanin Tukholman tiedotustoimiston johtajan käyntiä Helsingissä 9.5.1988 koskeva muistio, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1988, UMA.

¹³⁸ Kajovan matkaa koskeva kirjeenvaihto 1989, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1989, UMA.

¹³⁹ Luonnos *Suomen suhteiden hoito Taiwanin; yleisohjeet* 21.3.1989, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1989, UMA.

kauppavaltuuskunnan Pohjoismaiden kiertuetta ja Suomi olisi tällä kertaa myös kohdemaana. Tukholman toimiston johtaja Ming-yen Wu sanoi tulevansa henkilökohtaisesti valtuuskunnan mukana Suomeen ja toivoi pääsevänsä keskustelemaan ulkoministeriön kanssa Taiwanin Helsingin toimiston virallisesta suunnitelmasta.¹⁴⁰

Ulkoministeriössä ei tietystikään voitu suostua ehdotukseen, mutta aloitettiin selvitys voisiko tapaamisen järjestää jotenkin epävirallisella tavalla, sekä miten tulisi järjestää valtuuskunnan viisumit. Jyrkintä linjaa ajoi Pekingin suurlähetystö, joka halusi täysin evätä valtuuskunnalta viisumit, koska valtuuskunnassa oli mukana myös Taiwanin ulkoministeriön ja talousministeriön korkeiksi laskettuja virkamiehiä. Ulkoministeriössä kuitenkin ajateltiin, että viisumien epäämisestä olisi mahdollisesti isompaa haittaa kuin valtuuskunnan päästämisestä maahan, sillä epäämisestä uskottiin nousevan kielteistä julkisuutta Suomelle. Lopulta poliittinen osasto päätyi ratkaisuun, että valtuuskunta saisi matkustaa Suomeen yksityispasseilla kuten oli käytäntönä. Uutena ideana oli, että ulkoministeriön kauppapoliittisen osaston edustajat voisivat tavata valtuuskuntaa kolmannen osapuolen järjestämällä ”epävirallisilla” lounastapaamisilla.¹⁴¹

Va. osastopäällikkö Alec Aalto, josta oli tullut vakiintunut Taiwanin kanssa kontakteja pitävä virkamies kauppapoliittisella osastolla, otti osaa KOP:n järjestämälle lounaalle, jossa hän tapasi kauppavaltuuskuntaa. Keskustelun aiheet käsittelivät hyvin perinteisiä aiheita: kauppaa, GATT-jäsenyyttä, viisumeja sekä kauppatoimistoja. Taiwan oli erittäin tyytyväinen voimakkaasti kasvavaan kauppaan ja tämä valtuuskunnan matka olikin järjestetty sen takia. Suomelle positiivisesti Taiwanin GATT-linjaksi oli vakiintunut, että he pyrkisivät liittymään jäseneksi samanaikaisesti Kiinan kanssa. Tämä noudatti Suomen yleistä linjaa jaettujen maiden kanssa, jossa yleensä toivottiin, että molemmat osapuolet pääsisivät liittymään kansainvälisiin järjestöihin yhdessä, jolloin Suomen ei tarvitsisi puolueettomana maana ottaa kantaa kummankaan maan puolesta. Keskustelun lopuksi valtuuskunta yllätti Aallon antamalla hänelle kirjallisen toivomuksen siitä, että Suomi avaisi Taipeihin kaupallisen edustuston. Aalto otti tämän vastaan positiivisesti, sillä se voisi olla yleinen Suomen talouselämän yksityisellä pohjalla johtama organisaatio.¹⁴²

---

¹⁴⁰ Ming-Ye Wun kirje Alec Aallolle 11.4.1989, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1989, UMA.

¹⁴¹ Taisto Tolvasen muistio *Taiwanilaisen valtuuskunnan matka Suomeen 25.-28.5.1989; Suomalaiskontaktit esitys*, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1989, UMA.

¹⁴² Alec Aallon muistio koskien kauppavaltuuskunnan kanssa käytyä epävirallista tapaamista 2.6.1989, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1989, UMA.

Suomen ja Taiwanin suhteita koskevat yleisohjeet julkaistiin viimeinkin 17. lokakuuta ja ne tulivat voimaan 1. marraskuuta 1989. Ohjeissa käytiin läpi Taiwanin-kysymyksen taustaa, nykyisten suhteiden käytännön kysymyksiä, viisumikäytäntöjä, sekä Taiwanin nimeä koskevia käytäntöjä. Erityisesti viranomaisiksi määriteltyjen henkilöiden kontaktien ohjeita oli selkeytetty noudattamaan aiempaa linjaa. Taiwaniin voisi siis matkustaa yksityispassilla kaikki, paitsi ministeri- ja varaministeritason henkilöt ja Pekingin suurlähetystön päällikkö ja varapäällikkö. Yleinen kanssakäyminen taiwanilaisten kanssa oli myös sallittua, kunhan niitä ei voitu tulkita virallisiksi suhteiksi Taiwanin hallituksen kanssa. Epävirallinen, kauppa tai kulttuuria koskeva kanssakäynti sopi. Rajatapauksissa, kuten kaupallisten sihteerien matkoissa, tai muissa epäselvissä tilanteissa olisi kuitenkin tarpeen ottaa poliittiseen osastoon yhteyttä.¹⁴³

Marraskuussa Taiwan ilmoitti Suomelle kirjeitse, että Helsingin Taiwanin toimisto avautuisi virallisesti vuonna 1990, ja Taiwan oli jo nimittänyt tehtävään herra George L. Chengin. Lisäksi Taiwanin varatalousministeri C.S. Wang oli tulossa joulukuussa Pohjoismaiden vierailulle, ja olisi 7.–10. joulukuuta Suomessa. Toiveena oli, että myös hänen kanssaan voitaisiin järjestää tapaaminen.¹⁴⁴

Viime kerrasta hyväksi todetun käytännön mukaisesti myös tällä kerralla tapaaminen järjestettiin ruokailun yhteydessä, kun Alec Aalto tapasi varaministeri Wangin Kaukomarkkinoiden järjestämällä illallisella 8. joulukuuta 1989. Keskustelussa ministeri kysyi neuvoa Suomelta GATT-neuvotteluihin ja miten Taiwanin tulisi suhtautua Kiinan GATT-hakemukseen. Molemmat osapuolet näkivät, että eräs vaihtoehto olisi liittää molempien Kiinujen hakemukset toisiinsa, jolloin nämä liittyisivät yhtäaikaisesti GATT-järjestelmään, joka olisi Suomellekin mieluisaa. Varaministeri Wang otti myös kantaa tulevaan Helsingin kauppa- ja tiedotustoimistoon sanoen sen olevan positiivinen kehitys. Hän myös kokeili kepillä jäätä mainitessaan ”leikkisästi”, että tulevan toimiston päällikkö voisi toimia nimellä lähettiläs. Tätä ei kuitenkaan Aalto ottanut huumorilla, vaan totesi suoraan, ettei se kävisi. Yleisesti keskustelu oli kuitenkin positiivissävytteinen ja keskittyi jo totuttuihin turvallisiin aiheisiin, joissa kauppa oli keskiössä.¹⁴⁵

---

¹⁴³ Yleiskirje *Suomen suhteiden hoito Taiwaniin; Yleisohjeet* 17.10.1989, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1989, UMA.

¹⁴⁴ Ming-Yen Wun kirje Alec Aallolle 17.11.1989, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1989, UMA.

¹⁴⁵ Alec Aallon muistio illalliskeskustelusta varaministeri Wangin kanssa 18.12.1989, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1989, UMA.

3.3 Kiina kiristää ruuvia

Maaliskuussa 1982 Kiinan ulkoministeriö lähetti kiertonootin useille suurlähetystöille ja myös Suomen Pekingin suurlähetystö sai kyseisen nootin. Nootissa painotettiin Taiwanin olevan osa Kiinaa ja Kiinan kansantasavallan olevan ainoa laillinen Kiina. Nootin tarkoitus oli painottaa, että Kiina ei hyväksyisi kahden Kiinan tai yhden Kiinan, yhden Taiwanin politiikkaa mailta, eikä myöskään katsoisi hyvällä mitään poliittiseksi luettavia suhteita Taiwaniin.¹⁴⁶

Seuraavan kerran Kiina oli Suomeen yhteydessä Taiwania koskien kesäkuussa 1986 “Kauppa Taiwanin kanssa” -tilaisuuden tiimoilta. Kiinan kaupallinen neuvos Chen Deyi tapasi kauppapoliittisen osaston apulaisosastopäällikkö Erkki Tillikaisen ja kertoi, että Kiinassa oli ymmärretty, että tilaisuuteen osallistuisi ulkoministeriön edustaja. Todellisuudessa kyseessä oli lisenssiviraston osastopäällikkö Osmo Laine, jonka oli tarkoitus osallistua tilaisuuteen valvovan elimen ominaisuudessa. Tillikainen perustelikin Chenille, että kyseessä oli täysin yksityisten intressien järjestämä tapahtuma, mutta lisenssiviraston osallistuminen oli tärkeää Taiwanin kauppaa koskevien rajoitusten painottamiseksi.¹⁴⁷

Kiina oli kesäkuussa toisen kerran yhteydessä ulkoministeriöön kuun loppupuolella, tällä kertaa aiheena oli Kauppalehden tilaisuuden tiimoilta kirjoitettu Taiwanin kauppaa koskeva artikkeli. Kiinan kaupallisen osaston 2. sihteeri Li Guangyun vieraili kaupallisen osaston ulkoasiansihteerin Timo Kienäsen luona valittaakseen tavasta, jolla artikkelissa haastateltu Suomen Hongkongin kaupallinen sihteeri Vuorensola oli puhunut Taiwanista. Erityisesti närää aiheutti artikkelin virke: “Mutta Vuorensolan mielestä yritysten pitäisi jättää omaan arvoonsa valtioiden suhteita koskevat säännöt”. Ulkoministeriössä Kiinan vastalauseet aiheuttivat lähinnä ihmetystä, sillä kyseessä oli yksityisille yrityksille suunnattu lausunto eikä Kiina pyrkinyt rajoittamaan Suomen ja Taiwanin välistä kauppaa.¹⁴⁸

Maaliskuussa 1987 Kiinan Helsingin suurlähetystön kaupallinen neuvos Zheng otti esille ulkoministeriön toimistopäällikkö Takalan kanssa käymässä keskustelussa Taiwanin lipun esiintymisen yksityistapahtumissa. Helsingin kansainvälisessä turkishuutokaupassa oli 1.

¹⁴⁶ Kiinan ulkoministeriön nootti koskien Kiinan tunnustaneiden valtioiden suhteita Taiwaniin 15.3.1982, 13–4 – Taiwan: Taiwanin kysymys vv. 1982–1987, UMA.

¹⁴⁷ Apulaisosastopäällikkö Erkki Tillikaisen muistio keskustelusta Kiinan kaupallisen neuvoksen kanssa 4.6.1986, 13–4 – Taiwan: Suomen ja Taiwanin suhteet vv. 1983–1986, UMA.

¹⁴⁸ Suurlähettiläs Risto Hyvärisen muistio Suomen Hongkongin kaup. Sihteerin lausunto Taiwanin kaupasta 8.7.1986, 13–4 – Taiwan: Suomen ja Taiwanin suhteet vv. 1983–1986, UMA.

maaliskuuta 1987 ollut Taiwanin lippu salossa. Kiinalaiset olivat huomauttaneet tästä tapahtuman järjestäjälle, joka oli väittänyt ulkoministeriön hyväksyneen Taiwanin lipun esiintymisen. Seuraavana päivänä järjestäjä oli kuitenkin omatoimisesti poistanut lipun. Todellisuudessa huutokaupasta ei ollut oltu yhteydessä ulkoministeriöön ja ulkoministeriöstä pahoiteltiin tapahtunutta tilannetta Kiinalle, toistaen Suomen virallisen Kiinan kannan olevan muuttumaton.¹⁴⁹

Kauppalehden Taiwania koskevat artikkelit aiheuttivat valituksia Kiinalta jälleen vuonna 1988. Tällöin Kauppalehti oli julkaissut maaliskuun 31. päivänä Ulkomaankauppaliiton toimitusjohtajan Petri Huitun haastattelun otsikolla “Elinkeino elämä rahoittajana - Taiwanin kaupallinen edustusto”, sekä 7. huhtikuuta pääkirjoituksen “Taiwan ja pragmatiikka”. Teksteissä käsiteltiin Suomen ja Taiwanin kasvanutta kauppaa ja kerrottiin Kiinan olevan syy diplomaattisuhteiden puuttumiselle. Erityisesti asian tiimoilta ulkoministeriössä vierailleen Kiinan va. Asiainhoitaja Du Zhongyinin mielestä artikkeleista ongelmallisen teki se, että niissä viitattiin Taiwanin maana. Hänen mukaansa Kiina ei hyväksynyt Taiwanin kutsumista maaksi, sillä se antoi kuvan Taiwanista valtiona tai hallinnollisesti poliittisena kokonaisuutena. Kiina taas halusi tässäkin tapauksessa painottaa, että Taiwan oli osa Kiinaa. Du totesi Kiinan mielestä Taiwanin pyrkivän pois eristetystä asemastaan käyttämällä hyödyksi kaupallisia suhteita saadakseen näkyvyyttä, jota Kiina vastusti jyrkästi. Toisin sanoen, vaikka Kiina hyväksyi kaupallisen kanssakäymisen ja yksityiset yhteydet Taiwanin, se vastusti myös puolivirallista tai virallisia piirteitä saavaa kanssakäymistä. Dun vastaanottanut poliittisen osaston va. osastopäällikkö Vitzthum pahoitteli tapahtunutta ja sanoi ulkoministeriön olleen jo yhteyksissä Ulkomaankauppaliittoon sanamuotojen tarkkuudesta.¹⁵⁰

Seuraavan kerran Du Zhongyin kävi keskustelemassa asiasta heinäkuussa 1988. Tapaamisessa painotti Kiinan senhetkisen näkemyksen olevan, että Taiwan saisi osallistua kansainvälisiin tapahtumiin joko nimellä “Chinese Taipei”, “Taipei, China” tai “Taiwan, China”. Sen sijaan pelkän Taiwan-nimen käyttö tai etenkin Republic of China / ROC eivät tulleet Kiinalle kuuloonkaan, sillä ne viittaisivat itsenäiseen valtioon. Myöskään Taiwanin lippua ei tulisi käyttää, vaan esimerkiksi urheilukisoissa Taiwanille oli erillinen Taiwan-olympialippu ja erillinen fanfaari kansallislaulun sijaan. Dun vierailu johtui Suomessa alkuvuonna 1988

---

¹⁴⁹ Muistio *Taiwanin lipun esiintyminen Helsingin kansainvälisessä turkishuutokaupassa* 20.3.1987, 13–4 – Taiwan: Taiwanin kysymys v. 1987, UMA.

¹⁵⁰ Muistio koskien va. Asianhoitaja Du Zhongyinin käyntiä va. Osastopäällikkö Vitzthumin luona 14.4.1988, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1988, UMA

järjestettyjen erinäisten konferenssien yhteydessä tapahtuneisiin näistä periaatteista lipsumisiin. Ulkoministeriöstä todettiin, että kyseessä oli vahinkoja jotka johtuivat järjestäjien tietämättömyydestä. Taiwanilaisia itseään oli käytännöistä informoitu, mutta kuten aiemminkin taiwanilaiset olivat valinneet olla niitä noudattamatta.¹⁵¹

Maaliskuussa 1989 Ruotsin järjestämällä pohjoismaisella päivällisellä päävieraana ollut Kiinan varaulkoministeri Zhou Nan otti puheeksi Taiwanin. Puheessaan Zhou Nan sanoi Kiinan olevan valmis suuriin myönnytyksiin Taiwanin suhteen, jos se auttaisi jälleenyhdistymisen toteuttamista. Kuitenkaan tällä hetkellä Kiina ei hyväksynyt missään nimessä Taiwanin “elastista ulkopoliittikkaa”, jossa epävirallisiin kontakteihin pyrittiin tuomaan virallisia elementtejä vaivihkaa. Ulkoministeriön muistiossa häntä siteerattiin sanoneen “Jotkut maat ovat lyhyen tähtäyksen taloudellisten etujen houkuttelemina lankeamassa taiwanilaisten separatistien virittämään ansaan. Ne saavat varmasti sitä katua!”

¹⁵²

Suomen Pekingin suurlähetystön ministerineuvos Matti Pullinen kävi vähän tämän jälkeen tapaamassa Kiinan ulkoministeriön Taiwanin asioiden toimiston varajohtajaa Wang Zhenyuta keskustellakseen Kiinan Taiwan-linjasta. Keskustelussa Wang toisti samat ajatukset elastisen ulkopoliittikan vastustamisesta yksityiskontaktien ollessa sallittavia. Keskustelun tärkein osuus oli kuitenkin Kiinan näkemykset Taiwanin poliittiseen tilanteeseen ja mahdolliseen yhdistymiseen. Wang sanoi Kiinan olevan tyytyväinen Kiinan ja Taiwanin välisen kaupan sekä taiwanilaisten turistien Kiinan matkojen määrän kasvuun, ja toive vaikuttikin olevan näiden auttavan jälleenyhdistymisprosessissa. Myös Taiwanin demokraattisessa kehityksessä nähtiin positiivista, sillä antikommunistinen Kuomintang oli menettänyt kannatustaan. Pelko tosin oli, että myös ajatus itsenäisestä Taiwanista oli alkanut saada kannatusta. Kiina kuitenkin oli vielä alkuvuodesta 1989 siis tosissaan rauhanomaisen jälleenyhdistymisprosessin kanssa ja halusi toteuttaa sen mahdollisimman pian.¹⁵³

Taiwanin Helsinkiin avattava toimisto aiheutti Kiinassa huolta loppuvuodesta 1989. Kiinan ulkoministeriön länsi-Euroopan osaston virkamies Zhao Liang oli yhteydessä Pekingin suurlähetystöön kyseisestä toimistosta ja kiinnitti erityisesti huomiota siihen, miten toimiston

---

¹⁵¹ Va. tp. Markku Heiskasen muistio keskustelusta Du Zhongyinin kanssa 6.7.1988, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1988, UMA

¹⁵² Muistio koskien varaulkoministeri Zhou Nanin Taiwania koskevia kommentteja 14.3.1989, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1989, UMA.

¹⁵³ Matti Pullisen muistio *Taiwanin kysymys; Pekingin suhtautuminen yhteyksiin Taiwanilla* 21.3.1989, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1989, UMA.

johtajaksi oli nimitetty Taiwanin ulkoministeriön virkamies.¹⁵⁴ Kiinan ulkoministeriössä käydyssä jatkokeskustelussa Suomen suurlähetystön edustaja Matti Pullinen sanoi toimiston olevan täysin yksityisluonteinen, eikä sillä ollut virallisia valtuuksia. Zhao sanoi Kiinan olevan kiitollinen Suomen johdonmukaisesta linjasta, mutta painotti ettei Kiina luottanut Taiwanin asiassa. Hän katsoi toimiston olevan Taiwanin yritys saada myös poliittista vaikutusvaltaa kaupan varjolla, ja toimiston olevan yksityisluontoinen vain nimellisesti. Kiinan pelko oli, että Taiwan tulisi käyttämään toimistoa de facto konsulaattina ja siksi Suomen ei tulisi sallia toimiston perustamista. Zhao painotti, että toimiston avaamisella olisi negatiiviset vaikutukset Suomen ja Kiinan suhteisiin. Pullinen sanoi Suomen olevan Kiinan näkemyksistä tietoinen ja ottavan ne huomioon, mutta sanoi tilanteen olevan sama kuin Ruotsissa eikä siis Kiinalla olisi syytä huoleen. Kuitenkin Pullinen totesi ulkoministeriölle, että asiaa tulisi vielä käsitellä Kiinan kanssa ja ehdotti ministeriölle, että keskustelua jatkettaisiin Helsingistä käsin.¹⁵⁵

Vain kahta päivää myöhemmin Suomen ulkoministeriöön saapui Kiinan suurlähetystön 1. sihteeri Li Xiufa keskustelemaan asiasta. Keskustelussa Li kertoi taiwanilaisen lehdistön uutisoineen tulevan toimiston olevan ”pääkonsulaattitasoinen”. Suomen edustaja Carl Arne Hartman kuitenkin toisti Suomen Kiinan linjan olevan muuttumaton, ja lupasi pitää Kiinan suurlähetystön ajan tasalla koskien toimistoa.¹⁵⁶

3.4 1980-luku: Pienten muutosten, suurten vaikutusten vuosikymmen

Suomen ja Taiwanin suhteiden 1980-luku sai omissa mielessään jopa runollisen lopun. Kaikki vuosikymmenen aikana alussa alkaneet pyrkimykset saivat päätöksensä juuri vuosikymmenen vaihtuessa: ulkoministeriön muistio tuli valmiiksi, Helsingin toimiston avaaminen alkoi konkretisoitua, ja Suomen kauppatoimisto Taipeiissa oli jo suunnitteilla.

1980-luku oli ollut hitaan kehityksen vuosikymmen: Suomen ja Taiwanin suhteiden kehitys oli huomattavasti hitaampaa kuin esimerkiksi Ruotsin ja Taiwanin, eikä yksittäiset tapaamiset johtaneet isompiin muutoksiin. Siitä huolimatta muutoksen suunta oli selkeä: Taiwan pyrki johdonmukaisesti kontaktiin myös Suomen kanssa, ja Suomi alkoi hitaasti lähentyä Taiwania

---

¹⁵⁴ Pekingin suurlähetystön ohjepyyntösähke koskien Taiwanin suhteita 24.11.1989, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1989, UMA.

¹⁵⁵ Matti Pullisen muistio Zhao Liangin kanssa käydystä keskustelusta 27.11.1989, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1989, UMA.

¹⁵⁶ Toimistopäällikkö Carl Arne Hartmanin muistio koskien keskustelua Li Xiufan kanssa 29.11.1989, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1989, UMA.

erityisesti kaupan saralla. Suomen ulkoministeriössä alettiin kontaktien yleistyessä herätä tarpeeseen luoda konkreettista, kirjallista Taiwanin linjaa. Vielä 1970-luvulla linjaa pystyttiin noudattamaan käyttämällä aikaisempia tapauksia esimerkkeinä, mutta se ei enää riittänyt. Vaikka muutos ei ollut näkyvää, sen merkitys oli silti varteenotettava.

Hidas kehitys oli tarpeen, sillä vuosikymmenen aikana kylvetyt siemenet mahdollistivat 1990-luvun lähes eksponentiaalisen kaupan nousun Taiwanin kanssa. Poliittisen osaston ja kaupallisen osaston tekemä työ loivat pohjaa yksityisten ja valtio-omisteisten yritysten toiminnalle Taiwanissa, sekä runsaammalle taiwanilaisten tuotteiden tuonnille. Myös vuosikymmenen aikana kirjatut käytännöt kulttuurillisten kontaktien osalta arkipäiväistivät taiwanilaisten yhteyksien pitämistä Suomessa. 1980-luku asettui Suomen ja Taiwanin suhteiden jatkumossa tärkeäksi vuosikymmeneksi, sillä Suomen ja maailman suhtautuminen Taiwaniin muuttui miltei täysin vuosikymmenen aikana: Taiwanista oli muuttunut perifeerisestä hylkiöstä tärkeäksi kauppamahdiksi ja myös Suomi alkoi nähdä Taiwanin ongelman sijasta mahdollisuutena.

4 Kaupan mullistuksen vuodet 1990–1995

1990-luvun alkuvuosina Suomen ja Taiwanin suhteet lähentyivät kohisten kasvavan kaupan myötä. 1980-luvun hidas kehitys ja ulkoministeriön muistio toimivat tukena uusien kauppayhteyksien avaamiselle, ja kaupan tärkeys muuttui kiistämättömäksi.

Ensimmäisessä alaluvussa tarkastelen, miten ulkoministeriön kauppapoliittinen osasto otti vetovastuun Taiwanin suhteiden edistämisessä. Käyn läpi Taiwanin Helsingin ja Suomen Taipeiin toimistojen avaamista koskevia yksityiskohtia, sekä sitä miten Suomi pyrki vauhdittamaan Taiwanin kauppaa.

Toinen alaluku käsittelee Kiinan äänen heikentymistä koskien Taiwania. 1990-luvun alkuvuosina ei ulkoministeriössä enää annettu Kiinan Taiwania koskeville toiveille ja vaatimuksille samaa arvoa kuin aiemmin, minkä vuoksi alaluvussa keskiössä on ulkoministeriön uudet perustelutavat Taiwanin suhteille.

4.1 Kauppapoliittinen osasto ottaa ohjat ulkoministeriössä

4.1.1 Taiwanin kaupan ja kulttuurin toimisto avataan

Kylmän sodan päätöksessä Suomen ulkopoliittinen linja muuttui puolueettomuuspolitiikasta integrationismiksi. Suomi pystyi ”vihdoin” vapaasti tavoittelemaan paikkaa Euroopan keskiössä, eikä sen tarvinnut murehtia pienvaltioidealismista. Tämä myös tarkoitti Matti Pesun sanoin suomalaisen ulkopoliittisen asenneympäristön ”höllentymistä”, jossa ulkopoliittista konsensusta ei painotettu enää samalla tavalla kuin ennen. Aasian politiikassa, ja etenkin Taiwanin tapauksessa, tämä tarkoitti yhä vapaampaa ja aktiivisempaa kauppapolitiikkaa, jota ei ulkopoliittiset yksityiskohdat rajoittaneet.¹⁵⁷

Vuosi 1990 alkoi Taiwanin kaupallisen ja kulttuuritoimiston perustamisen käytännön asioiden hoitamisella. Heti tammikuun 8. ulkoministeriössä keskusteltiin (George) Lung Chengin maahantulo- ja työlupien myöntämisestä. Poliittisella osastolla huomioitiin, että Lung oli ammattidiplomaatti, mutta verrokkimaiden toimistojen hyvien kokemusten vuoksi päätettiin

---

¹⁵⁷ Pesu 2019, 391–392.

puoltaa hänen ja hänen vaimonsa Chu-Chun lupia. Poliittinen osasto noudatti aiempaa linjaansa tämän suhteen.¹⁵⁸

Ensimmäisellä tapaamisellaan herra Cheng kävi kauppapoliittisen osaston apulaisosastopäällikkö Aallon kanssa 29. maaliskuuta 1990. Lounastapaamisen aiheet olivat Aallonkin mukaan hyvin samanlaiset kuin mitä aiemmin Ruotsin toimiston edustajien kanssa oli käyty, mutta erona Cheng suoraan valitteli, ettei hänellä ollut Suomessa virallista diplomaattistatusta. Yleisesti Helsinki sai Chengiltä kiitosta työympäristönä, mutta muutamiin käytännön ongelmiin hän toivoi saavansa apua ulkoministeriöltä, sillä Taipeiissa suomalaiset saisivat samanlaista apua taiwanilaisilta virkamiehiltä. Ulkoministeriöstä todettiin, ettei viranomaistason vastavuoroisuus olisi mahdollista, mutta kaupankäynnin ja toimiston perustamisen ongelmia voitaisiin helpottaa esimerkiksi tätä koskevien viisumien käsittelyä vauhdittamalla. Taiwanilaisille voitaisiin tarjota myös epäsuoraa apua käytännön asioihin Teollisuuden keskusliiton kautta. Toisin sanoen suoraa kanssakäyntiä ei voitaisi harjoittaa, mutta sitä voitaisiin harrastaa välikäsiensä kautta.¹⁵⁹

Taiwanin Helsingin kaupallinen ja kulttuuritoimisto avattiin virallisesti 1. toukokuuta 1990. Toimipisteen avaaminen jäi kuitenkin ulkoministeriössä vähäiselle huomiolle. Pekingin suurlähetystölle toimipisteen avaamisesta ilmoitettiin vasta lokakuussa, eikä ulkoministeriössä käsitelty toimipisteen avausta kuin välillisesti Kiinan kanssa käytyjen keskustelujen yhteydessä.¹⁶⁰

Uudelle Taiwanin suhteita koskevalle muistiolle oli käyttöä jo keväällä, kun Soulin suurlähetystöstä oltiin yhteydessä ulkoministeriöön, koska Soulissa toiminut kaupallinen sihteeri oli kertonut Fintralle voivansa järjestää syksylle kaavaillun kauppaseminaarin Taipeiissa. Suurlähetystön tiedustelu oli lähinnä retorinen, sillä lähetystössä oltiin tietoinen yleisohjeiden asettamista rajoista ja täten tiedettiin, ettei kyseinen olisi toivottavaa. Ulkoministeriöstä tarvitsi täten vain vahvistaa suurlähetystön oma analyysi oikeaksi.¹⁶¹

---

¹⁵⁸ Muistio *Taiwanin kaupallisen ja kulttuuritoimiston perustaminen Helsinkiin* 8.1.1990, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1990, UMA.

¹⁵⁹ Muistio Taiwanin kauppatoimiston johtajan tapaaminen 29.3.90, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1990, UMA.

¹⁶⁰ Kirje Pekingin suurlähetystölle koskien Taiwanin kaupallisen toimipisteen avaamista 22.10.1990, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1990, UMA.

¹⁶¹ Soulin suurlähetystön kanssa käyty salasanomakeskustelu, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1990, UMA.

Alkuvuodesta alettiin työstää myös Taiwanin lisensointikäytäntöjen uudistamista tai mahdollista poistamista. Ulkoministeriössä kokoustiin tämän tiimoilta kauppa- ja teollisuusministeriön, tullihallituksen, lisenssiviraston, sekä Teollisuuden keskusliiton kanssa 30. maaliskuuta. Kokouksessa keskusteltiin, että paine lisensoinnin poistamiseen oli kasvanut etenkin maahantuojien tasolta ja vaikka lisensointia oli helpotettu, kokivat suomalaiset yritykset käytännön kuitenkin kiusalliseksi. Myös Taiwanin ehdotukset lisensointipakon poistamiseen olivat puheena. Huomio oli, että Suomi erosi Taiwanin kaupan suhteen länsieurooppalaisesta viiteryhmästä. Kokouksessa vallitsikin yksimielisyys lisensointipakon muuttamiselle ja kysymys oli siis vain käytännön toteutuksesta. Lisensoinnista kokonaan luopuminen todettiin olevan vaikea toteuttaa, sillä se vaatisi asetuksen muuttamista, mutta osittainen luopuminen vaatisi parhaassa tapauksessa vain KTM:n päätöksen. Kokouksessa päätettiin, että kokouksessa KTM:ä edustanut Tiina Katila alkaisi selvittää mitä hallinnollisia toimia muutokset lisensointikäytäntöön tarvitsisivat, sekä TKL, Tullihallitus ja Lisenssivirasto yhdessä miettivät mitkä tuotteet olisi hyvä yhä jättää lisensoinnin piiriin.¹⁶²

Jatkokokous pidettiin elokuussa 1990 ja nyt kokouksen aihe oli laajennettu koskemaan Taiwanin tuontikohtelua kokonaisuudessaan. Sekä lisenssivirastossa, että kauppa- ja teollisuusministeriössä oli tehty etukäteen kokousta varten muistiot, joissa molemmissa käytiin läpi Taiwanin tuontikohtelua sekä mitä mahdollisuuksia ja uhkia sen muuttamiseen liittyisi. Kokouksen pääpisteeksi muodostui ajatus Taiwanin siirtämisestä ns. “multimaakohteluun”, eli multilateraalisen kaupan piiriin. Keskustelussa pääpaino oli mahdolliset tuontiin liittyvät teollisuuden suojaintressit, sekä vastakkaisesti teollisuuden vientiä koskevat intressit. Tälläkin kertaa sovittiin syyskuulle seuraava kokous, jonka oli tarkoitus olla “viimeinen” kokous, jossa lopullisesti päätettäisiin kauppaa koskevat toimet. Kokousta varten osapuolet kartoittaisivat kokouksessa puhuttuja asioita ja olisivat yhteydessä. Ulkoministeriön tehtäväksi jäi ottaa selvää muiden maiden Taiwanin kauppaa koskevat käytännöt.¹⁶³ Huomattavaa on, ettei tässä vaiheessa enää Taiwanin poliittinen status tai Kiinan reaktiot olleet edes osa keskustelua, keskustelusta oli tullut puhtaasti kauppaa koskevaa.

---

¹⁶² 12.4.1990 päivätty muistio *Taiwanin tuonnin lisensointia koskeva kokous 30.3.1990*, A: 5 S:43.41 – TWA: Taloudelliset ja kaupalliset suhteet ja vierailut Suomi – Taiwan v. 1988 –, UMA.

¹⁶³ Muistio 721, 23.8.1990: *Taiwanin tuontikohtelua koskeva kokous 22.8.1990*, A: 5 S:43.41 – TWA: Taloudelliset ja kaupalliset suhteet ja vierailut Suomi – Taiwan v. 1988 –, UMA.

Kokoukset jatkuivat loppuvuonna 1990: yksi kokous pidettiin syyskuussa ja toinen lokakuussa. Näiden kokouksien ympärille alkoikin muodostua käytännössä työryhmä, jonka pyrkimyksenä oli luoda linja Taiwanin kaupalle. Vaikkei kokouksissa varsinaisesti vielä tehty konkreettisia päätöksiä, kartoitus jatkui. Kaupan vapauttamisen käytännön toteuttamisesta ei ollut täysin yksimielisyyttä, mutta kaikkien osapuolien mielestä se olisi tarpeellista.

Ulkomaankauppaliitosta kerrottiin myös, että Taiwanille oltiin perustamassa yhteystoimistoa seitsemän suomalaisen yrityksen toimesta, ja tälle oltiin tueksi perustettu Suomeen *Suomi - PacRim* -niminen kauppayhdistys. Kokousten lopputulemana nähtiinkin, että ulkomaankauppaliitolla olisi keskeinen rooli selvitettäessä miten Taiwanin kaupan edistämistä voitaisiin hoitaa, sekä miten voitaisiin huomioida yritysten ja yhdistysten intressit.¹⁶⁴

Suomen Pekingin suurlähetystöstä oltiin lokakuussa yhteydessä koskien käytyjen kokouksien sisältöä sekä Helsinkiin avattua toimistoa. Suurlähetystöstä haluttiin huomauttaa, ettei Suomi ollut verrannollinen muihin Pohjoismaihin Kiinan suhteissa, sillä Suomella oli historiallisesti läheisemmät suhteet Kiinaan. Tämän vuoksi suurlähetystön mielestä Kiinan mahdolliset reaktiot tulisi myös ottaa huomioon keskusteltaessa Taiwanista. Erityisesti “Kesäkuun 1989 tapahtumien” (eli Tiananmenin aukion verilöylyn) todettiin aiheuttavan Taiwanissa itsenäisyysmielialoja, jotka huolestuttivat Kiinaa. Suurlähetystö halusi myös kiinnittää huomiota Hongkongin Suomen konsulaatin tärkeyteen Taiwanin suhteen: Taiwanin tilannetta seurattiin täältä käsin, sekä viisumit Taiwanista Suomeen myönnettiin konsulaatin kautta. Suurlähetystöstä toivottiin, etteivät poliittiset ulottuvuudet unohtuisi Taiwanista keskustellessa.¹⁶⁵

Loppuvuodesta kauppapoliittisella osastolla valmistui muistio Ruotsin ja Taiwanin suhteista. Muistio käsitteli suhteita erityisesti Suomen mahdollisten toimien näkökulmasta. Ruotsi oli heinäkuussa 1971 muuttanut SITRO-nimisen yksityisellä rahalla pyöritetyn edustuston kaupallisen sihteerin johtamaksi toimistoksi. Toimisto oli siis de facto Ruotsin ulkoministeriön alaisuudessa, vaikkei sillä ollut virallista diplomaattista statusta. Poliittisesti tärkeänä huomiona muistiossa nostettiin esille, että Ruotsin toimisto Taiwanissa myönsi viisumeja suoraan Taipeiissa eroten Suomen tavasta myöntää viisumit Hongkongin konsulaatin kautta. Vaikka kaupassa Ruotsi oli selkeästi Suomea edellä, oltiin myös Ruotsissa

---

¹⁶⁴ Muistiot koskien Taiwanin tuontikohtelun kokouksia 27.9. ja 1.10.90, A: 5 S:43.41 – TWA: Taloudelliset ja kaupalliset suhteet ja vierailut Suomi – Taiwan v. 1988 –, UMA.

¹⁶⁵ Pekingin suurlähetystön salasanoma ulkoministeriölle 21.10.1990, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1990, UMA.

yhä varovaisia vierailupolitiikassa. Johtopäätöksinä muistiossa nähtiin, että Suomenkin olisi tärkeä edustautua Taipeiissa, joskin kaupallisen sihteerin toimistolle ei nähty vielä tarvetta vaan ulkomaankauppaliitto voisi johtaa tätä pyrkimystä ja järjestää myös vienninedistämiseen liittyviä tapahtumia ja matkoja Taiwanilla. Tämä helpottaisi myös epävirallisten yhteyksien pitämistä taiwanilaisiin viranomaisiin sekä Taipeiissa, että Helsingissä. Myös viisumikäytännön helpottamista toivottiin muistiossa, sillä varauksella, ettei siitä koituisi ongelmia Suomen Kiinan suhteille. Kuten monessa asiassa, tässäkin tapauksessa Ruotsi nähtiin hyvänä esimerkkinä mahdollisille toimenpiteille.¹⁶⁶

Tammikuussa 1991 Suomen Pekingin suurlähettiläs Arto Mansala oli yhteydessä ulkoministeriöön. Suurlähettiläs halusi toistaa suurlähetystön aiemman ajatuksen, ettei Kiinaa unohdettaisi Taiwanin suhteiden kehittämisestä keskusteltaessa. Vaikka Mansala tunnustikin Taiwanin olevan taloudellisesti merkittävä, hän halusi kiinnittää huomiota myös Kiinan markkinoihin, joissa hän näki kehittämispotentiaalia. Lisäksi hän toivoi, että taiwanilaisten viisumien myöntäminen tapahtuisi jatkossakin Hongkongin kautta, ja että Hongkongin pääkonsulaatin henkilöstövoimavaroihin panostettaisiin. Kuten aiemminkin, Pekingin suurlähetystö jatkoi Kiinaa myötäilevää linjaa ja toivoi, että päätöksiä tehtäisiin Kiinan suhteet edellä.¹⁶⁷

Ulkoministeriössä järjestettiin kauppapoliittisella osastolla osastojen välinen kokous koskien Taiwania helmikuussa 1991. Kokous toi esiin kauppapoliittisen ja poliittisen osaston suhtautumiserot Taiwaniin. Siinä missä poliittisen osaston näkemys oli, että Taiwanin suhteiden tulisi olla osa Suomen Kiinan suhteiden kokonaisstrategiaa, näki kauppapoliittinen osasto tämän ajatuksen Taiwanin syrjään jättämisenä. Kauppapoliittinen osasto painotti argumentoinnissaan Suomen jälkijättöisyyttä: Ruotsin ulkomaankauppaliittoa vastaava Exportrådet oli 1. heinäkuuta 1991 ottamassa Taiwanin toimiston hoteisiinsa, kun taas Suomen toimisto, jonka toivottiin mahdollisimman nopeasti myös saatavan ulkomaankauppaliiton alaisuuteen, oli vasta nyt avaamassa ovensa Taipeiissa. Myös lisenssikäytäntö ja viisumien vaikeus nähtiin kauppapoliittisella osastolla ongelmallisina. Poliittiselta osastolta taas argumentoitiin, että Taiwanin linjan muutoksen tulisi olla vähittäistä. Tällä voitaisiin välttää suuremmat protestit Kiinalta, jonka kanssa Suomella oli

---

¹⁶⁶ Alec Aallon muistio koskien Ruotsin Taiwanin politiikkaa 23.11.1990, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1990, UMA.

¹⁶⁷ Suurlähettiläs Arto Mansalan viesti koskien Taiwanin kaupallisia suhteita 23.1.1991, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1991 I, UMA.

läheisemmät suhteet kuin Ruotsilla. Poliittinen osasto sanoi suoraan kysymyksen olevan poliittinen, kun taas kauppapoliittisella osastolla ilmiselvästi ajateltiin taloudellista ulottuvuutta.¹⁶⁸

Kokouksen lopputuloksena kauppapoliittinen osasto voitti väittelyn: ulkoministeriössä päätettiin laatia kolmikohtainen Taiwan-ohjelma, joka käsittelisi Taipeiin ja Helsingin edustustojen yksityiskohtia, Taiwanin vienti- ja tuontikohtelua, sekä Suomen suhtautumista Taiwanin kansainvälisissä järjestöissä kuten GATT ja AsBD.¹⁶⁹ Vuoden 1989 Taiwan-muistiosta oli jo nyt tullut auttamattomasti vanhentunut ja sille tarvittiin uusi Taiwanin suhteiden edistämistä painottava kokonaisuohjelma, jossa kauppapoliittinen osasto toimisi vetäjänä.

4.1.2 OFIT, vanhentunut jo auetessaan

Helmikuun 1. päivä 1991 Suomen toimisto Taiwanilla aloitti viimein toimintansa nimellä OFIT, Office of Finnish Industry and Transport. Ulkomaankauppaliitosta oltiin yhteyksissä ulkoministeriöön: johtaja Reino Gunn harmitteli sitä, että Suomi oli viimeinen läntisen Euroopan maa, joka avasi toimiston Taiwanilla, sekä ainoa maa, joka ei saanut Taiwanin myöntämiä etuja toimistolle. Suomen toimiston suhteen nimittäin Taiwan sanoi antavansa tälle samat oikeudet mitä Suomi oli myöntänyt Taiwanin toimistolle Helsingissä. Toisin sanoen toimistolle myönnettiin verovapaus, muttei mitään virallista statusta, joka vaikeutti esimerkiksi pankkitilin avaamista Taiwanissa.¹⁷⁰ Taiwan pyrki käyttämään hyväkseen toimiston avaamista saadakseen omalle Helsingin toimistolleen etuja.

Jo maaliskuussa oli ulkomaankauppaliiton Reino Gunn uudestaan yhteydessä ulkoministeriöön koskien OFIT:n toimintaa Taipeiissa. Gunn kiinnitti huomiota siihen, miten muiden maiden toimistot olivat saaneet taiwanilaisilta viranomaisilta virallisen statuksen ja olivat näin verovapaita. Erityisesti Ruotsin toimiston siirtyminen Sveriges Exportrådetin nimiin kiinnitti Gunnin huomiota. Siksi hän olikin sitä mieltä, että ulkomaankauppaliitto voisi olla näkyvämpi osa OFIT:n toimintaa, vaikka se olikin nimenomaan perustettu, ettei se näkyisi suoraan toimiston takana. Hän esitti jopa OFIT:ille mahdollisuutta myöntää viisumeja

---

¹⁶⁸ Muistio Taiwanin-suhteita koskeva kokous kauppapoliittisella osastolla 14.2.1991, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1991 I, UMA.

¹⁶⁹ Em. muistio.

¹⁷⁰ Ulkomaankauppaliiton johtajan Reino Gunnin kirje ulkoministeriölle 25.2.1991 liitteineen, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1991 I, UMA.

taiwanilaisille, sillä Ruotsin puolelta oli tähän käytäntöön siirrytty. Ehdotuksessaan Gunn vetosi nimenomaan Suomen taloudellisten etujen turvaamiseen Taiwanilla.¹⁷¹

Huhtikuussa 1991 Taiwan ilmoitti historiansa ensimmäisen kauppavaltuuskunnan Pohjoismaiden kiertueen. Valtuuskunnan oli määrä vieraillla sekä Ruotsissa, Norjassa, Tanskassa, että Suomessa ja ulkoministeriössä alettiinkin selvittää, miten muut maat aikoivat vierailun hoitaa, ja miten sen voisi järjestää Suomessa. Norja ja Ruotsi aikoivat järjestää vierailuun liittyvät tapaamiset Suomen tapaan yksityisten järjestöjen järjestämällä ravintolailallisella, mutta yllättäen Tanskan ulkoministeriö aikoi Suomen Kööpenhaminan suurlähetystön mukaan järjestää illallistapaamisen omissa tiloissaan. Tanskan vierailuun oli myös suunniteltu tapaamisia osastopäällikkötasolla ulkoministeriössä ja teollisuusministeriössä, sekä laaja seminaari Tanskan talousedustajille. Suomessa ulkomaankauppaliiton pelko oli, että jos kauppayhdistykselle ei järjestettäisi ”virallista” ohjelmaa, se ei vierailisi Suomessa, sillä Taiwan oli tähän suuntaan sille vihjaillut. Ulkoministeriössä päädyttiin kuitenkin noudattamaan perinteistä tapaa kuten Ruotsissa ja Norjassakin.¹⁷²

Taiwanin uhkauksista huolimatta kauppavaltuuskunnan vierailu tapahtui suunnitellusti kesäkuussa ja kauppapoliittisen osaston apulaisosastopäällikkö Pekka Lintu tapasi valtuuskunnan Suomen ulkomaankauppaliiton isännöimällä aamiaisella 12. kesäkuuta 1991. Valtuuskunnan johtaja, Taiwanin kauppaministeriön ulkomaankaupan osaston päällikkö Ke-Sehung Sheu aloitti keskustelun kehumalla Taiwanin ja Pohjoismaiden kaupan kehitystä joka olikin pääsyy tälle kiertueelle. Hän kuitenkin alkupuheenvuorossaan näpäytti Suomea toteamalla, että Suomi oli viimeinen Taipeihin kaupallisen toimiston avannut länsimaa. Myös Suomen Taiwania koskeva lisensointikäytäntö sai puhteita Sheulta: erityisesti fakta, että Pohjois-Korea oli Taiwanin lisäksi ainoa käytännön alainen maa, aiheutti hänessä närää ja ihmetystä. Lisensointikäytännön lisäksi Sheu kiinnitti huomiota Suomen viisumikäytäntöön, sillä hänen mukaansa Suomen Taipeiin toimisto oli ainoa länsimainen toimisto, jolla ei ollut valtuuksia myöntää viisumeita. Lintu kuitenkin puolustautui sillä, että toimisto oli ollut toiminnassa vasta hetken ja siksi olikin tärkeää ensiksi löytää sille hyvät toimintatavat. Sheu otti myös esille hallitusten välisten yhteyksien positiiviset vaikutukset kaupallisiin suhteisiin.

---

¹⁷¹ Reino Gunnin kirje ulkoministeriölle 4.3.1991, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1991 I, UMA.

¹⁷² Taiwanilaisen kauppavaltuuskunnan vierailua koskeva viestienvaihto ja sitä koskeva muistio 13.5.1991, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1991 I, UMA.

Useat maat olivat alkaneet tehdä ministeritasolla epävirallisia vierailuja Taiwanille sekä työmatkoja virkamiestasolla, ja näillä oli ollut selkeästi merkitystä maiden välisten kaupan kasvulle. Toive olikin, että myös Suomi tekisi enemmän tällaisia vierailuja Taiwanille. Kaupasta puhuessaan Sheu kiinnitti myös huomiota Taiwanin käyvän nykyisin kauppaa myös kommunististen maiden, jopa Kiinan, kanssa. Taiwan olikin alkanut taloudellisesti lähentyä Kiinaa vaikkakin kauppa hoidettiin Hongkongin kautta, eikä sillä ollut myöskään halua huonontaa muiden maiden kaupallisia välejä Kiinaan. Kaiken kaikkiaan keskustelun pääpaino oli kuitenkin Suomen ja Taiwanin kaupan kehityksellä, ja tämä nähtiinkin molempien osapuolten näkökulmasta positiivisena asiana, jota tuli kehittää vielä eteenpäin.¹⁷³

Kesäkuussa 1991 pidettiin myös kauppapoliittisella ensimmäinen kokous koskien uutta Taiwanin suhteita käsittelevää muistiota. Uuden muistion ei ollut tarkoitus toimia vain Suomen ja Taiwanin suhteiden selittäjänä, vaan toimenpidelistana näiden suhteiden edistämiseksi. Kokouksen kolme puheenaihetta oli Suomen edustautuminen Taiwanilla, Taiwanin edustautuminen Suomessa, sekä Taiwanin vienti- ja tuontikohtelu. Suomen Taiwanin toimiston suhteen keskusteltiin Ruotsin Taiwanin toimiston viisumimallista, jossa toimisto ottaisi vastaan viisumianomuksia, jotka Hongkongin toimisto käsittelee faksien välityksellä ja Taiwanin toimisto hoitaisi näiden Hongkongista faksattujen leimattujen ja allekirjoitettujen viisumien liimauksen passeihin. Tästä päätettiin olla yhteyksissä Tukholman ja Pekingin suurlähetystöihin, sekä selvittää Kiinan suhtautumista kyseiseen käytäntöön. Lisäksi päätettiin samalla kysellä näiltä myös Kiinan suhtautumista Ruotsin Taiwanin toimiston muutokseen kaupallisen sihteerin toimistoa vastaavaksi. Taiwanin yhteyksistä Suomeen kokouksessa puhuttiin siitä, missä yhteyksissä voitaisiin olla Taiwanin Helsingin toimiston edustajiin. Sovittiin, että selvitetään miten ja millä tasolla verrokkimaissa eli Pohjoismaissa, Sveitsissä ja Itävallassa mahdolliset tapaamiset hoidetaan. Pohdittiin myös, miten reagoitaisiin, jos Taiwan mahdollisesti ehdottaisi omalle Helsingin toimistolleen valtuuksia myöntää viisumeita. Vienti- ja tuontikohtelun suhteen lisensointikäytäntö tuli taas kerran puheenaiheeksi ja päätettiin selvittää voisiko tästä luopua. Kokouksen lopuksi päätettiin asettaa seuraava kokous elokuulle.¹⁷⁴

---

¹⁷³ Ulkoasiainsihteerin Marja Rislakin taiwanilaisen kauppavaltuuskunnan epävirallista tapaamista koskeva muistio 12.6.1991, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1991 I, UMA.

¹⁷⁴ Ulkoasiainsihteerin Marja Rislakin muistio *Taiwanin suhteita koskeva kokous* 3.6.1991., A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1991 I, UMA.

Muistion alustava luonnos valmistui kesäkuun 11. päivä. Viisiosainen luonnos käsitteli aiheinaan Taiwania koskevaa edustautumista, järjestökysymyksiä, vienti- ja tuontikohtelua, kaupan kehitystä, sekä Kiinan Taiwanin politiikkaa. Edustautumista koskeva luku oli jaettu Suomen ja verrokkimaiden edustautumiseen Taiwanilla, sekä Taiwanin edustautumiseen kohdemaissa. Luvussa toistettiin aiemmat huomiot: muut Pohjoismaat ja Sveitsi olivat Taipeiin toimistoissaan alkaneet leimata Hongkongin toimistojen viisumeja, sekä olivat alkaneet järjestää tapaamisia taiwanilaisten valtuuskuntien kanssa ilman kolmansia osapuolia. Itävalta oli maista ainoa, joka ei ollut siirtynyt näihin käytäntöihin. Taiwanin kohdemaiden edustustoista taas huomiota herätti, että Ruotsissa, Tanskassa ja Itävallassa edustustot olivat suoraan alkaneet myöntää viisumeita sen sijaan, että ne myöntäisivät ”suosituskirjeitä” jotka muutettaisiin Taipeiin lentokentällä viisumeiksi kuten Suomessa. Järjestökysymyksiä käsittelevässä luvussa tarkasteltiin GATT:ia ja Aasian kehityspankki AsDB:tä. GATT:n suhteen muistio huomioi, että Taiwanin olisi mahdollista liittyä järjestöön sillä se salli tunnustettujen valtioiden lisäksi myös itsenäisten tullialueiden liittymisen, mutta painotti Suomen linjan liittymiskysymystä kohtaan olevan passiivinen ja eikä Suomi ottaisi kantaa jäsenyyteen kuin vasta jos suurvallat sitä puoltaisivat. AsDB:n suhteen huomioitiin, että vaikka Taiwan oli AsDB:n perustajajäsen, oli Kiinan liittyminen kehityspankkiin vuonna 1986 aiheuttanut aluksi ongelmia järjestössä. Muistio huomioi myös, että Taiwanin rooli oli Taiwanin talouden kasvun myötä järjestössä muuttunut lainoja saavasta kehitysmaasta merkittäväksi rahoittajamaaksi. Vienti- ja tuontiluvun pääpaino oli lisensointikäytäntö. Kaupan kehityksestä käsittelevä luku vertasi Suomen ja Ruotsin Taiwanin ja Kiinan kaupan edistystä: vaikka kaupan kasvu olikin suurta, Suomi oli yhä huomattavasti jäljessä Ruotsia Taiwanissa, mutta siinä missä Ruotsin Kiinan kauppa oli selkeästi Taiwanin kauppaa vähäisempää, oli Suomen vienti Kiinaan jopa Taiwanin vientiä isompaa. Viimeisessä, Kiinan ja Taiwanin suhteita käsittelevässä luvussa todettiin Kiinan yhä pitävän Taiwania osana itseään ja Taiwanin kysymyksen olevan Kiinan sisäinen asia. Kiinan vastustus kahden Kiinan tai Kiinan ja Taiwanin -politiikkoja kohtaan oli yhä vahvaa. Kaiken kaikkiaan muistio siis noudatti hyvin selkeästi vanhaa linjaa, eikä siinä ollut vielä toimenpidelistaa vaan sen oli tarkoitus toimia pohjana tulevalle toimenpidelistalle.¹⁷⁵

Kesäkuun aikana ulkoministeriö haki Suomen Pekingin ja verrokkimaiden lähetystöiltä muistiota koskevia kommentteja. Lisäksi ulkoministeriöstä tiedusteltiin, oliko huomattu

---

¹⁷⁵ Luonnos Suomen ja Taiwanin käytännön suhteita koskevalle muistiolle 30.5.1991, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1991 I, UMA.

Kiinan reagoivan Ruotsin Taiwanin suhteiden muutoksiin ja mielipiteitä voisiko Suomi mahdollisesti siirtyä Taipeiin toimistossa “Ruotsin malliin”. Lähetystöjen vastauksissa ei sinänsä ollut mitään uutta, mutta huomattavaa oli Ruotsin ja Kiinan suurlähetystöjen näkemuserot tilanteeseen. Siinä missä Tukholman lähetystön mukaan Ruotsin tekemät muutokset eivät olleet aiheuttaneet ongelmia tai edes isompaa huomiota, oli Pekingin suurlähetystön näkemys selkeän kielteinen. Pekingin suurlähetystön mukaan Ruotsin ja Kiinan suhteissa oli ollut negatiivinen käänös, joskin lähetystö myönsi, että tähän vaikutti myös “vuoden 1989 alkukesän tapahtumat”¹⁷⁶. Lähetystö oli myös sitä mieltä, ettei muistiossa käsitelty tarpeeksi Suomen ja Taiwanin “suhteiden substanssia” ja siitä esiin nousevia kysymyksiä, ja vaati että lähetystö saisi myös ottaa kantaa toimenpidelistaan. Yhteenvetona Pekingin lähetystöstä oltiin kielteisiä Taiwanin lähestymisen suhteen, muiden lähetystöjen suhtautuessa kehitykseen neutraalin optimistisesti.¹⁷⁷

Lopullinen muistio valmistui 12. heinäkuuta 1991. Luonnokseen verrattuna muistiossa oli muutama huomattava muutos: itse kauppaa koskeva luku oli poistettu muistiosta, ja kaupan tilastot olivat vain liitteenä, mutta muistioon oli lisätty johdantoluku, jossa painotettiin kaupan kehityksen tärkeyttä syynä muistion olemassaoloon ja Taiwanin suhteiden uudelleentarkasteluun. Huomattavasti lopullisesta muistiosta oli poistettu myös Kiinan suhtautumista Taiwanin koskeva luku. Ainoa varsinainen lisäys muistioon oli Taiwanin OECD-jäsenyyttä koskeva alaluku. Luonnokseen verrattuna muistio oli tarkoituksenmukaisempi, sillä siinä selkeämmin painotettiin tarvetta uudelle toimenpideohjelmalle.¹⁷⁸

Elokuulle sovittu kokous tapahtui suunnitellusti ja kokouksessa käsiteltiin valmistunutta muistiota. Kokous keskittyi aiempiin kysymyksiin ja sen pohjalta päätettiin lähettää lisää lausuntopyyntöjä eri viranomaisille ja liitoille. Kysymyksiin kuului tulisiko Taipeiin toimisto muuttaa kaupallisen sihteerin toimistoksi ja tulisiko viisumihakemukset hoitaa siellä Hongkongin välityksellä, ja hoitaisiko tässä tapauksessa toimisto vain liikemiesviisumeita vai myös turistiviisumeita, sekä miten tässä tapauksessa viisumien kulut hoidettaisiin. Taiwanin Helsingin toimiston viisumien ja aseman suhteen päätettiin ottaa odottava asema ja asiaa käsiteltäisiin vasta, jos Taiwan alkaisi tätä aktiivisesti ajaa. Taiwanin Suomen vierailujen

---

¹⁷⁶ Tiananmenin aukion verilöyly.

¹⁷⁷ Muistion luonnosta koskevat suurlähetystöjen kannanotot, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1991 I, UMA.

¹⁷⁸ Muistio *Suomen ja Taiwanin käytännön suhteet* 12.7.1991, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1991 II, UMA.

suhteen selvitettiin, olisiko mahdollista siirtyä käytäntöön, jossa ulkoministeriön tiloissa voitaisiin ottaa vastaan vierailijoita. Vastaavasti taas Taiwanille suuntautuvien vierailuiden suhteen kysymys oli suorasukaisesti “Onko Suomi suhtautunut liian varovaisesti viranomaisvierailuihin Taiwanille?”, eli olisiko syytä sallia virkamiesvierailut Taiwanissa. Viimeisenä oli ryhmälle tärkein kysymys: “Olisiko syytä siirtyä multilateraalkohteluun ja missä aikataulussa?”. Toisin sanoen siirryttäisiinkö pois lisensoinnista vapaaseen kauppaan. Lisäkysymyksinä tälle esitettiin, miten sen uskottaisiin hyödyttävän Suomea, olisiko Suomelle mitään erityisuujoitarpeita, ja miten tämä kaikki soveltuisi yhteen Taiwanin GATT-jäsenyyssprosessiin. Yleisesti lähetettävien kysymysten pääpaino oli siis sillä, miten voitaisiin lähestyä Taiwania varsinkin kaupallisissa merkeissä.¹⁷⁹

Kokousta seuraava lausuntokierros sai vuolaasti vastauksia eri osapuolilta. Kysymyksiin vastasi ulkomaankauppaliitto, ulkoministeriön poliittinen sekä oikeudellinen osasto, Geneven GATT-edustaja, Pekingin suurlähetystö, ja Hongkongin konsulaatti. Ulkomaankauppaliitto oli vastaajista radikaaleinta muutosta kannattava, sillä heidän mukaansa Suomi tarvitsi kaupallisen sihteerin toimistoa Taiwanilla voidakseen kilpailla muiden maiden kanssa Taiwanin kaupasta. Muista vastaajista jokainen, paitsi Pekingin lähetystö, kannatti kaupallisen sihteerin toimistoon siirtymiseen. Pekingin lähetystö perusteli asiaa sillä, että Suomen ja Kiinan suhteiden eroaminen muista Pohjoismaista. Lähetystö myös väitti, että Hongkongin pääkonsulinviraston tulisi hoitaa Taiwanin asioita, vaikkei Hongkongista itsestään oltu tätä mieltä. Myös viisumien hoitamisessa Pekingin lähetystö oli ainoa kielteinen kannassaan. Virkamiesmatkoissa Taiwaniin Pekingin lisäksi varautunut oli poliittinen osasto, joskin poliittiselta osastolta todettiin, että nämä saattaisivat olla hyväksyttävissä, jos ne olisivat hyvin perusteltuja ja sopusoinnussa Suomen Kiinan politiikan kanssa. Sen sijaan multilateraalkohteluun siirtymisestä oli kaikkien osapuolten kesken yksimielisyys, sillä jopa Pekingin suurlähetystö kutsui tätä “suorastaan loukkaavaksi” Taiwania kohtaan. Ainoat huomautukset tähän oli Hongkongin konsulaatin ja Geneven GATT-edustajan maininnat, ettei siirtymistä tulisi sitoa GATT-neuvotteluihin, sillä se hidastaisi molempia prosesseja ja mutkistaisi Suomen asemaa hyödyttämättä Suomea mitenkään. Sanoma oli selvä: Suomen olisi otettava määrätietoisempi ote Taiwania kohtaan.¹⁸⁰

---

¹⁷⁹ Pöytäkirja *Suomen ja Taiwanin käytännön suhteet; kokous kauppapoliittisella osastolla 20.8.1991* päiväyksellä 26.8.1991, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1991 II, UMA.

¹⁸⁰ Vastaukset lausuntopyyntöihin 9.1991, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1991 II, UMA.

Lausuntojen perusteella laadittu toimintaohjelmaluonnos valmistui 26. syyskuuta 1991. Luonnos vastasi suurimmilta osilta lausuntokierroksen yleistä linjaa, joskin virkamiesten vierailuista Taiwanilla päätettiin pitäytyä vielä ainakin 1992 saakka, jolloin asiaa voitaisiin harkita uudelleen. Myös lausunnoista eroten Taiwanin Helsingin toimistolle esitettiin myönnettävän lupa viisumien käsittelyyn olettaen, että Taiwan muutosta esittäisi.¹⁸¹

Pekingin suurlähetystö kritisoi luonnosta ulkoministeriölle. Lähetystön mukaan kaupallisen sihteerin toimistoon siirtyminen ei olisi suotavaa, sekä Taiwanin Helsingin toimiston viisuminmyöntöoikeus olisi huono muutos, sillä se antaisi toimistolle virallisuonteisemman aseman. Lähetystö painotti, että muutoksilla olisi suorat negatiiviset vaikutukset Kiinan-suhteisiin, ja siksi niistä tulisi pidättäytyä. Kauppapoliittinen osasto kuitenkin vastasi lähetystölle, että asia oli jo keskusteltu ulkoministeriön poliittisen osaston kanssa eikä muutoksille olisi esteitä.¹⁸²

10. lokakuuta 1991 järjestettiin työryhmän jatkokokous, jossa hiottiin toimintaohjelman yksityiskohtia. Suomen Taipeiin toimiston muuttaminen kaupallisen sihteerin toimistoksi sovittiin kokouksessa suoritettavan joko 1. syyskuuta 1992, sillä silloin kaikki kaupallisen sihteerin toimistot olivat siirtymässä ulkomaankauppaliiton alaisuuteen, tai 1. maaliskuuta 1993 kun toimiston nykyinen sopimusjärjestely oli päättymässä. Taiwanin Helsingin toimiston osalta todettiin, että jo nyt sen myöntämät suosituskirjeet olivat de facto viisumeja, mutta toimiston toimintasopimus kielsi sitä myöntämästä suoraan viisumeita. Suomen lainsäädäntö itsessään ei asettaisi sinänsä esteitä viisumeiden myöntämiselle, joten kyseessä olisi vain toimiston toimintasopimuksen muuttaminen asian tullessa ajankohtaiseksi. Kuten aiemmissa kokouksissa, myös tässä kokouksessa multilateraalikohteluun siirtyminen herätti eniten keskustelua. Tässä prosessissa nähtiin olevan niin paljon erilaisia muuttujia, että prosessin aikataulua päätettiin hidastaa ja multilateraalikohteluun siirtymistä käsittelemään päätettiin muodostaa virallinen työryhmä.¹⁸³

Lopullinen esitys toimintaohjelmaksi valmistui lokakuun 15. päivä 1991. Esityksessä oli tehty kokouksessa keskustellut muutokset, mutta muuten se vastasi aiempaa luonnosta.¹⁸⁴ Pekingin

---

¹⁸¹ Toimintaohjelmaluonnos *Suomen ja Taiwanin välisen taloudellisen kanssakäymisen kehittäminen* 26.9.1991, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1991 II, UMA.

¹⁸² Pekingin suurlähetystön ja kauppapoliittisen osaston välinen keskustelu 1991, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1991 II, UMA.

¹⁸³ Suomen ja Taiwanin suhteita käsittelevän työryhmän kokousta koskeva muistio 10.10.1991, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1991 II, UMA.

¹⁸⁴ *Esitys toimintaohjelmaksi Suomen ja Taiwanin välisen taloudellisen kanssakäymisen kehittämisestä* 15.10.1991, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1991 II, UMA.

suurlähetystöstä protestoitii vielä kerran esitystä vedoten, että vaikka Suomi halusi nyt “noudattaa selitysmallia, joka on jo ruotsalaisilta tuttu eli ettei Ulkomaankauppaliitto ole mikään viranomaisellinen”, niin Kiina ei välttämättä jakaisi tätä ajatusmallia ja tämä saattaisi aiheuttaa “särön” Kiina-suhteisiin. Jos kuitenkin kaupallisen sihteerin toimistoon siirryttäisiin, tuli se lähetystön mukaan hoitaa 1. maaliskuuta 1993, sillä silloin toimisto olisi oma “sui generis” -tapaus.¹⁸⁵ Esitys hyväksyttiin protestoinneista huolimatta sellaisenaan ja virallinen päätös koskien OFIT-toimiston muuttamisesta kaupallisen sihteerin toimistoksi 1. helmikuuta 1993 julkaistiin marraskuun 19. päivä 1991.¹⁸⁶ Joulukuussa päätettiin, että ulkoministeriön hallinnollinen ja oikeudellinen osasto alkaisi selvittää miten käytännössä Hongkongin ja Taipeiin välistä viisuminvälitystoiminta toteutettaisiin.¹⁸⁷ Esityksen toimeenpano siis oli vuoden 1991 loppuun mennessä alkanut toden teolla ja kauppapoliittinen osasto oli ottanut vahvasti ohjat käsiinsä.

4.1.3 Lisensoinnista multilateraalikohteluun

Oikeudellisen osaston viisumikokous järjestettiin heti tammikuun alussa 1992. Kokouksessa tuli esille ongelma, jota aiemmin ei ollut keskusteluissa huomioitu: OFIT-toimistossa ei ollut töissä kuin yksi suomalainen ja kaksi “*kiinalaista*”, eikä sillä siten ollut voimavaroja viisumiasioiden hoitamiseen Hongkongin pääkonsulinviraston kanssa. Ruotsissa asia oli hoidettu palkkaamalla puolipäivätoiminen lisähenkilö hoitamaan viisumiasioiden hallinnollinen Taipeiin toimistossa ja kokouksessa mietittiin, miten mahdollisen lisätyöntekijän kulut hoidettaisiin. Päälimmäinen ehdotus oli selvittää, voitaisiinko viisumeiden käsittelystä periä palvelumaksua kattamaan kulut.¹⁸⁸

Myös vanhan Taiwan-työryhmän pohjalta perustetun virallisen multilateraalikohteluun siirtymistä käsittelevän työryhmän perustava kokous järjestettiin alkukuusta. Työryhmässä oli mukana edustajia ulkoministeriön kauppapoliittiselta osastolta, kauppaja teollisuusministeriöstä, tullihallituksesta, lisenssivirastosta, ulkomaankauppaliitosta, ja teollisuuden keskusliitosta. Kokous keskittyi prosessin teknisiin ulottuvuuksiin, eli miten

---

¹⁸⁵ Pekingin kirjelmä *Suomen ja Taiwanin käytännön suhteet* 24.10.1991, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1991 II, UMA.

¹⁸⁶ Kauppapoliittisen osaston osastopäällikkö Antti Satulin kirje ulkomaankauppaliitolle 19.11.1991, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1991 II, UMA.

¹⁸⁷ Kauppapoliittisen osaston osastopäällikkö Antti Satulin esitys taloudelliselle osastolle 9.12.1991, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1991 II, UMA.

¹⁸⁸ Oikeudellisen osaston kokous koskien viisumien antamista Taiwanilla 3.1.1992, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1992–1993, UMA.

Suomen talouden etuja voitaisiin suojella siirtyessä pois kiintiöjärjestelmästä Taiwanin kohdalla. Kuitenkin huomioitiin, että prosessista julkisesti puhuessa tulisi painottaa, ettei se ole kiinnitetty Taiwanin GATT-jäsenyyssprosessiin, vaikka GATT-prosessin seuraaminen olikin tärkeää työryhmälle.¹⁸⁹ Sopimusten poliittinen ulottuvuus pyrittiin siis tietoisesti siirtämään mahdollisimman taka-alalle.

Toimintasuunnitelman virkamiesvierailuja Taiwanille koskeva osuus tuli ajankohtaiseksi helmikuussa 1992, sillä ulkomaankauppaliitto oli suunnittelemassa talousvaltuuskunnan vierailua Taiwanille toukokuussa ja valtuuskunnan johtajaksi oli esitetty tulevaa kauppaja teollisuusministeriön osastopäällikköä, ylijohtaja Matti Vuoriaa. Sekä kauppapoliittisella osastolla, että Pekingin suurlähetystössä pidettiin tätä huonona ideana, ja asiaa selvitettyä tulikin ilmi, että Vuorian valtuuskunnan johtajuus oli päätettyä ennen hänen nimityksensä kauppaja teollisuusministeriöön. Pekingin lähetystöstä varoitettiin, että Taiwan saattaisi käyttää tätä omassa tiedotuksessaan ja taiwanilaiset sanomalehdet uutisoivatkin näkyvästi vierailusta korostaen Vuorian korkeaa virkamiesasemaa. Ulkoministeriön aloitteesta valtuuskunnan johtajaksi vaihdettiin Kaukomarkkinat Oy:n Pellervo Erkkilä ja Vuoria otti valtuuskuntaan osaa vain ulkomaankauppaliiton johtokunnan ominaisuudessa. Suomi pyrki nopeaan vahinkojen hallintaan ja painotti julkisesti, ettei kauppaja teollisuusministeriö ollut mukana valtuuskunnan vierailussa, vaan kyseessä oli yksityisluontoinen talouden edustajien järjestämä valtuuskuntavierailu.¹⁹⁰

Multilateraalikohtelua koskevan työryhmän toinen, ja suunnitellusti viimeinen, kokous järjestettiin 13. maaliskuuta 1992. Kokouksen pääpisteenä oli Suomen mahdollisuus saada Taiwanilta vastapalveluksia, erityisesti tuotteiden tullien alennuksia Taiwanin osalta. Tällä toivottiin olevan vaikutuksia Suomen vientiin Taiwanille, sillä tällä hetkellä kauppa maiden välillä oli alijäämäistä Suomelle. Tuontia Taiwanista ei koettu uhkaksi suomalaiselle teollisuudelle, joskin tekstiilituonti nähtiin mahdolliseksi ongelmaksi. Yleisesti tavoitteena oli saada multilateraalikohteluprosessi valmiiksi mahdollisimman nopeasti; toivottiin jopa, että siirtymisestä voitaisiin virallisesti ilmoittaa valtuuskunnan vieraillessa Taiwanilla.¹⁹¹

---

¹⁸⁹ Taiwanin tuontikohtelua koskevan työryhmän kokous 9.1.1992, A: 5 S:43.41 – TWA: Taloudelliset ja kaupalliset suhteet ja vierailut Suomi – Taiwan v. 1988 –, UMA.

¹⁹⁰ Kaupallisen valtuuskunnan Taiwanin vierailua koskeva viestintä 1992, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1992–1993, UMA.

¹⁹¹ Taiwanin tuontikohtelua käsittelevän työryhmän kokous 13.3.1992, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1992–1993, UMA.

Prosessi koki kuitenkin heti alkumetreillä kolauksen, sillä vielä elokuuhun 1992 mennessä ei Taiwanilta ollut vastattu suomalaisten jättämään tullialennuspyyntölistaan. Kauppapoliittisella osastolla nähtiin tämän vuoksi, että siirtymistä multilateraalikohteluun olisi toistaiseksi lykättävä, kunnes asiat saataisiin neuvoteltua Taiwanin kanssa.¹⁹²

Taiwan oli puolestaan alkanut valmistella nimenvaihdosta Helsingin toimistolle. Toimiston nimi oltiin vaihtamassa vuoden 1993 alussa nimestä “Taipei Trade and Cultural Office, Helsinki, Finland” nimeen “Taipei Economic and Cultural Office, Helsinki, Finland”. Tämä nimenmuutos perusteltiin lupahakemuksessa sillä, että uusi nimi olisi toimiston toimintaa kuvaavampi. Ulkoministeriössä ehdotusta pidettiin hyväksyttävänä ja lupahakemus toimitettiin eteenpäin sisäministeriölle.¹⁹³

Taiwanin Helsingin toimiston päällikkö Yuan-Fang Tu kävi keskustelemassa toimistopäällikkö Matti Pullisen kanssa elokuun 1992 loppupuolella. Keskustelussa Tu sanoi olevansa yhteydessä Taiwanin viranomaisiin, tässä tapauksessa valtionvarainministeriöön, multilateraalikohtelun kysymyksiä koskien ja lupasi lähitulevaisuudessa palata takaisin asian tiimoilta. Myös nimiasia käsiteltiin keskustelussa yhteistuumin. Uutena asiana Tu otti esiin, ettei hänellä ollut pääsyä Helsinki-Vantaan-lentoaseman tullialueelle. Tu sanoi tämän olevan hänen työnsä kannalta käytännön ongelma ja esitti, että vastavuoroisesti Suomen edustajat Taipeissa voisivat saada samanlaiset edut, jos hänelle pääsylupa annettaisiin.¹⁹⁴ Tässäkin tapauksessa Taiwan noudatti linjaansa, jossa pyrittiin saamaan Suomelta myönnytyksiä lupaamalla vastavuoroisia myönnytyksiä Taipeissa.

Heti seuraavana päivänä ulkoministeriössä vieraili Suomen Taipeiin toimistoa edustava Tarja Kuokkanen. Hän totesi toimiston voivan hoitaa viisumeja, mutta ongelmana oli toimiston toimitilojen pienuus, joka ei mahdollistanut asiakaspalvelua. Kuokkanen sanoi Suomen olevan ainoa länsimaa, joka ei käsitellyt viisumeja Taipeissa. Huomattavasti hän lisäsi toimistonkin kokevan tämän jäykäksi, ja että tapaa pidettiin “kiinalaisten taholla jopa nöyryyttävänä kohteluna”. Myös Tun mainitsema lentokenttälupa oli kantautunut Kuokkasen

---

¹⁹² Taiwanin tuontikohtelua koskeva muistio 3.8.1992, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1992–1993, UMA.

¹⁹³ Toimistopäällikkö Matti Pullisen muistio koskien Taiwanin toimiston nimenmuutosta 19.8.1992, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1992–1993, UMA.

¹⁹⁴ Muistio *Taiwanin kaupp- ja kulttuuritoimiston päällikkö Yang-Fang Tu:n käynti toimistopäällikkö Pullisen luona* 20.8.1992, A: 5 S:43.41 – TWA: Taloudelliset ja kaupalliset suhteet ja vierailut Suomi – Taiwan v. 1988 – , UMA.

korviin ja tämäkin oli häneen mukaan taiwanilaisista nöyryyttävää, mutta totesi ettei vastavuoroisuudelle tässä tapauksessa ole tarvetta.¹⁹⁵

Syyskuussa 1992 alkoi viisumiasioiden uudelleenjärjestelyn prosessi toden teolla. Kuun alussa käydyn neuvottelun perusteella kaupallisella osastolla oli selvitetty, miten viisumeista koituvaa rahoituskysymystä voitaisiin ratkaista. Ulkomaankauppaliitto, jonka alaisuuteen toimisto siirtyisi 1. helmikuuta 1993, oli luvannut vastata järjestelyn käyttöönotosta koituvista kuluista, sekä viisumien maksujen perimisestä. Käytännössä siis Taipeiin toimistossa liimattaisiin viisumitarrat, jotka myönnettäisiin, leimattaisiin ja allekirjoitettaisiin Hongkongin pääkonsulinvirastossa. Huomioissa mainittiin, että ulkoministeriön tulisi pysyä mahdollisimman kaukana toimiston toiminnasta, ettei siitä annettaisi virallista konsulaarista kuvaa ja että viisumien liimaamisen painotettaisiin olevan puhtaasti tekninen suoritus.¹⁹⁶

Ulkoministeriön poliittinen osasto oli kuitenkin hyvin nopeasti yhteydessä kauppapoliittiseen osastoon. Poliittinen osaston mukaan ulkomaankauppaliitolle ei tulisi antaa valtuuksia laskuttaa viisumeista, sillä siinä tapauksessa valtio antaisi yksityiselle toimijalle hinnoiteltavaksi ja laskutettavaksi peruspalvelun, joka kuuluu valtiolle. Viisumeista kerätyt maksut olivat tulossa jatkossa olemaan ulkoministeriön tärkein tulonlähde ja valtuuksien antaminen yksityiselle edustustolle koettiin olevan subventio teollisuudelle, eikä se istuisi “tämän päivän tulosvastuullisuuteen ja supistuviin käyttömenoihin”. Poliittinen osasto astui tilanteessa ensimmäistä kertaa suoraan vastustamaan kauppapoliittisen osaston toimia Taiwanin suhteen.¹⁹⁷

Vielä vuoden 1992 loppuun mennessä ei Taiwan ollut vastannut Suomen tekstiilejä koskeviin kyselyihin ja terästullienkin suhteen asenne oli kielteinen. Alkoikin näyttää, ettei Taiwan ollut halukas antamaan Suomelle myönnytyksiä, vaan luotti GATT-jäsenyytensä tuovan sille mahdollisuudet käydä vapaakauppaa itselle edullisemmin ehdoin. Kauppapoliittiselta osastolta ehdotettiin tämän takia, että Taiwanille myönnettäisiin multilateraalihohtelu, mutta

---

¹⁹⁵ Muistio *Tarja Kuokkasen / Suomen teollisuuden Taipei Officen käynti* 21.8.1992, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1992–1993, UMA

¹⁹⁶ Muistio *Taiwanin viisumikohtelu; uuden järjestelyn käynnistäminen Taipeiissa* 10.9.1992, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1992–1993, UMA.

¹⁹⁷ Poliittisen osaston vastaus muistioon 14.9.1992, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1992–1993, UMA.

lisensointijärjestely jäisi voimaan tekstiilien osalta.¹⁹⁸ Ehdotus hyväksyttiin 25. tammikuuta ja se astui voimaan 1. helmikuuta. 1993.¹⁹⁹

Vuosi 1993 oli ulkoministeriössä Suomen ja Taiwanin suhteiden osalta hiljaiseloa.

Ulkoministeriöllä ei ollut kontakteja Taiwanin kanssa koko vuonna eikä se aktiivisesti edistänyt kauppasuhteita. Marraskuussa kauppapoliittisella osastolla esiteltiin uusi päivitetty toimintaohjelma, joka myös tarkasteli, miten aiempi toimintaohjelma oli toteutunut. Ohjelma lähetettiin lausuntokierrokselle tuttuihin kohteisiin. Uudessa toimintaohjelmassa painotettiin, että Suomi oli menestynyt kilpailijamaitaan huonommin Taiwanissa ja tämän vuoksi suhteita tulisi kehittää määrätietoisesti, mutta varoen kuitenkin vaarantamasta Suomen yhden Kiinan politiikkaa. Suomen Taiwanin toimiston muuttaminen kaupallisen sihteerin toimistoksi oli siirtynyt vuoden 1994 alkuun ja uudessa toimintaohjelmassa esitettiin, että kaupallisen sihteerin valtuudet tulisi määritellä tarkemmin ennen tämän nimitystä. Toimistolle oli silti annettu valtuudet viisumeiden välittämiseen liikemiehille ja nyt esitettiin, että valtuudet laajennettaisiin myös koskemaan turisteja. Taiwanilaisten valtuuskuntien vierailuista esitettiin, että alemman tason vastaanotot hoidettaisiin kauppapoliittisella osastolla kuten aiemminkin, mutta vanha kolmannen osapuolen järjestämä lounastapaamiskäytäntö voitaisiin ottaa uudelleen käyttöön tällä kertaa korkeamman tason tapaamisissa. Vastavuoroisesti ehdotettiin, että esimerkiksi ammattiministerit ja korkean tason virkamiehet voisivat ottaa osaa Taiwanille tapahtuviin vierailuihin matkustamalla yksityispasseilla. Nämä tulisi kuitenkin käsitellä tapauskohtaisesti ulkoministeriön johtoryhmässä ja ulkoministeriön tulisi antaa vierailijoille erityistukea. Myös Hongkongin pääkonsulin ehdotettiin vierailevan yksityispassilla Taiwanilla ainakin pari kertaa vuodessa. Kuitenkaan Pekingin suurlähetystön virkamiehet eivät jatkossakaan saisi vierailla Taiwanilla. Kysymyksessä kansainvälisistä järjestöistä nähtiin tarkoituksenmukaisena jatkaa Suomen passiivista linjaa, jossa ei otettaisi kantaa Taiwanin jäsenyyteen kuin vasta muiden maiden tehtyä aloitteen.²⁰⁰ Kaiken kaikkiaan uudessa toimintasuunnitelmassa ei ollut varsinaisesti mitään uutta, vaan se oli osa Taiwanin suhteiden kehityksen jatkumoa.

---

¹⁹⁸ Muistio koskien Taiwanin kanssa käytäviä tullineuvotteluja ja multilateraaliakohtelua 2.12.1992, A: 5 S:43.41 – TWA: Taloudelliset ja kaupalliset suhteet ja vierailut Suomi – Taiwan v. 1988 –, UMA.

¹⁹⁹ Kauppapoliittisen osaston viesti Suomen Geneven toimistolle 8.2.1993, A: 5 S:43.41 – TWA: Taloudelliset ja kaupalliset suhteet ja vierailut Suomi – Taiwan v. 1988 –, UMA.

²⁰⁰ Muistio koskien Suomen ja Taiwanin taloudellisten suhteiden toimenpide-esitystä, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1994 I, UMA.

Sekä Hongkongin pääkonsulinvirastosta, että ulkoministeriön oikeudelliselta osastolta esitettiin kritiikkiä esitykselle välittää myös turistiviisumeja Taipeiin toimistosta. Molemmista esitettiin huoli, ettei viisumien myöntämistä voisi valvoa Hongkongista käsin ja täten jäisi mahdollisuus väärinkäytöksille, niin tarkoituksellisille kuin vahingollisillekin. Taipeiin toimiston työntekijä ei olisi valtion virkamies, eikä täten myöskään täten ulkoministeriö voisi asettaa häntä oikeudelliseen vastuuseen mahdollisen rikkomuksen tapahtuessa. Molemmat kuitenkin totesivat, että jos käytäntöön kuitenkin siirryttäisiin, olisi viisumeista vastuussa olevalle henkilölle taattava riittävä koulutus ulkoministeriössä.²⁰¹

Tapansa mukaan Pekingin suurlähetystö vastusti muutoksia Taiwanin suhteiden nykykäytäntöihin vedoten Suomen ja Kiinan suhteiden historiallisen kehityksen eroon verrokkimaihin suhteutettuna. Tällä kertaa Pekingistä vedottiin myös Suomen Kiinan kaupan kasvuun, eikä tätä haluttu vaarantaa. Suurlähetystö kiteytti linjansa toteamukseen: ”Pidämme tärkeänä, että Suomen tähän asti noudattamaa linjaa jatketaan johdonmukaisesti.”²⁰²

Joulukuussa 1993 Taiwanilta ilmoitettiin Taiwanin työministerin, tohtori Daniel Chao Shou-Pon tekevän vierailun Suomeen 12.–13.1.1994 ja ulkoministeriössä alettiin valmistella tapaamiseen liittyviä vierailuja. Ruotsi oli saanut syyskuussa Kiinalta vihaista palautetta Ruotsin kehitysyhteistyöministerin isännöityä taiwanilaista vierasta omassa toimistossaan ja Suomen ulkoministeriössä koettiin, että nyt olisi syytä noudattaa vanhaa varovaista linjaa suurempien selkkauksien välttämiseksi. Kauppapoliittinen osasto esittikin, että tapaamiset järjestettäisiin työministeriössä, ja sosiaali- ja terveysministeriössä kansliapäällikkötasolla.²⁰³

Toimintaohjelman lopullinen esitys valmistui 12. tammikuuta 1994. Esitys oli suurilta osin samanlainen kuin luonnoskin, joskin joitain osioita oli laajennettu ja tarkennettu, esimerkiksi kaupallisen sihteerin toimipisteen osalta todettiin, että olisi syytä myös seurata Kiinan ja Taiwanin suhteiden kehitystä, ja mahdollisuutta laajentaa Hongkongin toimistoa. Viisumien suhteen Hongkongin pääkonsulinviraston ja oikeudellisen osaston näkökulmat olivat otettu huomioon, ja esitykseen oli lisätty vaatimus viisumeista vastaavan työntekijän tehtävään kouluttamisesta ulkoministeriössä. Huomattavin muutos muistiossa oli kuitenkin Hongkongin pääkonsulinviraston käynnit Taiwanilla: Muistioon oli lisätty ehdotus nimittää Hongkongin

²⁰¹ Hongkongin pääkonsulinviraston ja oikeudellisen osaston kommentit toimenpideohjelmiesitykseen, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1994 I, UMA.

²⁰² Pekingin suurlähetystön kommentit KPO:n muistioon 10.12.1993, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1994 I, UMA.

²⁰³ Ulkoasiainneuvos Juha Puromiehen Taiwanin työministerin vierailua koskeva muistio 20.12.1993, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1994 I, UMA.

virastoon “kakkosmies”, jonka päätehtävä olisi Taiwanin suhteiden tarkkailu ja vierailu Taiwanilla aika-ajoin.²⁰⁴

Pekingin suurlähetystöstä lähetettiin vielä kerran uutta toimenpideohjelmaa vastustava sanoma. Lähetystön mielipiteenä ohjelmasta sai vaikutuksen ‘että yksioikoisena tavoitteena on Taiwanin taloussuhteiden edistäminen ja viranomaiskontaktien helpottaminen, johon reunaehtoja asettavat mm. YK-politiikkamme, se mitä Kiinan “taholta sallitaan” ja “ongelmat Pekingin taholta”.’ Toisin sanoen lähetystöstä koettiin, että ehdotuksessa Suomi oli valmis joustamaan “vuosikymmeniä harjoitetusta” Kiinan politiikastaan niin paljon kuin se oli mahdollista ilman Kiinan suuttuttamista. Lähetystön mielestä Taiwanin linjaa tulisi käsitellä osana laajempaa Kiinan, Taiwanin ja Hongkongin linjaa.²⁰⁵ Pekingin vastustelusta huolimatta toimenpideohjelma hyväksyttiin sellaisenaan 14. helmikuuta 1994.²⁰⁶

4.1.4 Taiwanin Helsingin toimisto aiheuttaa ongelmia

Toukokuun lopussa 1994 ulkoministeriön tietoon tuli, että Taiwanin Helsingin toimisto oli alkanut ulkoministeriötä konsulttoimatta myöntää viisumeita paikan päällä. Asiasta erityisen ongelmallisen teki, että passileimassa käytettiin nimitystä “Ministry of Foreign Affairs of the Republic of China, Taipei” eli toimisto oli alkanut de facto kutsua itseään Kiinan tasavallan suurlähetystöksi. Tämä yllätti ulkoministeriön täysin ja heinäkuussa poliittinen osasto esittikin kaupalliselle osastolle, että näiden tulisi vahvasanaisesti käskää Taiwanin Helsingin toimistoa lopettamaan käytäntö.²⁰⁷

Heinäkuun 11. päivä kaupallisen osaston toimistopäällikkö Pullinen tapasi toimistossaan Taiwanin toimiston päällikön Tu Fang-Yangin. Tapaaminen ei kuitenkaan edennyt toivotusti, sillä Tu totesi, ettei hänellä ollut valtaa muuttaa käytäntöä vaan se oli Taiwanin valtion päättämä. Tämän lisäksi Tu mainitsi, että Ruotsissa toimiston nimi oli muutettu nimeen “Taipei Mission in Stockholm” ja tiedusteli, oliko mahdollista muuttaa nimi myös Suomessa. Tähän Pullinen vastasi, ettei nimenvaihdos kävisi, sillä se antaisi kuvan, että toimisto on valtion lähetystö, eikä taloudellisten ja kulttuuristen intressien toimisto. Lisäksi Tu kertoi

²⁰⁴ Suomen ja Taiwanin taloudellisia suhteita koskeva muistio 12.1.1994, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1994 I, UMA.

²⁰⁵ Pekingin suurlähetystön kommentit muistioluonnokseen 12.1.1994, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1994 I, UMA.

²⁰⁶ Ulkoministeri Heikki Haaviston muistio toimenpideohjelmaa koskien 30.3.1994, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1994 I, UMA.

²⁰⁷ Poliittisen osaston va. osastopäällikön Pekka Ojosen muistio *Taipein toimiston Helsingissä myöntämät viisumit* 1.7.1994, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1994 I, UMA.

Taiwanin pyrkivän takaisin YK:n jäseneksi ja toivoi, että Suomi ainakin välttäisi vastustamasta Taiwanin pyrkimyksiä. Taiwan ei enää esittänyt keskustelussa lainkaan myönnytyksiä Suomelle.²⁰⁸

Taiwanin uusi yritys nostaa huomiota itseensä johtui maan sisällä 1980-luvun lopulla alkaneesta demokratisointiprosessista. Vuonna 1987 isältään Chiang Kai-Shekiltä maan johdon perinyt Chiang Ching-kuo lopetti maassa 50-luvulta saakka voimassa olleen sotatilalain ja 1991 Taiwanilla järjestettiin ensimmäiset aidosti demokraattiset parlamenttivaalit. Sen voitti Chiang Ching-kuon vuonna 1988 tapahtuneen äkillisen kuoleman vuoksi maan johtoon nousseen presidentti Lee Teng-huin johtama Kuomintang saaden 71 prosenttia äänistä, mutta myös Kuomintangin vastapuolueeksi noussut Taiwan-mielinen DPP sai ääniä 25 prosenttia nousten aidoksi oppositioksi. Lee Teng-huin Kuomintang alkoi vaalien jälkeen kansainvälisesti painottaa Taiwania nimellä Republic of China on Taiwan, ja tämä Suomessakin tapahtunut muutos oli osa sitä.²⁰⁹

Toinen syy Taiwanin suuremmalle suhtautumistavalle oli Kiinan reaktio Taiwanin kehitykseen. Kiinalle Taiwanin demokratisointi ja nouseva ajatus taiwanilaisuudesta olivat punainen vaate, ja vuonna 1992 Kiina oli jälleen kerran ottanut aggressiivisemmän kannan Taiwania kohtaan kirjoittaessaan lain, jonka mukaan se liitti itseensä kaikki itä-Kiinan merellä olevat kiistellyt saaret, mukaan lukien Taiwanin. Vastakeinona Taiwan käytti Lee Teng-huin ”lomadiplomatiaksi” kutsumia epävirallisia diplomatian keinoja. Tämä uusi linja oli käytännössä jatkoa Taiwanin joustavalle diplomatialle, jossa taiwanilaiset virkamiehet ja poliitikot matkasivat ulkomaille siviilipasseilla ”lomille” ja niiden aikana tapasivat epävirallisissa tilaisuuksissa paikallisia viranomaisia. Tämä linja oli tuonut Taiwanille edistystä Aasiassa ja nyt Taiwan käytti sitä YK-pyrkimyksissään.²¹⁰

Taiwan oli siis nyt alkanut avoimesti käyttää kauppaa keinona yrittää saada itselleen poliittista tunnustusta ja ulkoministeriö oli poliittisen osaston ja Pekingin suurlähetystön varoituksista huolimatta kävellyt tähän suoranaiseen ansaan. Ironisesti kuitenkin Taiwanin uusi diplomatia muistutti käytännössä Suomen tapaa järjestää suhteensa Taiwaniin, mutta tässäkin

---

²⁰⁸ Keskustelumuiotio *Taipein taloudellisen ja kulttuuritoimiston päällikön käynti tp. Pullisen luona* 11.7.1994, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1994 I, UMA.

²⁰⁹ Chen 2022b, 47–51.

²¹⁰ Dreyer 2022, 21–23.

tapauksessa ulkoministeriölle ongelmana oli se, ettei suhteiden vastavuoroisuus ollut Suomelle toivottavaa.

Seuraava tapaaminen Taiwanin edustajan kanssa pidettiin 23. elokuuta 1994 toimistopäällikkö Pullisen tavatessa jälleen Tu Yang-fangin toimistossaan. Tällä kertaa Tu kertoi jäävänsä eläkkeelle lokakuussa ja siirtyvänsä tällöin takaisin Taiwanille. Viisumiasioissa Tu sanoi, ettei palaaminen aiempaan suosituskirjekäytäntöön ollut mahdollista, mutta voitaisiin siirtyä käytäntöön, jossa toimistoin myöntämät viisumit olisivat leimattu toimiston omalla nimellä. Tämä käytäntö oli käytössä muissa Pohjoismaissa sekä Sveitsissä ja tämä oli myös Suomelle selvästi mieluisampi käytäntö. Tu tiedusteli myös olisiko mahdollista palata uudestaan toimiston nimenmuutuskysymykseen ja esitti, että Taipei Mission nimen lisäksi toinen nimivaihtoehto voisi olla Lontoossa käytössä oleva Taipei Representative Mission. Viisumiongelman suhteen Taiwan ei vielääkään ottanut tilannetta täysin tosissaan, ja Tu kutsuikin ongelmaa ”tekniseksi kysymykseksi”.²¹¹

Elokuussa myös Suomen YK-edustaja New Yorkissa oli yhteydessä ulkoministeriöön ohjepyynnön merkeissä. Taiwanin New Yorkissa sijaitsevan New York Office, Coordination Council for North America Affairs -toimiston edustaja oli tavannut YK:n yleiskokouksen aikana myös Suomen edustajan ja kertonut olevansa ”Taiwanin pysyvä edustaja YK:ssa” vaikkei toimistolla oikeasti mitään virallista statusta YK:ssa ollutkaan, eikä pääsyä YK:n delegaattitiloihin. Taiwanin edustaja myös kutsui Suomen YK-edustajan puolisoineen 6.10. ”Kiinan tasavallan kansallispäivän vastaanotolle”.²¹² Poliittiselta osastolta tähän reagoitiin yksinkertaisesti sanomalla, ettei vastaaviin kutsuihin olisi syytä osallistua.²¹³

Suomen Hongkongin pääkonsulinviraston pääkonsuli Hannu Uusi-Videnoja teki ensimmäisen virkamatkansa Taiwanille marraskuussa 1994. Vaikka kyseessä oli virkamatka, tehtiin se ohjeiden mukaisesti henkilökohtaisella passilla ja se tapahtui virallisesti yksityishenkilön ominaisuudessa. Taipeiissa Uusi-Videnoja tapasi erinäisten taiwanilaisten viranomaisten lisäksi myös Taiwanin kolmen johtavan puolueen edustajia, sekä muiden maiden kaupallisten edustustojen päälliköitä. Kaupallisista edustustoista Uusi-Videnoja huomioikin, että monien maiden edustustojen rahoitus oli siirtynyt yhä vahvemmin valtiolle erinäisten verkostojen

---

²¹¹ Muistio koskien tp. Pullisen ja päällikkö Tun keskustelua 23.8.1994, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1994 II, UMA.

²¹² Ohjepyynnö koskien Taiwanin kansallispäivän vastaanottoa 31.8.1994, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1994 II, UMA.

²¹³ Vastauskirje koskien ohjepyynnöä 2.9.1994, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1994 II, UMA.

kautta, ja että monen edustuston johtoon oli alettu nimittää uradiplomaatteja, jotka olivat “virkavapaalla” ministeriöistään johtopestin ajan. Myös edustustojen toimenkuva oli selkeästi muuttunut puhtaasta taloudellisten asioiden hoitamisesta selkeämmin lähetystömäiseksi, sillä ne suorittivat myös poliittista seurantaa, raportointia ja suhdetoiminnan ylläpitoa. Tähän kuului kanssa kasvaneet kontaktit taiwanilaisiin ministeriöihin ja virkamiehiin ajatuksella, että “korkean tason suorat viranomaiskontaktit ovat Taiwanilla perusedellytys kaupallisten etujen tehokkaalle ajamiselle”. Tämä oli Uusi-Videnojan näkökulmasta Taiwanille erityisen mieluista, sillä se antoi taiwanilaisille enemmän mahdollisuutta lobata omaa statustaan.²¹⁴

Taiwanilaisten viisumiasioista vastaavien virkamiesten kanssa käymästään lounaskeskustelusta pääkonsuli Uusi-Videnoja kirjoitti ulkoministeriölle erillisen salasanoman. Keskustelussa Taiwanin edustajat puolustivat käytäntöä, koska muissakin maissa oli vastaavaan leimaan siirrytty, eikä taiwanilaisten mielestä Kiinan vaatimuksiin tulisi taipua, sillä leimauskäytäntö oli kyseessä olevien maiden ja Taiwanin etujen mukaista. Taiwanilaiset olivat kuitenkin valmiita käymään asiasta kauppaa ja mahdollisesti siirtymään edustuston nimissä olevien viisumileimojen käyttämiseen, jos Suomi vastavuoroisesti suostuisi antamaan Taiwanin Helsingin toimistolle verohelpotuksia ja mahdollisuuden kerätä viisumimaksuja. Uusi-Videnoja totesikin varsinaisessa muistiossaan²¹⁵ Taiwanin pitävän saavutetuista eduistaan kiinni viimeiseen asti. Hän näki Taiwanin määrätietoisesti pyrkivän käyttämään jokaista tilannetta hyväkseen parantaakseen ja virallistaakseen kansainvälistä asemaansa. Sanomansa lopussa Uusi-Videnoja kehotti ulkoministeriötä olemaan vahvemmin yhteydessä Taiwanin Helsingin edustustoon asian suhteen, ja toivoi myös itse vastaisuudessa saavansa tiiviimpää ja tarkempaa Taiwania koskevaa tiedotusta ulkoministeriöltä.²¹⁶

4.2 Kiinan ote heltiää

1990-luvun alkuvuodet olivat Kiinalle ulkopoliittisesti huolentäyteisiä. Kesäkuun 1989 Tiananmenin verilöyly oli nostattanut kansainvälistä vastustusta sitä vastaan, jonka vuoksi Yhdysvallat, Japani ja lukuisat länsimaat asettivat vuonna 1990 Kiinalle taloudellisia sanktioita. Kuitenkin jo vuonna 1991 useimmat maat olivat lopettaneet boikottinsa ja esimerkiksi Japanin pääministeri Toshiki Kaifu kävi virallisella valtiovierailulla Kiinassa.

---

²¹⁴ Pääkonsuli Hannu Uusi-Videnojan muistio koskien virkamatkaa Taiwanille 14.-19.11.1994, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1994 II, UMA.

²¹⁵ Em. muistio.

²¹⁶ Pääkonsuli Hannu Uusi-Videnojan salasanoma ulkoministeriölle 23.11.1994, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1994 II, UMA.

Vaikka tapauksen taloudellinen merkitys oli Kiinalle vain hetkellinen, kolaus kuvaan Kiinasta ihmisoikeuksia kunnioittavana maana oli pysyvä.²¹⁷

Keskustelu Kiinan kanssa Helsinkiin avattavasta Taiwanin kaupallisesta toimistosta jatkui vuosikymmenen vaihtuessa. Kesäkuussa 1990 Kiinan suurlähetystön 2. sihteeri Ma Kegang kävi vierailulla ulkoministeriön poliittisella osastolla aiheenaan toukokuussa avattu toimisto. Ma painotti jo aiemmin Kiinan virkamiesten toistamaa ajatusta Taiwanin tavasta käyttää toimistoja virallisluontoisten kontaktien lisäämiseen. Hänen mukaansa toimistot hiljalleen pyrkivät ottamaan yhä enemmän virallisluonteisia tehtäviä, kuten viisumi- ja notariaattiasioiden hoitoa. Hän sanoi taiwanilaisten pyrkivän tällä tavoin vahingoittamaan manner-Kiinan suhteita muihin valtioihin. Myös toimiston nimi “Taipei Trade and Cultural Office” oli hänen mielestään liian poliittinen. Ma toivoikin, että ulkoministeriö olisi tarkka toimiston toiminnan suhteen ja pyrkisi tekemään jotain muuttaakseen toimiston nimeä “epäpoliittisemmaksi”.²¹⁸

Muutamaa päivää myöhemmin teki Kiinan Helsingin suurlähettiläs Yu Lixuan vierailun ulkoministeriöön jatkokeskustelua varten. Suurlähettiläs Yu halusi toistaa toiveen toimiston muuttamisesta, mutta halusi painottaa, ettei kyseessä ollut Kiinan valtion virallinen esitys, vaan vain ehdotus.²¹⁹ Tämä arkuus oli Kiinan vierailuissa uutta, ja siihen selvästi vaikutti Kiinan tilanne.

Suomen Taiwanille avattava kaupallinen toimisto sai Kiinalta huomiota vuoden 1991 alussa. Kiinan lähetystöneuvos Sun Dagong kävi 3. tammikuuta kyselemässä ulkoministeriön poliittisella osastolla oliko Suomi avannut virallisen toimiston Taipeiissa, sillä taiwanilaiset sanomalehdet olivat näin uutisoineet. Hänet vastaanottanut toimistopäällikkö Osmo Lipponen sanoi projektin olevan elinkeinoelämän vetämä, eikä sillä tulisi olemaan mitään virallisia tehtäviä, kuten viisumien antoa.²²⁰

Seuraavana päivänä Kiinan Helsingin kaupallinen neuvos Guo Pengnian kävi tiedustelemassa ulkoministeriön kauppapoliittiselta osastolta mistä toimistossa oli kyse. Hän mainitsi Ruotsin Taipeiin toimiston alkaneen siirtyä virallisempaan suuntaan alettuaan hoitamaan viisumiasioita

²¹⁷ Benvenuti et al 2022, 36f.; Harris 2014, 66–69; Tucker 2009, 176f.

²¹⁸ Kiinan suurlähetystön 2.sihteerin Ma Kegangin vierailu poliittisella osastolla 28.6.1990, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1990, UMA.

²¹⁹ Kiinan suurlähettiläs Yu Liuxian vierailu poliittisella osastolla 2.7.1990, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1990, UMA.

²²⁰ Toimistopäällikkö Osmo Lipponen muistio koskien Suomen edustautumista Taiwanilla 7.1.1991, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1991 I, UMA.

ja tämän olevan Kiinasta epätoivottavaa. Kuten aiempänä päivänä Lipponen, painotti toimistopäällikkö Ollikainen vastauksessaan toimiston olevan vain ja ainoastaan yksityisluontoinen, eikä sillä tulisi olemaan vastaavanlaisia valtuuksia.²²¹

Seuraavan kerran lähetystöneuvos Sun Dagong vieraili poliittisella osastolla 30. huhtikuuta 1991. Tällä kertaa hän halusi tiedustella miten Suomi ottaisi vastaan Pohjoismaiden kiertuetta tekevän taiwanilaisen kauppavaltuuskunnan. Kiina ei hänen mukaansa vastustanut valtuuskunnan kiertuetta, mutta Sun painotti Kiinan toivovan, ettei Suomi ottaisi valtuuskuntaa virallisilla tahoilla vastaan.²²²

Toukokuussa 17. päivä 1991 Kiinan suurlähetystön kaupallinen neuvos Guo Pengnian kävi kauppapoliittisella osastolla keskustelemassa toimistopäällikkö Veli Ollikaisen kanssa taiwanilaisesta kauppavaltuuskunnasta. Tällä kertaa painotus oli toivomuksessa, ettei suomalaiset virkamiehet tapaisi taiwanilaisia edes epävirallisissa sosiaalisissa tapahtumissa. Guon mukaan taiwanilaiset käyttivät epävirallisiakin tapaamisia propagandamateriaaleissaan, ja tämän vuoksi Kiina toivoi, että näitä epävirallisia tilaisuuksia vältettäisiin virkamiesten toimesta. Ollikainen kuitenkin kertoi suomalaisten tekevän selväksi Taiwanille, että viranomaisten osallistuminen kolmansien osapuolien tapahtumiin ei olisi virallista kanssakäymistä Taiwanin kanssa.²²³

Ulkoministeriön lisäksi myös Kiina huomioi ylijohdaja Matti Vuorian suunnitellun vierailun Taiwanille. Kiinan suurlähetystöstä käytiin asian tiimoilta huhtikuussa 1992 vierailulla kauppapoliittisella osastolla kahdesti. Suurlähetystössä oli ymmärretty Matti Vuorian ottavan osaa kauppaja- ja teollisuusministeriön kansliapäällikön roolissa. Tämän sanottiin aiheuttavan negatiivisia vaikutuksia Kiinan varapääministeri Tianin tulevalle Suomen vierailulle. Ulkoministeriöstä kuitenkin molemmissa tapaamisissa todettiin, että Vuoria oli mukana vain Ulkomaankauppaministeriön johtokunnan jäsenenä eikä siten edustanut Suomea, ja Suomen tiedostavan Taiwanin yritykset pyrkiä hyödyntämään valtuuskuntien vierailuja propagandassaan. Tilanne päättyikin Kiinan edustajien tyytyväisyyteen ja lopuksi he

---

²²¹ Lähetystöneuvos Roope Jussilan muistio koskien suomalaisyritysten toimistoa Taiwanilla 14.1.1991, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1991 I, UMA.

²²² Lähetystöneuvos Sun Dagongin vierailua koskeva muistio 30.4.1991, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1991 I, UMA.

²²³ Ulkoasiainsihteerin Marja Rislakkin muistio *Taiwanilaisen kauppavaltuuskunnan vierailu Pohjoismaihin; Kiinan suurlähetystön kaupallisen neuvoksen keskustelu toimistopäällikkö Ollikaisen kanssa 17.5.1991*, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1991 I, UMA.

painottivat Kiinan arvostavan, että Suomen ja Kiinan suhteet olivat vuoden 1989 jälkeenkin säilyneet muuttumattomina ja hyvinä.²²⁴

Suomen Taipei toimipisteen siirtyminen Ulkomaankauppaliiton alaisuuteen johti Kiinan suurlähetystön lähetystöneuvoksen vierailuun ulkoministeriön poliittisella osastolla 22. helmikuuta 1993. Taiwanin tietotoimiston mukaan toimisto oli muuttunut hallituksen edustustoksi ja lähetystöneuvos Wang Jiaji tiedusteli Kiinan puolesta, oliko tämä totta. Kuitenkin Wang vastaanottaneen toimistopäällikkö Osmo Lipposen sanoessa toimiston olevan puhtaasti Ulkomaankauppaliiton vetämä kaupallinen toimisto sanoi Wang tietävänsä tämän. Lisäksi Wang tiedusteli, myönsikö toimisto viisumeja, johon Lipponen vastasi Hongkongin pääkonsulinviraston olevan vastuussa viisumeista. Keskustelun lopuksi Wang tavallisesti kiitteli Kiinan ja Suomen hyvistä suhteista, mutta lisäsi vielä, että myös Kiinan ja Suomen kaupassa olisi potentiaalia. Erityisesti Kiinaa kiinnosti yhteistyö selluloosanvalmistuksessa. Vetoaminen Kiinan ja Suomen väliseen kauppaan oli Kiinalta uutta Taiwania koskevissa käynneissä.²²⁵

Toukokuussa 1993 Kiinan suurlähetystön edustajat kävivät protestoimassa poliittisella osastolla Taiwanin Helsingin toimiston uutta nimeä. Lähetystöneuvos Wang sanoi apulaisosastopäällikkö Pekka Ojaselle uuden nimen ”Taipei Economic and Culture Office in Helsinki, Finland” korostavan toimiston asemaa kansainvälisenä toimistona. Suurin ongelma oli kuitenkin toimiston uudessa kyltissä oleva Taiwanin virallinen vaakuna. Vaakunan keskiössä oli Taiwanin Kiinan tasavallan lipussakin oleva kaksitoistasakarainen aurinko, jonka vuoksi Kiina näki tämän vertautuvan lippuprotokollaan ja vaati vaakunaa poistettavaksi.²²⁶ Jatkokäynnillä kuitenkin Suomi oli ottanut kieltävän linjan sekä nimenvaihtoon, että vaakunan poistamiseen. Uuden nimen ulkoministeriö näki olevan vain tekninen muutos, eikä siksi vaatinut toimia. Vaakunapäätöstä taas perusteltiin heraldiikalla ja ajatuksella, että Suomi ei pidä vaakunaa vieraan valtion vaakunana, koska Suomi ei tunnustanut Kiinan tasavallan olemassaoloa. Siten Suomi pysyisi yhden Kiinan kannassaan vaikkei se puuttuisi Taiwanin vaakunan käyttöön.²²⁷

²²⁴ Kiinan suurlähetystön edustajien tapaamisia koskevat muistiot päiväyksillä 23. & 29.4.1992, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1992–1993, UMA.

²²⁵ Osmo Lipposen muistio koskien tapaamista Kiinan lähetystöneuvos Wang Jiajin kanssa, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1992–1993, UMA.

²²⁶ Lähetystöneuvos Armas Patasen muistio Pekka Ojasen ja Wang Jiajin keskustelusta 24.5.1993, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1992–1993, UMA.

²²⁷ Osastopäällikkö Jaakko Laajavan muistio Taipeiin toimiston nimi ja vaakuna 9.6.1993, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1992–1993, UMA.

Vaikka Suomen ja Kiinan suhteet olivat pysyneet vahvoina verrattuna muihin länsimaihin Tiananmenin tapahtumien jälkeen, voi ulkoministeriön reagoinnista huomata, etteivät ne kuitenkaan olleet jättäneet suhteita täysin vahingoittumattomiksi. Toisaalta ulkoministeriössä käytettiin tätä Kiinan tilannetta hyödyksi, eikä Kiinan tekemiä aloitteita otettu enää vakavasti.

Aiemmassa alaluvussa läpikäyty Taiwanin Helsingin toimiston siirtyminen myöntämään viisumeja konsultoimatta ulkoministeriötä aiheutti Suomen ja Kiinan välillä reilusti kitkaa vuonna 1994, sekä pakotti Suomen ottamaan Kiinan jälleen huomioon. Ensimmäinen käynti koskien viisumeja ja niissä käytettäviä Kiinan tasavallan leimoja tapahtui 31. toukokuuta poliittisella osastolla. Kiinan suurlähetystön lähetystösihteeri Xie käski vahvasanaisesti Suomen viranomaisten lopettamaan käytäntö, vedoten Wienin konsulaariseen yleissopimukseen ja yhden Kiinan politiikkaan. Koska ulkoministeriöllä ei ollut aiemmin tiedossa Taiwanin toimiston tekemät muutokset, ei Xien vastaanottanut lähetystöneuvos Kari Jantunen osannut kuin pahoitella ja sanoa selvittävänsä asiaa.²²⁸

Kesäkuun 15. päivä 1994 käydyssä ulkoministeriön aloitteesta käydyssä jatkotapaamisessa lähetystösihteeri Xien sävy oli muuttunut yhä vaativammaksi. Hän toivoi ulkoministeriön kiirehtivän asian hoitamista ja totesi, että Kiinan suurlähetystön epäävän viisumit Kiinaan kaikilta henkilöiltä, joilla kyseinen viisumileima olisi. Vasta heinäkuun 12. päivä ulkoministeriön järjestämässä tapaamisessa osasi lähetystöneuvos Jantunen sanoa ulkoministeriön ohjeistaneen toimiston palaamaan vanhaan suosituskirjemenettelyyn.²²⁹

Kun Taiwanin Helsingin toimisto ei kuitenkaan ulkoministeriön ohjeistuksesta huolimatta muuttanut käytäntöään, olivat lähetystösihteerit Xie ja Li jälleen yhteyksissä ulkoministeriöön elokuussa. Nyt Xie jo suoraan totesi Suomen toimimattomuuden vaarantavan Suomen ja Kiinan suhteita ja merkitsevän de facto kahden Kiinan politiikkaa. Jantunen kuitenkin koitti tyynnyttellä Xietä ja sanoi asian olevan hoidossa, sekä Suomen yhden Kiinan politiikan olevan ennallaan.²³⁰

---

²²⁸ Muistio koskien lähetystöneuvos Kari Jantusen ja lähetystösihteerien Xie ja Li välistä keskustelua 31.5.1994, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1994 I, UMA.

²²⁹ Lähetystöneuvos Kari Jantusen keskustelumuistio 15.6.1994, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1994 I, UMA.

²³⁰ Lähetystöneuvos Jantusen keskustelumuistio 1.8.1994, A:5 S:13.60 Taiwan: Taiwanin kysymys / Suomen politiikka v. 1994 II, UMA

4.3 1990-luvun alkupuolisko, vauhdin huumaa

Vaikka kalenterin vaihtuessa vuoteen 1995 oli useita Taiwanin ja Suomen suhteita koskevia kehityskulkuja vielä kesken, on syytä silti katkaista tarkastelu vuodenvaihteeseen. Nimittäin vuoden ensimmäisenä päivänä Suomi virallisesti liittyi EU:hun, muuttaen näin Suomen ulkopoliittisen kontekstin kertaheitolla. Samana päivänä myös GATT-kauppasopimus päättyi maailmankauppajärjestö WTO:n perustukseen. Nämä kaksi asiaa muuttivat Suomen ja Taiwanin välistä keskustelua perin pohjin, ja siksi 1990-luvun jälkimmäistä puoliskoa ei voi tarkastella suorana jatkumona sen alkupuoliskolle.

1990-luvun alku oli ulkoministeriön kauppapoliittisella osastolla Taiwanin aikaa. Kauppapoliittinen osasto oli täydessä kontrollissa Taiwanin suhteiden edistämisestä ja ajoi läpi useita merkittäviä muutoksia Taiwanin kanssa käytävään kauppaan. Tässä tilanteessa poliittiselle osastolle ja Pekingin suurlähetystölle jäi valittajan rooli, eikä Taiwanin poliittinen status merkinnyt enää de facto suhteiden suunnittelussa.

Kauppapoliittisella osastolla oli kuitenkin ongelmia vauhtisokeuden kanssa ja se kostautui vuonna 1994 Taiwanin Helsingin toimiston omatoimisesti muuttaessaan toimintaperiaatettaan kertomatta siitä ulkoministeriölle. Tämä asetti ulkoministeriön hyvin kiusalliseen asemaan Kiinan suhteen ja kauppapoliittisella osastolla oli kiire siivota sotku.

Kiinalla ei ollut enää Tiananmenin tapauksen jälkeen ulkoministeriössä pelimerkkejä. Vaikka ulkoministeriössä yhä toisteltiin Kiinalle Suomen ja Kiinan suhteiden jatkuvuudesta, ei Kiinan vaatimukset tai toiveet aiheuttaneet ulkoministeriössä enää toimia, lukuun ottamatta Taiwanin Helsingin toimiston myöntämien viisumien aiheuttamia ongelmia. Tähän kuitenkin oli tulossa muutos Kiinan itsensä noustessa myös talousmahdiksi Taiwaninkin ohi Kiinan painottaessa yhä vahvemmin kauppaan sen kansainvälisessä politiikassa 1990-luvun loppupuolella.²³¹ Siksi 1990-luvun alkuvuodet antavat mielenkiintoisen näkökulman Kiinaan, joka oli hetkellisesti heikko, jota jopa ulkoministeriössä käytettiin hyödyksi.

---

²³¹ Benvenuti et al 2022, 18–19 & 39–42.

5 Taiwan, vieraasta vääjäämättömään

Suomen ja Taiwanin suhteet muuttuivat kolmen tarkastellun vuosikymmenen aikana täysin. Vielä 1970-luvun alussa Suomi oli tarkoituksellisesti etäinen Taiwania kohtaan ja suorastaan pyrki välttelemään kaikkia kontakteja Taiwanin kanssa, lukuun ottamatta yksityisluontoisia kulttuuri- ja urheilukontakteja. 1990-luvulla taas Taiwanista oli kasvanut talousmahti, jonka Suomenkin kauppa oli huomattavaa. Tämän vuoksi ulkoministeriössä pyrittiin määrätietoisesti lähentymään Taiwania 1990-luvulla Kiinan suhteiden asettamissa rajoissa.

Yhdysvaltojen ja Taiwanin suhde muuttui yllättävän vähän käytännössä vuosien varrella, vaikka laillisesti maiden väleissä tapahtui täysmuutos. Yhdysvallat onnistuivat järjestelemään poliittiset yhteytensä Taiwaniin epäpoliittisen virallisissa puheissa yksityisluontoisen kanssakäymisen alle. Tämä mahdollisti, mutta myös pakotti, Taiwanin lähentymään muita valtioita ja panostamaan kaupankäyntiin sekä kulttuuriseen kanssakäymiseen.

Kiinan ja Taiwanin suhteet tutkimuksen ajankohtana alkoivat hiljalleen sulaa. Tässä suurimpana kiihdyttäjänä oli nimenomaan Yhdysvallat ja sen Taiwania koskevat vaatimukset Kiinan ja Yhdysvaltojen välisissä neuvotteluissa. Kuitenkin 1990-luvulla suhteet alkoivat jälleen kiristyä Taiwanin talouden noustessa ja demokratisoitumisprosessin nostaessa itsenäisyystoiveita.²³²

Jokaisella vuosikymmenellä on oma luonteensa ulkoministeriön arkistossa. Tähän vaikuttaa Suomen ulkopoliitiikan sekä Taiwanin tilanteen kehitys, mutta myös Soikkasen kirjassaan mainitsevat muutokset ulkoministeriön luonteeseen ministeriönä.²³³

1970-luvulla ulkoministeriön arkistossa näkyy vielä Kekkosen vaikutus ulkoministeriöön. Taiwanin ja Kiinan suhteen pyritään noudattamaan Paasikiven-Kekkosen-linjaa ottamalla välttelevän linjan, mutta myös osoittamalla Suomen ulkopoliittisen linjan toimivan johdonmukaisesti ja ennustettavasti. Lisäksi asiakirjojen luonne on hyvin erilainen verrattuna seuraaviin vuosikymmeniin, sillä 1980-luvun alkuvuosiin saakka asiakirjoissa näkyy selkeästi niitä kirjoittaneiden virkamiesten luonne: asiakirjat ottavat kantaa Suomen ulkopoliittiseen linjaan ja virkamiehet esittävät selkeästi omia ajatuksiaan analyyseissään. Esimerkiksi vielä 1980-luvun alun Kiinan ja Yhdysvaltojen neuvotteluissa virkamiehet pohtivat miten

---

²³² Chen 2022b, 47–51.

²³³ Soikkanen 2003, 16.

neuvottelut vaikuttaisivat Yhdysvaltojen uskottavuuteen, sekä maiden välisiin suhteisiin pitkällä tähtäimellä.²³⁴

Vuosikymmenen puolivälissä tapahtunut Pekingin ooppera -teatteriseurueen vierailu Suomessa on hyvä esimerkki Suomen ja Taiwanin suhteista 1970-luvulla. Tapauksessa ulkoministeriö pyrki välttämään yhteydenottoja Kiinan kanssa yrittämällä rajoittaa Taiwanin tilanteesta puhumista mediassa. Kuitenkin toisin kuin esimerkiksi Tanska, Suomi ei kieltänyt taiwanilaisten maahantuloa eikä esityksiä, vaan vetosi Kiinan kanssa käydyissä keskusteluissa Suomen statukseen liberaalina demokratiana, joka ei rajoita yksityishenkilöiden liikkumista tai kontakteja. Myös tapauksen kutsuminen yksittäistapauksena, joka ei muuta Suomen Kiinan linjaa, oli Suomelle vielä 1980-luvun loppuun saakka toistuva puolustus, jota käytettiin tässäkin tapauksessa.

Timo Soikkasen kuvaama ulkoministeriön virkamiehistön ”ammattillistuminen” ja Suomen hidas kansainvälistyminen on selkeää 1980-luvun asiakirjoissa.²³⁵ Ulkoministeriön reaktioissa tilanteisiin viitataan aikaista vahvemmin aiempiin ennakkotapauksiin, ja muistiot ovat luonteeltaan anonyymimpiä. Asiakirjoissa ei enää esitetä ennustuksia, eikä oteta kantaa Suomen linjaan, vaan ne pyrkivät antamaan mahdollisimman asiapohjaisen kuvauksen käsitellyistä tapauksista. Selvimmin tämä muutos näkyy hitaasti kasvavassa suunnitelmassa luoda Taiwanin suhteita koskeva muistio, jonka tarkoitus on toimia ohjekirjana virkamiehille, sekä josta on julkisesti jaettava versio muille toimijoille tiedotettavaksi.

Suomen kauppa Aasian maiden kanssa alkoi kasvaa vahvasti 1980-luvun jälkimmäisellä puolella ja tämä heijastui myös kasvavissa suhteissa Taiwanin kanssa. Erityisesti tämän vuoksi ohjekirjamuistiolle oli tarvetta. 1980-luvulla tehty muistio erosi kuitenkin 1990-luvun alussa tehdyistä muistioista siinä, että sen päätarkoitus oli kertoa Suomen valtion suhtautumisesta Taiwaniin. Sen keskiössä oli Suomen tunnustamattomuus Taiwania kohtaan, ja mitä rajoituksia se asettaa maiden välisille yhteyksille.

1990-luvun alkuvuosissa näkyy Soikkasen esittämä yksiköiden eriytyminen.

Kaupappoliittinen osasto otti vuosikymmenen alussa ohjat Taiwanin suhteissa ja alkoi kehittää sitä eteenpäin kaupan parantamiseksi. Osastossa Taiwanin kansainvälinen tilanne nähtiin vain suhteiden rajat asettavana tekijänä ja näitä rajoja pyrittiin venyttämään

---

²³⁴ Apunen 1977, 215; Soikkanen 2003, 15f.

²³⁵ Soikkanen 2003, 15f.

mahdollisimman paljon. Päinvastaisesti Suomen Pekingin suurlähetystöstä tuli Kiinan äänitorvi ulkoministeriössä. Pekingin suurlähetystö pyrki tuomaan Kiinan näkökulmaa esille Taiwania koskevissa kysymyksissä ja toistuvasti painotti Suomen ja Kiinan suhteiden pitkää historiaa, sekä siihen Taiwanin kanssa lähentymisestä mahdollisesti koituvia seurauksia. Näiden kahden yksikön välimaastoon sijoittuivat esimerkiksi poliittinen osasto ja oikeudellinen osasto, jotka tiedostivat Taiwanin taloudellisen tärkeyden, mutta kannattivat malttia suhteiden edistämisessä.

Taiwanin talous oli kasvanut huomattavasti 1990-lukuun mennessä, ja tämä juuri ajoi kauppapoliittisen osaston halua lähentyä maan kanssa. Kauppapoliittisella osastolla huomioitiin, miten jäljessä Suomi oli Taiwanin kanssa solmittavien suhteiden saralla varsinkin Ruotsiin verrattuna ja pyrki nyt kuromaan eroa umpeen mahdollisimman nopeasti. Tämä näkyi myös vuosikymmenen alussa tehdyissä Taiwania koskevissa muistioissa. Nämä muistiot eivät enää tarkastelleet Taiwanin kansainvälistä statusta, eikä Suomen suhtautumista Taiwaniin, vaan olivat puhtaasti esityslistoja, miten Suomi voisi lisätä erityisesti kaupallisia suhteita Taiwanin kanssa.

Jatkotutkimuksen kannalta tutkimuksessani on vielä useita aukkoja: Olen käyttänyt pro gradussani primääriaineistona vain ulkoministeriön arkistoja. Ottamalla mukaan vaihtoehtoisia suomalaisia lähteitä, kuten muiden ministeriöiden tai esimerkiksi lehdistön Taiwania koskevia arkistoja olisi mahdollista saada laajempaa kuvaa Taiwanin ja Suomen suhteista suomalaisesta näkökulmasta.

Toinen lisättävä näkökulma on mahdollisten Taiwanin arkistojen tuominen mukaan tutkimukseen. Näiden kautta olisi mahdollista nähdä Taiwanin näkökulma tutkimuksessani kuvattuihin tilanteisiin.

Kolmantena suuntana primääriaineiston laajennukselle olisi vertailevan otteen tuominen tutkimukseen. Tutkimuksessa voisi vertailla ulkoministeriön Taiwan asenteita esimerkiksi muihin itä-Aasian tiikereihin, tai vaikkapa verrata Suomen Kiinojen politiikkaa Suomen muiden jaettujen valtioiden poliitikkoihin.

Kuten johdannossa totesin, on Suomen ja Taiwanin välisistä suhteista tehty hyvin vähän tutkimusta, ja tämän gradun perusteella tutkimusalueella on paljon vapaata lääniä. Yleisesti Suomen Aasian suhteita on tutkittu turhankin vähän ja tälle soisi tulevan muutos.

Lähteet

I PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Arkistot

Ulkoministeriön arkisto (UMA), Helsinki

7 D 2 Kiinan kysymys

1 13–4 Taiwan - Taiwanin kysymys

5 13.60 Taiwan - Taiwanin kysymys / Suomen politiikka

5 43–2 TWA-2 Ulkomaankauppa Suomi-Taiwan

5 43.41 TWA Taloudelliset ja kaupalliset suhteet ja vierailut Suomi - Taiwan

II SANOMA- JA AIKAKAUSLEHDET

Helsingin Sanomat

1978

III KIRJALLISUUS

Tutkimukset ja muu kirjallisuus:

Apunen, Osmo. *Paasikiven-Kekkosen linja*. Tammi, Helsinki 1977.

Aunesluoma, Juhana. *Vapaakaupan tiellä: Suomen kauppa- ja integraatiopolitiikka maailmansodista EU-aikaan*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2011.

Benvenuti, Andrea, et al. *China's Foreign Policy: The Emergence of a Great Power*. Routledge, Abingdon 2022.

Best, Antony et al. *International History of the Twentieth Century and Beyond*. 2. painos. Routledge, New York & Lontoo 2008.

Chen, Jasmine Yu-Hsing. *Hybrid theatre: the origin and development of creative Taiwanese opera*. Artikkeliteoksessa *A Century of Development in Taiwan: From Colony to Modern State*. Toim. Chow, Peter. Edward Elgar Publishing, Northampton 2022a.

Chen, Lilly Lee. *Hanyu Pinyin*. Artikkeliteoksessa *The Routledge Encyclopedia of the Chinese Language*. Toim. Minett, James & Sin-Wai Chan. Routledge, Lontoo 2016.

Chen, Yi-Shen. *From a province to a sovereign state: Taiwans political changes as reflected in the three critical years 1951, 1971 and 1991*. Artikkeliteoksessa *A Century of Development in Taiwan: From Colony to Modern State*. Toim. Chow, Peter. Edward Elgar Publishing, Northampton 2022b.

- Dreyer, June Teufel. *Taiwan's international relations*. Artikkeliteoksessa *A Century of Development in Taiwan: From Colony to Modern State*. Toim. Chow, Peter. Edward Elgar Publishing, Northampton 2022.
- Guo, Jian, et al. *Historical Dictionary of the Chinese Cultural Revolution*. 2. painos. Rowman & Littlefield, Lanham 2015.
- Havrén, Sari Arho. *"Meillä ei ole ikuisia ystäviä eikä ikuisia vihollisia. Ikuisia ovat meidän omat etumme."*: Suomen suhteet Kiinan kansantasavaltaan 1949–1989. Yliopistopaino, Helsinki 2009.
- Hentilä, Seppo. *Kaksi Saksaa ja Suomi: Saksan-kysymys Suomen puolueettomuuspolitiikan haasteena*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2003.
- Kalela, Jorma. *Historiantutkimus ja historia*. Gaudeamus, Helsinki 2000.
- Kallenautio, Jorma. *Suomi kylmän rauhan maailmassa: Suomen ulkopoliittikka Porkkalan palautuksesta 1955 Euroopan unionin jäsenyyteen 1995*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2005.
- Manthorpe, Jonathan. *Forbidden Nation: A History of Taiwan*. Palgrave Macmillan, New York 2009.
- Roy, Denny. *Taiwan: A Political History*. Cornell University Press, Ithaca 2003.
- Soikkanen, Timo. *Presidentin ministeriö: ulkoasiainhallinto ja ulkopoliittikan hoito Kekkonen kaudella. [1], 1956-1969*. Ulkoasiainministeriö, Helsinki 2003.
- Tucker, Nancy Bernkopf. *Strait Talk: United States-Taiwan Relations and the Crisis with China*. Harvard University Press, Cambridge Massachusetts 2009.

Artikkelit kausijulkaisuissa:

- Pesu, Matti. *Tutkimusmatkoja Suomen ulkopoliittikkaa ohjaaviin ideoihin*. Artikkelijulkaisussa *Politiikka*, vol. 61, no. 1–4, Helsinki 2019, Valtiotieteellinen yhdistys.